

MOKSLO LIETUVA

2002 m. gruodžio 5–18 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 21 (267)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Gedimino Žemlicko nuotrauka

INAUGURACIJA

Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektoriaus prof. Romualdo Ginevičiaus inauguracijoje jį sveikina Lietuvos aukštųjų mokyklų rektoriai

Lapkričio 15 d. Vilniaus Gedimino technikos universitete inauguruotas trečiasis šios aukštosios mokyklos rektorius–profesorius, habilituotas socialinių mokslų daktaras, inžinierius ekonomistas Romualdas Ginevičius.

Universiteto rektoriaus rinkimus knieti palyginti su nauju spiralės vingiu, kurį pradeda aukštosios mokyklos bendruomenė, atsiremama į tradicijas, pirmtakų darbus ir turėdama viltį įgyvendinti savo pačios siekius. Naujojo rektoriaus inauguracija – visada labai didelė šventė, ir ne vien universitetui. Tai kas, kad apie šiuos įvykius beveik nerašo plačioji spauda, jie nesudomina ir televizijų informacinių laidų vedėjų.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto trečiojo rektoriaus prof. Romualdo Ginevičiaus inauguracija, kuri vyko lapkričio 15 d., patvirtino, kokiais glaudžiais saitais šis Universitetas susijęs su visos šalies gyvenimu.

VGTU Tarybos pirmininkas dr. Jonas Dieninis skelbia, jog Taryba, vykdydama Universiteto visuomenės

Nukelta į 10–11 p.

Latvijos mokslas: išlikti permmainų pasaulyje (1)

1937 m. Rygoje, VEF gamykloje, buvo gaminami pasaulyje garsėje radijo imtuvai bei sukurta miniatiūrinė fotokamera *VEF Minox*, plačiai naudota visame pasaulyje špionazo tikslais. Fotokamerą sukūrė Valteris Capa, 1905 m. Rygoje gimęs Baltijos vokiečių. Gyveno Estijoje, bet sugrįžęs į gimtąją Rygą sukūrė čia vėliau išgarsėjusį fotoaparata. 2001 m. rugsėjį Latvijos mokslų akademijos prezidentas akad. Janis Stradinis garsiam išradėjui įteikė šios Akademijos garbės daktaro diplomą.

Latvis Frydrichas Canderis (1887–1933) buvo vienas iš raketinės technikos pionierių. Jo pasekėjai, pokario kartos latvių mokslininkai dalyvavo kuriant daugkartinį transportinį erdvėlaivį *Buran*, o jų tėvynainiai JAV – kuriant AWACS lėktuvą. Pasidomėti, kaip šian-

dien gyvena kaimyninės Latvijos mokslas, progą suteikė Latvijos mokslininkų sąjungos vadovų ir narių apsilankymas Vilniuje. Tai ir galimybė palyginti abiejų šalių mokslo padėtį, nugriaudėjusių reformų pasekmes.

Tarp svečių delegacijos narių buvo Latvijos mokslininkų sąjungos tarybos pirmininkas prof. Janis Strauchmanis, pirmininko pavaduotojas, Latvijos MA narys korespondentas dr. Janis Kristapsonas (Kristapsons), vienas iš Antrojo pasaulinio latvių kongreso organizacinio komiteto pirmininkų prof. Uldis Raitumas (Raitums), mokslinio biuletinio *Zinatnes Vestnesis* vyriausioji redaktorė Zaiga Kipere, Latvijos matematikos ir informatikos instituto prof. Aivaras Aboltinis (Aivars Aboltins) ir Anita Draveniece. Nukelta į 2–3 p.

Vienas iš Antrojo pasaulinio latvių kongreso organizacinio komiteto pirmininkų prof. Uldis Raitumas, Latvijos mokslininkų sąjungos tarybos pirmininkas prof. Janis Strauchmanis, Lietuvos mokslininkų sąjungos finansininkė Zita Gelūnaitė (centre) ir viešnia iš Rygos Anita Draveniece

Gedimino Žemlicko nuotrauka

3 p.

EFEKTYVIAUSIA
BIUDŽETINĖ
INVESTICIJA

4-7 p.

MODERNIOS
ŠVIESOS
TECHNOLOGIJOS

8-9 p.

MAIRONIS IR
KRĖVĖ KIJEVE

12-13 p.

APIE LIETUVOS
KONSTITUCIJAS

14-15 p.

PROF.
Z. J. RYNAS
APIE IGNOTĄ
DOMEIKĄ

Latvijos mokslas: išlikti permainingame pasaulyje (1)

Atkelta iš 1 p.

Reformas skatino įkurtosios mokslininkų sąjungos

Idėja steigti mokslininkų sąjungas trijose Baltijos valstybėse kilo beveik tuo pačiu metu – praėjusio amžiaus dešimtojo dešimtmecio pabaigoje, kai gilūs ekonominio gyvenimo prieštaravimai Tarybų Sąjungoje virto krize, atvedusia prie didžiulių politinių permainų. Reformų poreikis įvairiose gyvenimo srityse nuošaly nepaliko ir mokslo. Jeigu Lietuvoje didžiausiais reformos šalininkais ir iniciatoriais mokslo institucijose pagarsėjo fizikai, įkūrė veikliausias Sąjūdžio grupes ir tapę Lietuvos mokslininkų sąjungos tikraisiais kūrėjais, tai Latvijoje panašų vaidmenį atliko, matyt, chemikai.

Salaspilyje įsikūrusiame Neorganinės chemijos institute 1988 m. prasidėjo pirmosios diskusijos dėl Latvijos mokslo reformos būtinybės. Kaimyninės šalies mokslininkai jau nebeapsiklovē autoritetą praradusia valdžia ir patys pareiškė ryžtingą norą dalyvauti pertvarkant visą mokslo ir studijų sistemą. Vieną pirmųjų tos reformos etapų ir vainikavo įkurti Latvijos mokslininkų sąjungą. Formaliai tai įvyko 1988 m. lapkričio 27 d. sušaukus Pirmąjį Latvijos mokslininkų kongresą.

Ir toliau tęsėsi karštų diskusijų ir tolesnių reformos žingsnių etapas. Jį latviai ir šiandien linkę vadinti sėkmingu, nepaisant didelių netekčių, kurias vėliau patyrė Latvijos mokslas. 1990 m. pirmoje pusėje bendradarbiaujant Latvijos mokslininkų sąjungai, Latvijos mokslo akademijai ir Latvijos aukštųjų mokyklų rektorių tarybai organizuota bendra konferencija, po kurios ir buvo sudaryta Latvijos mokslo taryba. Skirtingai nuo Lietuvos mokslo tarybos, ši latviškoji institucija kartu atlieka valstybinio mokslo ir studijų fondo funkciją. Per Latvijos mokslo tarybą finansuojami šalies mokslo projektai, ši Taryba išlaiko ir mokslo biuletenį *Zinatnes Vestnesis*.

Pažymėtina, jog Latvijos mokslų akademija atkūrus nepriklausomybę buvo iš karto transformuota į personalinę, visą laiką dirbo ir dabar ranka ranson tebedirba su Latvijos mokslininkų sąjunga.

Amžiaus vidurkis – 62 metai

Vis dėlto Latvijos mokslininkų sąjungos tarybos pirmininkas prof. Janis Strauchmanis nemano, kad per visą nepriklausomybės laikotarpį latviai dirbo geriau už savo Lietuvos kolegas. Apie tai, ko gero, byloja ir skaičiai. Jeigu pirmajame Latvijos mokslininkų sąjungos kongrese dalyvavo 1235 dalyviai, antrajame – dar daugiau, tai paskui entuziaz-

Prof. Uldis Raitumas įteikia Lietuvos mokslininkų sąjungos pirmininkui dr. Vygtinui Gončiui Antrojo pasaulinio latvių kongreso spaudinius

Latvijos mokslininkų sąjungos tarybos pirmininkas prof. Janis Strauchmanis sveikina kolegą lietuvius; šalia sėdi prof. Uldis Raitumas ir Anita Draveniece

Tarp Lietuvos ir Latvijos mokslininkų sąjungos narių užvirė karštos diskusijos

mas ėmė slopti. Priešasčių buvo ne viena: tai ir šalyje įvykusi mokslo reorganizacija, mokslo institucijų ir mokslininkų skaičiaus sumažėjimas (daugelis perėjo į verslą, išvyko į užsienio mokslo centrus), matyt, ir dalies mokslininkų nusivylimas vykusiais pokyčiais. Realybė tokia, kad paskutinio kongreso metu Latvijos mokslininkų sąjungoje buvo tik 346 nariai. Tiesa, pastaruoju metu narių šiek tiek padaugėjo – jų yra 403. Pirminsime, kad ten galioja griežta narystė.

Tad gal jau mokslininkų sąjungos Baltijos šalyse visos savo galimybes išsėmė ir jau nebereikalingos? Latvių kolegų taip nemano. Tiesa, savo nariams kartais negaili kritikos. Pirmininkas J. Strauchmanis tvirtina dažnai susiduriant su mokslininkų individualaus aktyvumo problemomis: kolegų susitikę dažnai skatina pirmininką ir Mokslininkų sąjungą kažką daryti, bet patys didesnės iniciatyvos neparodo. Net ir naujiems

projektams kolektyvą suburti, pasirodo, ne taip jau paprasta.

Kodėl taip yra, nėra didelės paslapties, nes viena svarbiausių šios Sąjungos vadovams nerimą keliančių problemų – narių amžius. Šiuo metu jis atrodo katastrofiškas – 62 metai. Nedaug geresnis ir vidutinis mokslininko tyrėjo amžius Latvijoje – 57 metai. Kaip pritraukti jaunus mokslininkus, padidinti narių skaičių – tai bene didžiausias Latvijos mokslininkų sąjungos vadovų galvos skausmas.

Aktyvinant ir populiarinant mokslą

Kita svarbi problema – mokslo populiarinimo reikalai. Siekiant pakelti mokslo autoritetą šalyje ir pagyventi mokslinį gyvenimą 2001 m. buvo sušauktas Antrasis pasaulinis latvių mokslininkų kongresas, į kurį susirinko ne tik Latvijos mokslininkai, bet atvyko ir 70 latviško kraujo turinčių mokslininkų iš įvairių pasaulio valstybių. Pirmasis toks kongresas buvo surengtas 1991 m., o kada įvyks trečiasis, kol kas neapsispręsta. Tačiau jau dabar aišku, kad 10 metų laukti neteks. Apie šiuos kongresus, kuriuos Latvijos mokslininkų sąjunga organizuoja kartu su Lietuvos mokslų akademija, dar bus proga išsamiau pakalbėti.

Iš labiausiai vykusių praėjusių metų renginių svečiai išskyrė seminarą *Mokslas privačiose aukštosiose mokyklose*. Tų privačių aukštųjų mokyklų Latvijoje atsirado gana daug, tiesa, ne visų atstovus pavyko pasikviesti į seminarą. Vis dėlto pavyko gauti konkretų vaizdą apie mokslo reikalus privačiose aukštosiose mokyklose. Seminaro dalyviai kėlė idėją, kad prie Latvijos mokslininkų sąjungos reikėtų organizuoti informacinį centrą, kuriame būtų kaupiama informacija taip pat ir apie privačių aukštųjų mokyklų mokslą.

Kol kas kalbomis ir baigėsi, nes lėšų tokiam centrui ligi šiol nepavyko gauti, o pačios privačios mokyklos taip pat neskuba duoti. Beje, svečiai iš Rygos neslėpė, jog truputį pavydi ir Lietuvos mokslininkų sąjungai dėl interneto svetainės ir tai, kad lietuviai kaupia informaciją apie savo tautiečius mokslininkus, kurie dirba įvairiose užsienio valstybėse.

Siekiant aktyvinti ypač jaunus mokslininkus, pritraukti naujus narius į Latvijos mokslininkų sąjungą, pasigirdo balsų, siūlančių keisti net kai kurias priėmimo į Sąjungą nuostatas. Pvz., kodėl nepriėmus studentų, kurie jau yra pelnę tarptautines premijas ar kitokį pripažinimą, gavę Latvijos mokslų akademijos jaunųjų mokslininkų premijas, galimas dalykas, net pagal savo mokslinių vadovų rekomendacijas.

Skirtingai nuo Lietuvos mokslininkų sąjungos, kuri gyvena iš savo skyrių sumokėtų mokesčių ir vykdomų projektų, latvių kolegos remiasi savo narių mokesčiais – tai kol kas svarbiausias jų pajamų šaltinis. Sąjungos nariai turi bilietus. Aukščiausias Latvijos mokslininkų sąjungos organas – kas keleri metai vykstantys Mokslininkų sąjungos kongresai, panašiai kaip Lietuvos mokslininkų sąjungos kas dveji metai vykstantys ataskaitiniai rinkiminiai suvažiavimai. Laikotarpiu tarp kongresų svarbiausius reikalus tvarko taryba. Jos nariai renkasi 3–4 kartus per metus. Pagrindinis nuolat veikiantis organas – valdyba, kurią sudaro 9 nariai. Įdomu, jog valdyboje yra Sporto akademijos rektorius, keletas akademikų.

Ant radikalizmo bangos

Latvijos mokslininkų sąjungos tarybos vicepirmininkas dr. Janis Kristapsonas nurodė du savo šalies mokslo būdingas požymius, kurie išryškėjo pastarąjį de-

šimtmetį: tai perėjimas iš didelės valstybės mokslo į mažos valstybės mokslą ir viltis ištraukti į Europos mokslo erdvę. Jeigu šalis pateks į Europos Sąjungą, tai vėl taptų didelio mokslo dalimi, bet duok Dieve, kad tai nebūtų mokslo periferija.

Kartu su mokslo tarybos atstovais estu Martinsonu ir lietuviu dr. Ina Dagyte mūsų svečiai iš Rygos prieš kelerius metus analizavo, kaip mokslo reforma vyko Baltijos šalyse ir lygino su kitomis Vidurio ir Rytų Europos buvusio pokomunistinio bloko šalimis. Ir štai kas aiškėja: Baltijos šalyse vykusios reformos pasižymi pirmiausia savo dideliu radikalizmu. Čia pradėta nuo buvusios mokslo administravimo sistemos sunaikinimo ir naujos sukūrimo, nors kitose pokomunistinėse valstybėse ta administravimo sistema išliko. Antra, Baltijos valstybėse mokslo institutai išėjo iš mokslo akademijų globos, tapo nepriklausomi, kai kurie galop virto universitetiniais institutais, o pačios akademijos prarado faktiškai turėtą mokslo ministerijų statusą ir reformavosi į personalines mokslo akademijas. Kitose šalyse institutai tęsė savo veiklą priklausydami mokslų akademijai. Būdinga ir tai, jog visose trijose Baltijos valstybėse buvo nostrifikuoti tarybinėje santvarkoje apginti mokslo laipsniai, atlikta tarptautinė šių šalių mokslo ekspertizė.

Šiandien akivaizdu, jog kai kurios tų reformų pasiteisino, o kitos tebuvo tik tuščias jėgų ir laiko eikvojimas. Anot J. Kristapsono, ankstesnių mokslo laipsnių ekspertizė visiškai nepasiteisino.

40 proc. grantų sumos – direktoriui

Koks svarbiausias Latvijos mokslo skirtumas, lyginant su Lietuvos ir Estijos mokslu? Tai, kad latvių institutai fi-

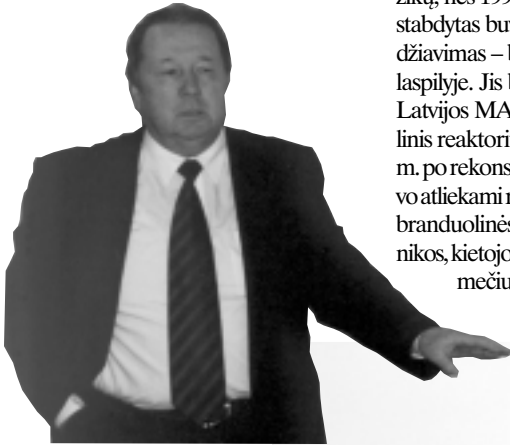
Lietuvos mokslo tarybos patarėjas dr. Vladas Guoga, Lietuvos mokslininkų sąjungos instituto direktorius habil. dr. Stepas Janušonis ir Lietuvos mokslo ir studijų institucijų senatų (tarybų) pirmininkų konferencijos prezidentas prof. Bronislovas Kaulakys susitikime su kolegomis iš Latvijos

nansuojami pagal programinį principą, t. y. per grantus. To daugiau niekur nėra Vidurio ir Rytų Europoje. Tuos grantus gauna pavieniai mokslininkai arba jų grupės, bet 40 proc. iš grantų sumos privalo atiduoti savo instituto direktoriaus žiniai, nes iš tų pinigų išlaikomos instituto struktūros.

Išties toks grantinio finansavimo principas primena parodiją, tačiau tai šių eilučių autorius, o ne J. Kristapsono nuomonė. Svečias, kalbėdamas apie latvišką grantų sistemą, buvo atsargesnis, užbaigęs diplomatiškai: klausimas, ar tai gera sistema... Tiesa, pranešėjas pasitelkė autoritetingo Latvijos akademiko nuomonę, kuris esą pareiškė: *Nesvarbu, ar tai grantų, ar bet kokia kita finansavimo sistema, svarbu, kad būtų pinigų. Aš juos gausiu, nes mano mokslas geras, o geram*

ir socialinius mokslus. Jokie fizikos, chemijos ar matematikos mokslai sovietmečiu nebuvo patyrę tokio baisaus ideologinio spaudimo, politinio diktato, kokį patyrė humanitariniai ir socialiniai mokslai. Kam buvo tekę turėti reikalų su glavlitu, tas žino. Aišku, jog tie mokslai buvo ypač nukentėję, patyrė tikras represijas. J. Kristapsonas savo minties toliau neplėtojo, mes patys pratęsimė: radikalčiai nusiteikę reformatoriai, humanitarams neleidę net atsigauti normaliomis sąlygomis, užsūdė jiems tokius reikalavimus (ko vertas kad ir toks: spausdintis ISI žurnaluose dar studijuojant doktorantūroje!), kad tie apskritai pasigalėjo peržengę *alma mater* slenkstį ir rinkęsi rupią humanitaro duoną.

Beje, lygiai taip pat, gal net daugiau mes galėtume pasigalėti brolių latvių fizikų, nes 1998 m. birželio 19 d. buvo sustabdytas buvęs Latvijos mokslo pasididžiavimas – branduolinis reaktorius Salaspilyje. Jis buvo įjungtas 1961 m. kaip Latvijos MA Fizikos instituto branduolinis reaktorius (2 tūkst. kW galios, 1979 m. po rekonstrukcijos – 5 tūkst. kW). Buvo atliekami reaktorių fizikos ir technikos, branduolinės fizikos, branduolinės technikos, kietjojo kūno fizikos tyrimai. Sovietmečiu čia buvo vienas iš atraminųjų Neutroninės spektro-

Latvijos mokslininkų sąjungos tarybos pirmininko pavaduotojas dr. Janis Kristapsonas pasakoja apie latvių mokslininkų laimėjimus

moksliui pinigai duodami. Jei neduos mūsų valstybė, tai atsisiras kitos, kurios duos...

Liūdniausia diena Latvijos mokslui

Nuo 1990 iki 1993 m. Latvijos moksle vyravo absoliuti demokratija. Mokslui vadovavo Latvijos mokslo taryba, nesikišo jokia ministerija, net ir šalies Ministrų Taryboje nebuvo atitinkamos struktūros, kuri diriguotų mokslui. Bet šventą vietą ilgai tuščia nebūna, atsirado Mokslo ir studijų departamentas bei kitos struktūros, tad reikalai smarkiai pasikeitė. Deja, ne į gera.

J. Kristapsonas atkreipė dėmesį į vieną svarbų momentą, kuris buvo tarsi iš akių išleistas vertinant humanitarinius

metrijos valstybinio standarto centru.

Šis reaktorius visam Latvijos mokslui buvo labai reikšmingas, todėl šalia jo Salaspilyje buvo pastatytas visas mokslo miestelis su Fizikos, Biologijos, Chemijos ir kitais institutais, čia buvo kuriama Latvijos mokslo ateitis. Raudonos rožės ant branduolinio reaktoriaus valdymo pulto ir mokslininko figūra, to paties, kuris 1961 m. įjungė reaktorių, o 1998 m. turėjo išjungti, – ar nebus šita skaidrė vienas iš dramatiškų šiandieninio Latvijos mokslo simbolių?

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Lietuvos mokslas ir studijos – efektyviausia biudžetinė investicija

Bronislovas Kaulakys

Pasirodo, kad Lietuvos mokslas ir studijos – efektyviausia biudžetinė investicija!

Kitais, 2003 m., mokslas ir studijos iš biudžeto gaus mažiau kaip 5 proc. valstybės biudžeto išlaidų, t. y. apie 527,6 mln. Lt. Be studentų rėmimo ir kreditavimo – 451,8 mln. Lt. Iš jų tik 365 mln. Lt. arba 3,4 proc., valstybės biudžeto išlaidų universitetai ir mokslo institutai gaus tiesiogiai. Visa kita, per 86 mln. Lt. – įvairios „bendrosios reikmės“, prioriteti, „aukštųjų technologijų“ ir kitos programos, fondai, LieMSIS, rezervai ir pan. Anksčiau tam užtekėdavo 9 proc., o dabar mažai ir 16 proc. viso mokslo ir studijų biudžeto. Žymią dalį tų tiesiogiai institucijoms netenkančių dešimčių milijonų pasidalija aktyvieji „lobistai-reformatoriai“, susibūrę į ministro tvirtinamas „darbo grupes“. Ir jokio interesų konflikto. Priešingai – rezultatai visiškai sutampa su interesais.

O mokslo ir studijų institucijos realiai gaudamos tik apie 4 proc. valstybės biudžeto asignavimų į biudžetą perves daugiausiai – net 35,6(!) proc. visų iš biudžeto išlaikomųjų įstaigų bei institucijų uždirbamų pajamų už teikiamas paslaugas – per 134 mln. Lt. (žr. *Biudžeto projekto 3 priedėlį* www3.lrs.lt/cgi-bin/getfnt?C1=w&C2=187792).

Be to, tomis paslaugų lėšomis, kaip skaičiuoja Statistikos departamentas, bus finansuojamos studentų studijos. Jau iš biudžeto! Pagal Statistikos departamentą 2001 m. universitetai iš Nacionalinio biudžeto gavo 441,6 mln. Lt studijoms (švietimui). Tačiau realiai universitetai gavo tik apie 350 mln. Lt kartu su stipendijų fondu, investicijomis ir mokslinių tyrimų finansavimu.

Tai gi gauna mokslininkų grupė NATO projektą arba užsakymą iš verslo subjekto už 1 mln. Lt pagaminti kokį nors įrenginį, už pusę milijoną litų nuperka komponentus, medžiagas, surenka, viską sumontuoja ir atiduoda užsakovui, ir tuo pačiu metu dar už tą patį visą, jau tapusį biudžetiniu (!), milijoną visus metus moko vidutiniškai 300 studentų!

O kažkas sako, kad mokslininkai neefektyviai dirba... Kas dar taip sugeba?

Tačiau niekas tų skaičių nenagrinėja ir nereikalauja ištaisyti nesąmonės. Priešingai, peršama mintis, kad mokslas ir studijos Lietuvoje dirba neefektyviai, o „veltėdžių“ mokslininkų turime bene daugiausiai visoje Europoje. Nors tikrieji skaičiai, turimi Mokslo ir studijų departamento duomenų bazėse, jeigu būtų įvertinti pagal ES standartus, yra net porą kartų mažesni. Tačiau užsienio ekspertams teikiama „oficialioji“, „pagražinta“ statistika su nuorodomis į atitinkamas išvadas. Po to su didžiausiu džiaugsmu dešimtis kartų visai Lietuvai reklamuojami preliminarius Pasaulio banko ekspertizės rezultatai apie blogą „didžiulės“ masės (iš tikrųjų jau sunykusios ir bado dieta laikomos) Lietuvos mokslininkų darbą. Net nebandoma aiškinti realios situacijos, jos priežasčių ir galimybių esamomis sąlygomis. Nelyginama su kitų šalių vienam studentui ir šalies gyventojui skiriamomis lėšomis mokslui ir studijoms. Bet deklaruojama, kad daugiau pinigų aukštajam mokslui ne tik kad nereikia, bet ir negalima skirti. „Jie nueitų kaip į smėlį“. Tokia tezė įkalta visiems ir nuolat kartojama net politikų („700 mln. Lt vien aukštajam mokslui“ – iš Premjero lūpų per visas žiniasklaidos priemones visą savaitę). Kartojame ypač valdininkų ir politikų, deklaruojančių žinių

ekonomikos kūrimą, ėjimą į žinių visuomenę. Tokią genialią teoriją („kokybiškas mokslas ir studijos – dešimt kartų pigiau“) būtina užpatentuoti ir įdiegti Vakarų pasaulyje. Būtų šimtų milijardų dolerių ekonominis efektas. Jos išradėjai taptų milijardieriais ir gautų ekonomikos Nobelio premiją.

Verta paklausti: ar yra Lietuvos rinkoje kitų produktų, palyginamų su aukštąjį išsilavinimą Lietuvos universitetuose įgyjančiais specialistais, kurie būtų gaminami 10–20 kartų mažesne sąnaudomis negu Vakaruose?

Jei taip efektyviai dirbtų Lietuvos pramonė, verslas, žemės ūkis – seniai būtų nukonkuravę ne tik Europą, bet ir Ameriką. Ir kodėl privačiuose Lietuvos universitetuose mokslas pagal analogiškąs studijų programas yra 2–4 kartus brangesnis negu valstybinuose?

Tarp kitko, tie garsieji 29 (dabar dauguma jau tik buvę „valstybiniai“) institutai 2003 m. gaus tik 61 mln. Lt, arba 0,57 proc., valstybės biudžeto išlaidų. O 1998 m. gavo 1,14 proc. valstybės biudžeto, t. y. lygiai 2 kartus daugiau. Per 5 metus sumažėjo dvigubai. Ir tai vadinama žinių ekonomikos plėtra. O gal geometrinės progresijos tempu nulio link? Apie kokį produktyvumą ir efektyvumą gali eiti kalba kolapso sąlygomis?

Toks ir yra didžiausias naujosios „reformos“ pasiekimas, kai tarp valdžios ir mokslo visuomenės atsistojo „naujieji reformatoriai“, prisiėmę visą atsakomybę, bet dirbantys be jos, vadinami „profesjungomis“ visas mokslininkų organizacijas, savanaudžiais visus mokslininkų pasitikėjimą turinčius piliečius, o savo tikslų siekiantys neoficialiais lobistiniais metodais.

Ar nepanašu į garsiąją kinų revoliuciją, kai valstybės lėšomis samdoma žiniasklaida plačiai visuomenei skiepia panieką rektoriams, direktoriams, profesoriams, akademikams, visiems mokslininkams ir mokslo organizacijoms, vadindama juos didžiausiais savanaudžiais, nevykėliais, švaistūnais? Po tokios „agitacijos“ jaunimas iš Lietuvos ir užsienio tikrai puls dirbti su didžiuliu entuziazmu į „išreklamuotuosius“ universitetus ir institutus.

Jeigu žinote, kaip padaryti stebuklą, tai ir darykite be pasaulinio triukšmo, pasinaudodami savo pasiskirtosios Aukštojo mokslo tarybos kompetencija ir protu.

Neoficialieji lobistai kasa toliau tikėdamiesi šiek tiek smėlio pasiberti po savo kojomis. Bet svarbiausia iškasti kuo gilesnę duobę kaimynams ir konkurentams. O bendra mokslo ir Valstybės duobė – korupcija, demagogija, populizmas ir nekompetencija tegul tik gilėja.

Na, ir kas, kad 2003 m. mokslas ir studijos gaus 2 kartus mažiau negu pagal 2001 m. liepos 5 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 836 patvirtintą metodiką minimaliems poreikiams apskaičiuoti ir pagal 2000 m. gruodžio 7 d. Mokslo ir švietimo ilgalaikio finansavimo įstatymą. Na, ir kas, kad studentui teks 10 kartų mažiau lėšų negu vidutiniškai OECD ar ES studentui, o dėstytojų atlyginimai 3 kartus mažesni netgi negu Estijoje. Na ir kas, kad mokslui ir eksperimentinei plėtrai bus skirta 2,5 karto mažiau negu rekomenduoja ES ekspertai (žr. *Lietuvos mokslo ir technologijų baltosios knygos* 131 p.). Tai ne mūsų rūpestis ir pareiga. Mums ir draugams užteks ir tiek. O mokslininkus ir tokiomis sąlygomis priversime duoti švedišką kokybės produkciją!

„Lobistinės reformos“ – tai dvigubas lysenkizmas. Trofimas Lysenka žlugdė tik genetiką, o kiti mokslai klesėjo, tuo tarpu Lietuvoje naikinamas visas, išskyrus grupės draugų, intelektualinis potencialas. Ypač ta veikla suaktyvėjo iškilus realiai „grėsmei“, kad Lietuva tuoj taps Europos Sąjungos ir NATO nare. Užsienio patarėjams privertus objektyviau vertinti realybę ir ją lyginti su kitomis šalimis, demagogija grįstos „reformos“ galimybės gali ir sumažėti...

Didžiausia šio „projekto“ galutinio ir negrįžtamo realizavimo kliūtimi tapo iš Sąjūdžio laikų likę viešumo rudimentai, kurių dar pasitaiko Lietuvos mokslo taryboje, universitetų rektorių ir institutų direktorių konferencijose. Jos ir tapo pagrindiniu taikiniu (žr. pvz., A. Janulaitis, *Ar spėsime į nuvažiuojantį žinių ekonomikos traukinį?*, www.pilieciai.lt/analizes/ana_20021031.html ir Grupės už nacionalinio susitarimo įgyvendinimą siūlymai dėl Lietuvos mokslo tarybos nuostatų projekto, www.npi.lt/susitarimas/Ip/grupes_dokumentai/LMTnuostatysulymai.doc ir taip pat www.lms.lt/diskusiju/pslapis).

Šiuo metu išlikęs Lietuvos mokslo potencialas yra maždaug 1965 m. LTSR lygio. Nuo 1998 m. studentų skaičius išaugo pusantro karto, dėstytojų sumažėjo 1200, o mokslininkų vien nuo 1999 m. – daugiau kaip 600.

Inteligentiškas akademinis orumas bei nuosaikumas, mokslininkų užgijimas ir iš to kylantis tylus susitaikymas su neakademiniiais metodais, reformos lozungais prisidengus vykdoma kampanija prieš mokslą ir studijas veda į visišką šalies mokslo potencialo sunaikinimą. Mokslo bendruomenės nebesugebėjimas pakreipti tendencijų kūrybine linkme rodo, kad toliau asmeninių ir grupinių interesų žiūrintis likę inteligentai yra jau visiškai išsekinti.

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. gruodžio 20 d. 11 val. Lietuvos teisės universitete (Atėities g. 20, Vilnius) **BIRUTĖ PRANEVIČIENĖ** gins daktaro disertaciją „**KVAZITEISMAI ADMINISTRACIJOS VEIKSMŲ TEISĖTUMO KONTROLĖS IR ADMINISTRACINIŲ GINČŲ NAGRINĖJIMO SISTEMOJE**“.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – doc. dr. Algimantas URMONAS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

nariai:

prof. habil. dr. Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS (Vytauto Didžiojo universitetas, humanitariniai mokslai, istorija, 05 H);

habil. dr. Jūratė GALINAITYTĖ (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

prof. habil. dr. Viktoras JUSTICKIS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

doc. dr. Alvydas ŠAKOČIUS (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

oponentai:

doc. dr. Armanas ABRAMAVIČIUS (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S);

prof. habil. dr. Alfonsas VAIŠVILA (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, teisė, 01 S).

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo ir Lietuvos teisės universiteto bibliotekose.

Rektorius

MATEMATIKOS IR INFORMATIKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą užimti etatines pareigas:

vyriausiojo mokslo darbuotojo:

Diferencialinių lygčių skyriuje – 1 vieta,
Duomenų analizės skyriuje – 1 vieta,
Programų sistemų inžinerijos skyriuje – 1 vieta,
Tikimybių teorijos skyriuje – 1 vieta,

jaunesniojo mokslo darbuotojo:

Informatikos metodologijos skyriuje – 1 vieta,
Mokslinės informacijos tyrimų sektoriuje – 5 vietos.

Dokumentai priimami iki š. m. gruodžio 11 d. adresu:
Akademijos g. 4, 219 kab., 2021 Vilnius, tel. 2109 318.

Direktorius

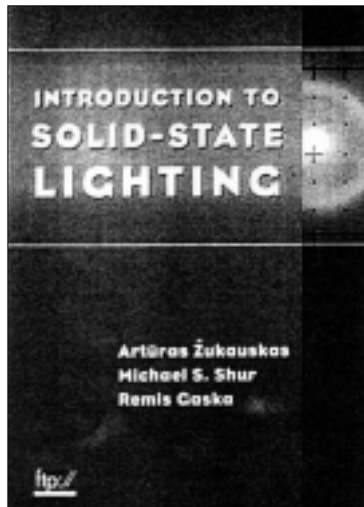
Naujos šviesos technologijos (2)

Pradžia Nr. 20

Modernių šviesos technologijų klausimai buvo aptarinėjami Vilniaus universiteto Senato salėje dalyvaujant dideliame būriui Lietuvos fizikų.

Agurkai ir puslaidininkiai

Perspektyvi sritis, kur gali būti taikomas kietakūnis apšvietimas – tai augalų kultivavimas. Pasirodo, kad fotosintezei pakanka švintimo raudonojo spektro srityje (truputį reikia ir mėlynos šviesos, kad lape vyktų fotomechaniniai procesai, būtų užtikrintos ir kitos gyvybinės funkcijos). Dabartiniuose šiltnamiuose naudojamos lempos, pritaikytos žmogaus regai, o ne augalams, todėl tuščiai švaistoma dalis energijos. Pingant šviesos diodams naujas augalų švintimo būdas bus plačiai taikomas šiltnamiuose, kadangi jis leis taupyti elektros energiją. Naudojant skirtingų spalvų šviesos diodus galima net valdyti augalo vegetacijos fazes. Šiuos darbus fizikai inicijavo kartu su Lietuvos sodininkystės ir daržininkystės instituto mokslininkais. Kuriamas nedidelis kietakūnis fitotronas, kuriame numatoma pradėti eksperimentus su dai-

Naujoji trijų autorių knyga, kuri buvo pristatyta Vilniaus universitete

gais. Augalų daigai mėgintuvėliuose bus apšviesti skirtingos spektrinės sudėties šviesa, tiriama apšvitos spektro įtaka morfogenezei. Ieškoma lėšų kelių kvadratinių metrų šiltnamiui su kietakūniu apšvietimu įrengti – galbūt neilgai trukus turėsime pirmuosius agurkus, išaugintus moderniausiu būdu. Tai labai perspektyvi tyrimų sritis, kurios rezultatai bus pritaikyti ne tik žemėje, bet ir kosmose – ateities tarpplanetiniuose skrydžiuose prireiks ekonomišką augalų kultivavimo būdą.

Pirmąjį tostą už naująją knygą kelia prof. Juozas Vidmantis Vaitkus, prof. Artūras Žukauskas, prof. Arūnas Krotkus ir akad. Juras Požela

JAV universitetai – naujų kompanijų peryklos

Dabar pažvelkime, kokius darbus dirba JAV kietakūnio apšvietimo srities tyrinėtojai ir naujų technologijų kūrėjai. Apie tai savo mintimis Vilniaus universitete dalijosi Rensseljė politechnikos instituto (*Rensselaer Polytechnic Institute*, Niujorko valstija) prof. Maiklas S. Šuras (Michael S. Shur) bei ten pat dirbantis Vilniaus universiteto ugdytinis dr. Remis Gaška, *Sensor Electronic Technology, Inc.* kompanijos prezidentas. Priminsime, jog abu mokslininkai kartu su Vilniaus universiteto prof. Artūru Žukausku yra naujosios knygos *Introduction to Solid-State Lighting** (Ivadas į kietakūnį apšvietimą) autoriai, o šios knygos pristatymo metu senojoje Vilniaus *alma mater* visi trys skaitė pranešimus apie savo darbų kryptį ir dalyvavo diskusijoje. Visa tai suteikė progą ir *Mokslo Lietuvai* su šia labai perspektyvia tyrimų kryptimi supažindinti savo skaitytojus.

Pristatydami Europos Bendrijos remiamą Kietakūnio apšvietimo technologijos mokslo centrą *SELITEC* sakėme, jog ji sudaro trys mokslininkų grupės. Įdomu, jog ir svečių iš JAV, dirbančių šios krypties darbus, tyrimų grupę sudaro trijų institucijų mokslininkai. Pirmoji dirba Rensseljė politechnikos institute, kur dirbuojasi prof. Michael S. Shur. Antroji – Pietų Karolinos

*Artūras Žukauskas, Michael S. Shur, Remis Gaska. *Introduction to Solid-State Lighting*. – John Wiley & Sons, New York 2002, 219 p.

universitete (Pietų Karolinos valstija) susibūrę mokslininkai. Ir trečioji – tai kompanija *Sensor Electronic Technology, Inc.*, kurią prieš 3 metus Rensseljė politechnikos institute įkūrė prof. Michael S. Shur ir dr. Remis Gaška. Beje, praėjusią vasarą dr. R. Gaškos vadovaujama kompanija visus savo pajėgumus perkėlė į Pietų Karoliną.

Visų šių trijų padalinių bendras darbas ir lemia grupės sėkmę. Svarbiausias veiklos principas: visa, kas padaroma geriausia universitete ir institute, turi būti komercializuojama. Kitaip tariant, galutinis visų tyrimų tikslas – sukurti baigtinį gaminių ar technologiją, vadinasi, verslo sėkmė. Beje, dr. R. Gaška pabrėžė, jog JAV naujos kompanijos dažnai iškuria universitetuose, o jeigu sėkmingai dirba, tai vėliau tęsia savarankišką veiklą. Taigi universitetai yra savotiškos kompanijų peryklos.

Nitridų šviesos technologijos laikomos bene perspektyviausiomis

Dr. R. Gaška neslepia, kad jų kompanija kol kas dirba kaip valstybės išlaikytinė, bet darbų perspektyvumą patvirtina ir gana didelis sąrašas rėmėjų, kuriuos pranešėjas nepamiršta paviesti kiekvienoje konferencijoje. Rėmėjai dažniausiai susiję su radarų ir kitų elektroninių prietaisų tobulinimu, nors vis didesnės perspektyvos atsiveria kuriant ir tobulinant kietakūnius šviesos šaltinius. Beje, praėjusią vasarą R. Gaškos vadovaujama kompanija visus savo pa-

jėgumus perkėlė į Pietų Karoliną.

Kalbant apie žmogaus akimi matomos šviesos šaltinių kūrimą perspektyviausi atrodo nitridai, tad į nitridų technologijas permetami ir didžiausi pinigai. Universitetuose šios krypties darbus dirbančios kompanijos vis dėlto tikisi didelės valstybės paramos. Neseniai Jungtinių Valstijų Senate buvo inicijuota nacionalinė programa *Kitos kartos apšvietimo iniciatyva*, kuriai numatoma skirti 500 mln. dolerių. Oficialiai paskelbta, kad kietakūnis apšvietimas yra viena svarbiausių energiją tausojančių technologijų. Į šią programą numato įsitraukti ir dr. R. Gaškos kompanija.

Šiuo metu pagrindiniai nitridų pagrindu gaminami šviesos šaltiniai matomo spektro srityje yra mėlyni, nes kitų medžiagų draustinis tarpas daug siauresnis arba jų efektyvumas menkesnis. Nitridai patogūs ir tuo, kad iš jų galima gaminti šaltinius, spinduliuojančius ir nematomas gilaus ultravioleto bangas (iki 200 nm bangos ilgio). Kelios mokslininkų grupės pasiryžusios įrodyti, kad nitridai tiks ir darbui infraraudonųjų spindulių diapazone. Jeigu pavyktų plačiau taikyti šias medžiagas generuojant spinduliuojimą nuo gilaus ultravioleto iki infraraudonosios srities, t. y. labai plačiame bangų ruože, nitridų technologijos taikymo galimybės nepaprastai išsiplėstų.

Meninio apšvietimo galimybės išsiplėčia

Svečių iš JAV pranešimuose daug vietos buvo skirta regimo spektro šviesai. Sprendžiant iš daugelio jau dabar įgyvendintų kietakūnio apšvietimo projektų dizaineriai įgyja naujų ir labai efektingų meninės išraiškos priemonių apšviečiant ir apipavidalinant vitrinas, restoranus, pastatų fasadus, tiltus, kruizinius laivus, koncertus ir kitus masinius renginius. Antai Filadelfijoje reikėjo, kad vitrinoje eksponuojami brangių drabužių modeliai nesentų ilgą laiką. Tam pirmiausia reikėjo atsisakyti kaitinimo lempų, taip pat ir fluorescencinių, nes pastarosios skleidžia ir ultravioletinę spinduliuotę, dėl kurios audiniai greičiau sensta. Regimo ruožo šviesos diodai nespinduliuoja nei infraraudonųjų, nei ultravioletinių spindulių. Toks apšvietimas taip pat taikomas meno galerijose ir muziejuose, kur svarbu nepakenkti eksponatams.

Kol kas šviesos diodus naudoti apšvietimui ypač patogus tada, kai nesvarbu kaina, o siekiama didelio meninio efekto. Antai dr. R. Gaška rodė skaidres, kur vienai sienai

Rensselaer politechnikos instituto prof. Michael S. Shur

Sensor Electronic Technology, Inc. kompanijos prezidentas, Rensselaer politechnikos instituto darbuotojas dr. Remis Gaška

Vilniaus universiteto prof. Artūras Žukauskas

Nepamirškite 2003-iems metams užsiprenumeruoti Mokslo Lietuvos! Beje, metams prenumerata kainuoja 44 Lt. Pašto išlaidas apmoka redakcija.

2003 m. gegužės 21–25 d. Pasaulio lietuvių centre Lemonte, Čikagos priemiestyje, įvyks XII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas. Simpoziumo taryba kviečia visus mokslininkus rengti pranešimų tezes. Programos metmenis, reikalavimus tezėms ir kitą informaciją jau galima rasti XII simpoziumo svetainėje <http://mks.lms.lt>

Lietuvos mokslininkų sąjungos informacija

apšviesti panaudota nuo 3 iki 7 mln. šviesos diodų: kiekvienas programiškai kontroliuojamas, galima keisti jų skleidžiamą spalvą, pvz., nuo rožinės iki mėlynos. Be to, tai grynos spalvos, gamtoje grynusių nebūna.

Tenka kurti naujas fosforų ir nitridų technologijas

Dr. R. Gaškos pranešime nemaža vietos buvo skirta baltos šviesos generavimui. Ją pavyksta gauti maišant įvairių spalvų šaltinius arba naudojant šaltinius, padengtus tam tikromis medžiagomis – fosforais, kurie paverčia trumpesnės bangos ilgio spinduliuotę į ilgabangiškesnę, kaip tai daroma į fluorescencinėse lempose. Generuojant baltą šviesą naudojami ultravioletiniai spinduliai. Bandoma kurti šaltinius, imituojančius gyvsidabrio lempas, t. y. gilios ultravioletinės šviesos diodus (gaunama banga trumpesnė nei 300 nm), arba naudojant artimą ultravioletinei šviesą. Daugelio kompanijų pastangos dabar telkiamos į tai, kad pavyktų gauti artimo ultravioletinio ir violetinio ruožo šviesos šaltinius, kurie spinduliuotų 380–420 nm ilgio bangas. Taip pat tenka kurti naujas fosforo technologijas. Tai nėra paprasta, nes tenka spręsti ne tik inžinerines, bet ir fundamentines mokslines problemas: reikia sukurti fosforus, kurie būtų stabilūs šimtus tūkstančių valandų ir pasižymėtų komercine kokybe. General Electric kompanijos specialistai teigia, jog užbaigė šios srities tyrimų etapą, tobulinama technologija vis labiau tenkina ir komercinius reikalavimus. Šios kompanijos fosforai leidžia gauti artimą matomai šviesai 405 nm bangos ilgio spinduliuotą, gana maži energijos nuostoliai, bet daugelio kompanijų pastangos dabar telkiamos į tai, kad pavyktų gauti artimus ultravioletiniam diapazonui šviesos šaltinius, kurie spinduliuotų 380–420 nm ilgio bangas.

Norint sukurti naujus tobulius šviesos diodus tenka tyrinėti ir kurti įvairias nitridines sistemas (pvz., naudojant trigubo indžio-galio nitrido puslaidininkines medžiagas ar net pereiti prie keturnarės sistemos), spręsti fundamentinio pobūdžio problemas. Kolegų iš JAV grupė augina nitridinius puslaidininkinius metalo-organinės epitaksijos metodu, kitos grupės bando pritaikyti molekulinės epitaksijos technologijas. Dirbama įvairiomis kryptimis, kuriamos iš principo naujos puslaidininkinių medžiagų gavimo technologijos, pvz., keturnarių medžiagų elektroninė ir šviesos prietaisų technologija.

Dr. R. Gaška išskyrė kelias svarbiausias nitridų technologijas kryptis: ultravioletinių emiterių gamybą arba šių įtaisų auginimą ant silicio karbido ir galio nitrido. Šiuo atveju padėklas neskaidrus, tad ultravioletinė šviesa gaunama iš padėklo krašto. Sukdamiesi iš padėties tyrėjai medžiagų sintezei priversti naudoti sveltinius nitridų padėklus, pavyzdžiui, safyrą ar silicio karbidą. Perspektyvi atrodo ir tebekuriama nauja technologija – tūrinio skaidraus aluminio nitrido, kai šviesą pavyksta išvesti per padėklą.

Apskritai padėklų problema R. Gaška laiko vienu didžiausių nitridų technologijos sunkumų: kol kas nepavyksta nitridų padėklų nusipirkti taip, kaip galio arsenido ar indžio fosfido padėklų.

Jau sugebama gauti ultravioletinius šviesos šaltinius, kurie šviečia trumpesnėmis nei 280 nm ilgio bangomis – tai gana gilus ultravioletas. Toks iš kosmoso Žemę pasiekiantis spinduliuavimas per atmosferą neprasisiskverbia (riba ties 290 nm). Šiais spinduliais galima užmušti daugelį mikroorganizmų, kuriems pavyksta išvengti jiems kenksmingų ir per atmosferą prasiskverbusių spindulių. Amerikiečių (jeigu amerikiečiais vadinsime M. S. Shur ir R. Gašką) konkurentai japonai gauna spinduliuotą ties 330 nm riba. Čia fizikai turi ką veikti, tačiau nelieka be darbo ir inžinieriai.

Kokia naujų technologijų ateitis?

Pabaigai apie Vilniaus universiteto fizikų bendradarbiavimą su Rensselaer politechnikos institutu JAV. Jame per pastaruosius 3 metus tobulinosi net 7 vilniečiai iš Puslaidininkų ir Radiofizikos katedrų, 3 mokslininkai padirbėjo Pietų Karolinos universitete (vienas tebedirba). Tai abiem pusėms naudingi ryšiai, kurie neabejotinai turi visas sąlygas ir toliau plėtotis. Juk pasaulyje naujausiomis šviesos technologijomis domisi solidžiausi užsakovai. Štai kad ir NASA: pagal 3 metų kontraktą užsakė sukurti ultravioletinius detektorius. Bus kur pridėti savo ranką ir Lietuvos fizikams.

SELITEC centras įrodė, kad Lietuvos mokslininkai, remdamiesi fundamentiniais tyrimais, sugebėjo atsakyti į naują technologinį iššūkį. Jų pastangas parėmė Europos Komisija, užsienio partneriai. Ar pavyks Lietuvoje sukurti ir, svarbiausia, įdiegti naujas technologijas? Ar puslaidininkų optoelektronika taps naująja Lietuvos pramonės šaka? Ar toliau laikysime, kad mikroelektronikos ir puslaidininkinių pramonė Lietuvoje yra nereikalinga? Tai jau ne vien mokslininkų rūpestis. Naujosios technologijos yra rizikingas verslas, kur pramonės susidomėjimas turi būti paremtas valstybės. Anot prof. A. Žukausko, tam reikalingos ne tik lėšos, kurios dabar švaistomos ne konkurso būdu įsteigtiems pompastiškiems „centrams“ bei „prioritetinėms“ kryptims, nustatomoms pagal Briuselyje mūsų valdininkų nugirstus mokslinius terminus bei pačių nusstatytojų interesus. Lietuvoje taip pat labai trūksta technologijų perdavimo mechanizmo ir atitinkamų struktūrų. Tokios struktūros, sukurtos pasinaudojant vaisinga kitų šalių patirtimi, turėtų būti tarpininkas tarp mokslininkų ir verslininkų, padėtų įsisteigti naujoms aukštųjų technologijų bendrovėms.

SELITEC ateitis parodys ne tik tai, ką sugeba mūsų mokslininkai, bet ir kiek vaisinga yra valstybės politika aukštųjų technologijų srityje.

Gražvydas Kantvydas

Į Mokslo Lietuvos klausimu atsako Lietuvos MA tikrasis narys, Puslaidininkų fizikos instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis, Tarptautinio mokslinės kultūros centro Pasaulinės laboratorijos Lietuvos skyriaus prezidentas prof. JURAS POŽELA.

Geriamasis Akademike Jurai Požela, sveikindamas naujosios knygos Įvadas į kietakūnį apšvietimą (Introduction to Solid-State Lighting) autorius, tarp jų ir prof. Michael Šurą (Michael S. Shur), priminėte ir Jūsų kartu su juo dar 1975 m. išleistą knygą. Gal apie tą bendradarbiavimą, kai M. Šuras dar gyveno Leningrade (Sankt Peterburgas) ir nebuvo profesorius, žodį kitą ir primintumėte? Jūsų nuomonė įdomi dar ir dėl to, kad esate garbės narys A. Jofės fizikos ir technikos instituto, kuriame šiandieninis mūsų sveičias daug metų dirbo.

Visą gyvenimą labai glaudžiai bendradarbiauau ir bendradarbiauju su A. Jofės fizikos ir technikos institutu Peterburge. Prisimenu, M. Šuras buvo to Instituto teorinio skyriaus darbuotojas ir kartu su kitu bendradarbiu jie man pasiūlė dalyvauti rašant knygą Gano efektas. Tuo metu tai buvo labai populiaris fizikinių tyrimų kryptis, tad ir minėta knyga, rusų kalba išėjusi 1975 m., buvo labai efektyvi. Gano efektas buvo naudojamas kuriant labai aukšto dažnio puslaidininkinius prietaisus.

Prisimenu, kaip savo knygos dalį parašęs iš Vilniaus vykdavau į tuometinį Leningradą ir aptarinėdavome bendrą darbą. Tai buvo įdomi mokslo kryptis. Pasak kolegos M. Šuro, ta knyga ir dabar fizikos pasaulyje pakankamai populiarė, cituojama, nors išėjo tik rusų kalba.

Kai M. Šuras išvyko į JAV ir pradėjo dirbti Mineapolio universitete, tai organizavo seminarą iš karštųjų elektronų srities. Tiems tyrimams atidaviau daug savo mokslinės veiklos metų. Buvau pakviestas atvykti į Mineapolį ir man teko skaityti apžvalginį pranešimą. Susitikdavome su prof. M. Šuru ir kitose konferencijose, nes jis veda daugelį konferencijų, skirtų aukštadažnių prietaisų fizikai. Beje, M. Šuras nėra prietaisininkas, bet fizikas, tu mes panašūs.

Ne aš vienas iš Puslaidininkų fizikos instituto bendradarbiauju su kolega M. Šuru, tad mūsų ryšiai nebuvo nutrūkė.

Kaip vertinate šios dienos prof. M. Šuro paskaitą, taip pat ir jo bei dviejų lietuvių autorių – dr. Remio Gaškos iš JAV ir Vilniaus universiteto prof. Artūro Žukausko kartu parašytą veikalą?

Man buvo labai malonu išvysti profesorių M. Šurą Vilniuje, tuo labiau kad ir jo taip pat ir su lietuvių kolegomis plėtojama tyrimų sritis labai įdomi. Mat bandau kurti panašius šviesą emituojančius diodus, kurie būtų sužadinami rentgeno spinduliuotimi. Sužadinti šviesą rentgeno spinduliais – argi ne įdomu? Pamėginsime rentgeno ekranus pakeisti daug jautresniais...

Sužadinti šviesą galima ir rentgeno spinduliais

Tai mano paskutinis kone 5 metų darbas.

Kuo šie Jūsų ir kolegų daromi darbai ateityje bus praktiškai naudingi?

Jeigu pavyks sukurti daug jautresnių detektorių už naudojamą šiuo metu, tai būtų nepaprastai naudingas dalykas. Juk tada norint peršviesti žmogų šimtus kartų ir daugiau pavyktų sumažinti švitinimo rentgeno spinduliais ekspoziciją. Vadinasi, žmogus gautų mažesnę spinduliuotės dozę.

Taip pat ir radiologijoje įgytume tobulesnes piktybinių auglių švitinimo galimybes. Juk tenka dektuoti, išskirti reikalingus signalus, o padidinus jautrumą tas procedūras pavyktų tiksliau atlikti. Taigi piktybinius auglius švitinant mūsų kuriami detektoriai galėtų būti labai reikalingi ir naudingi.

Kaip vertinate naująjį A. Žukausko, R. Gaškos ir M. Šuro veikalą, kuris buvo pristatytas?

Knygą esu gavęs prieš gerą mė-

Ne taip paprasta mūsų autoriams tose garsiose pasaulio leidyklose savo knygas išleisti, nes rinka yra rinka, ne visiems pavyksta prasi-mušti.

Suprantu, jog modernių šviesos technologijų laukia didelė ateitis. O kokios čia Lietuvos fizikų perspektyvos kuriant naujas technologijas?

Vilniaus universitete ne vieneri metai, dar nuo akademikų Povilo Brazdžiūno ir Jurgio Viščako laikų, dirbama liuminescencijos ir fotoluminescencijos srityje. Manau, jog Lietuvos fizikai čia turi kur pasireikšti. Dabar tuos darbus tęsia prof. Artūro Žukausko vadovaujama grupė.

Ko reikėtų, kad visuomenė, ypač verslas ir pramonė, daugiau domėtųsi mūsų fizikų galimybėmis?

Štai kad ir šviesos diodų pagrindu šviesoforus gamina austrai ir estai (tiksliau, Estijoje veikianti švedų bendrovė), bet kažkodėl ne lietuviai. Kartą mane už greičio viršijimą sustabdęs kelių policin-

Aštuntajame dešimtmetyje prasidėjusi diskusija tęsiasi: akad. Juras Požela ir prof. Michael S. Shur

nesį ir galiu pasakyti, kad ji tikrai puiki. Kietakūnio apšvietimo įtaisų kūrimo kryptis, kurią plėtoja knygos autoriai ir jų atstovaujamos tyrimų grupės, yra labai perspektyvi. Manau, jog ateityje apšvietimo technologijos labai tobulės ir pakeis dabar pasaulyje plačiai naudojamas elektros kaitinimo lemputes. Naujų apšvietimo sistemų veikimas bus paremtas visiškai naujais principais.

Tad šiandien išgirdome pranešimus ir dalyvavome pristatant knygą iš labai naujos ir labai perspektyvios fizikinių tyrimų srities.

Kodėl vis dėlto nedaug mūsų pajėgių fizikų sugeba išleisti savo monografijas ar kitokio pobūdžio veikalus kitose šalyse?

Mano dvi knygos išleistos anglų kalba: viena Anglijoje, kita JAV (Plazma ir srovės nestabilumai puslaidininkuose, – Pergamon, Londonas, 1981; Greitaveikių tranzistorių fizika, – Plenum, Niujorkas, 1993).

kas pasigyre, kad jų prietaisais labai tiksliai matuoja greitį. Paprasčiau parodyti, kokių prietaisais išmatuota ir kiek jis kainavo. Pasirodo, 10 tūkst. Vokietijos markių. Mes Lietuvoje tokius prietaisus galėtume puikiai gaminti, bet mūsų rinka per siaura. O rinka lemia kainą ir savikainą. Jeigu kokių nors prietaisų galėtume paleisti į rinką bent 10 tūkst. vieneto, galėtų apsimokėti, bet pamėgink tokią rinką rasti.

Kokia išeitis?

Gaminti kartu su kitų šalių įmonėmis. Tai natūraliausias ir kol kas gal net vienintelis teisingas kelias.

Taip, beje, ir daro mūsų fizikai, išleisdami mokslinius veikalus kartu su užsienio partneriais. Lieka palinkėti, kad tuo keliu drąsiau žengtų ir gamybininkai bei verslininkai. Acū, Profesoriau, už pareikštą mintis.

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Mūsų pašnekovas – naujasis Vilniaus universiteto mokslo prorektorius, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas prof. JUOZAS VIDMANTIS VAITKUS.

Puslaidininkiai veržiasi į apšvietimo technologijas

Gerbiamasis Profesoriau, šiandien visų fizikų šventė, nes pristatoma nauja Jūsų kolegų prof. Artūro Žukausko, prof. Michael S. Shur ir dr. Remio Gaškos knyga Įvadas į kieta kūnų apšvietimą. Kaip Jūs šį įvykį vertinate?*

Ne itin dažnai fizikai randa laiko savo žinias apibendrinti monografijose ir tuo skiriamės nuo filologų, kurie monografijas spausdina gana dažnai, bet retokai straipsnius pripažintuose pasaulio mokslo žurnaluose. Taigi fizikų dėmesys ligi šiol buvo skirtas straipsniams, o knygos parašymas – išskirtinis atvejis. Ši knyga susijusi su visiškai nauju mokslu, kuris susiejo puslaidininkius su kompiuteriais, informatika. Tai puslaidininkų prasiveržimas į apšvietimo technologijas.

Pažymėkime, kad tai nepaprastai plati sritis ir visiems gerai suprantama, populiori, nes be vienokio ar kito apšvietimo juk nė vienas neapsieina.

Populiari, nes apšvietimo reikalai visiems yra gyvenimo būtinybė. Tik mažai kas pagalvoja, kad visur plačiai naudojamos kaitinimo lempos yra labai nenašios, nes tik kokius 5 proc. energijos paverčia šviesa, dėl kurios juk gaminamos ir naudojamos.

Parazitaujantys įtaisai. Kuo pranašesnės naujosios apšvietimo technologijos? Ar tik tuo, kad našesnės ir siūlomi naujieji apšvietimo įtaisai ilgiau tarnauja?

Jeigu naujosios apšvietimo priemonės dešimteriojai našesnės ir ilgaamžės – tai didžiulis laimėjimas.

Tad koks apšvietimas bus naudojamas Europoje kad ir po dešimties metų?

Manau, kad dešimtį metų dar galios įprasti ekonominiai dėsniai, kadangi vis dar veikia gamyklos, gaminančios įprastas kaitinimo lempos. Kol tos įmonės nesusidėvės, tol gamins senąją produkciją, kurią ir teks naudoti senose apšvietimo sistemose. Tačiau per tą laiką bus surtos visiškai naujos apšvietimo technologijos ir visiškai nauji šviesos šaltiniai.

Lietuvos mokslas primena žuvų locmaną

Ką šioje srityje daro Lietuvos fizikai, šiandien išgirdome iš prof. Artūro Žukausko pranešimo.

Prof. A. Žukauskas yra vienas iš tų mokslininkų, kuris šioje srityje dirba ne vienerius metus ir daug padarė, pasakyčiau, kad šios srities darbai būtų intensyvinami net pasaulio mastu. Jis apibendrino sukaupias žinias įvairioje mokslinėje literatūroje. Naujoji monografija vos pasirodžiusi tapo plačiai skaitoma, ja praktiškai naudojamosi sprendžiant ne tik mokslines užduotis, bet ir sudarant verslo planus. Šiuo atveju kalbu ne apie Lietuvą. Ši monografija – tai ne tik Lietuvos, bet ir pasaulio mokslo reiškinys. Pasaulyje žinoma, kad Lietuva – nedi-

Šiuolaikinis mokslas plėtojis tik bendradarbiaudamas su pažangiausia pasaulio pramone (1)

delė valstybė, bet jos mokslas stengiasi užimti svarbią vietą atliekant reikšmingus tyrinėjimus.

Štai Taivanas. Ši šalis gamina vos ne 80 proc. šviečiančių rodyklių pasaulyje, taip pat svarbūs kompaktinių diskų gamintojai, ypač DVD sistemų. Dabar užsimojo užimti didelę rinkos dalį ir gamindami apšvietimo sistemas.

Jeigu tokie veiklūs, tai turėjo sureaguoti ir į Lietuvoje atliekamus šios srities tyrinėjimus.

Ir sureagavo. Dar daugiau, Taivanas jau finansuoja kai kuriuos mūsų laboratorijose atliekamus darbus. Mintyje vėlgi turiu prof. A. Žukausko darbus.

klausimus: ką tie mokslininkai daro? Kur jų rezultatai? Kodėl valstybė turi išlaikyti mokslininkus, kurie jokios naudos neduoda, ir pan. Pripažinkite, kad mokslininkų atotrūkis nuo visuomenės, gal net tam tikras arogantiškumas tos visuomenės atžvilgiu galų gale atsigręžia ir prieš pačius universitetus ir mokslininkus.

Teisingai, tačiau norint ką nors deklaruoti reikia turėti galimybę patekti į spaudą. Šiokių tokių mokslo naujienų ir žinių apie tai, kas vykta mokslo ir studijų institucijose, paskelbia Mokslo Lietuva, bet didžiųjų dienraščių, turinčių daugiausia skaitytojų, mokslas nedomina. Todėl perskaičius didžiąją dalį Lietuvos spaudos gali su-

naujos savybės. Tuo metu R. Gaška dirbo Puslaidininkų fizikos katedroje, vėliau išvyko stažuotis į Vokietiją, paskui pratęsė stažuotę JAV. Ten savo žinias lietuvių labai sėkmingai pradėjo taikyti. R. Gaška sugebėjo didelę Lietuvos mokslininkų grupę įtraukti į sėkmingus tarptautinius projektus.

Ar neištirs Lietuvos mokslo darbai pasauliniame žinių vandenyne?

Jeigu kalbame apie R. Gašką, tai jis, nors ir atstovauja jau JAV moksliniam kolektyvui, bet tarp jo bendraautorijų, kaip šiandien paskaitoje išgirdome, yra ir bene dešimt Lietuvos mokslininkų. Vieni iš jų savo darbus atlieka nuvykę stažuotis ar

kolektyvų nariais (irgi spausdindami straipsnius aukšto reitingo žurnaluose)? O gal pirmenybę norime teikti tokiems tyrinėjimams, kurių dėka Lietuvos pramonėje galėtų atsirasti naujovių (čia pavyzdžiui tikėtų prof. A. Žukausko darbai)? Patys turime sau atsakyti, ką remiame: ar tarptautinius ir perspektyvius darbus, kurie bus taikomi pramonėje ir teiks realią materialią naudą pasauliui ir Lietuvai, ar mes realizuojame tik atskirų mokslininkų norą atlikti savo tyrimus ir išsiaiškinti mokslo paslaptį, kuri tik jam pačiam ir gali būti aktuali.

Matyt, reiktų atitinkamai apsispręsti ir gerinti darbų koordinavimą, atsiskaitymą už juos. Iki šiol didžiausią reikšmę vaidino Lietuvoje vykdomi projektai, kurie buvo finansuojami iš Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo. Paprastai pastarieji projektai nėra patys didžiausi. Daugeliu atvejų tai smulkūs projektai.

Tai kritikos strėlė? Fondas remia ne geriausius projektus?

Tai ne kvalifikacijos, o veikiau politikos reikalas. Tiesa, šiais metais pajudėta labai teisinga kryptimi: paskelbta iniciatyva sukurti LVMS Fondo inicijuotas programas, o tai turėtų sutelkti Lietuvos mokslinius kolektyvus. Reikšmingesnės yra Europos Sąjungos, NATO inicijuotos mokslinių tyrimų programos, bet norint jose sėkmingai dirbti būtinas rimtas parengiamasis darbas. Galima tik tikėtis, kad Fondas bus bendrą kalbą su keliomis ministerijomis, kurioms mokslo rezultatai yra aktualūs. Tada ir projektai pasidarys dar svarbesni ir reikšmingesni, o lėšų skirstymas taps skaidresnis.

O kaip su projektų ekspertavimu? Kad teisingai būtų įvertintas projektas, ko gero, praverstų tarptautinė ekspertizė. Antraip visada bus nepatenkinti.

Nemanau, kad būtina tarptautinė ekspertizė, nes tai pinigų švaistymas. Abejoju, ar galima surasti tokius ekspertus, kurie atsakingai įvertintų labai įvairiapusių ir aukšto lygio Lietuvos darbus. Labiau tikėtina, kad nebus sunku atsptėti, kurio lietuvių mintys buvo įdėtos į eksperto išvadas. Teikiu pirmenybę pasaulyje priimtai *peer review* ekspertizei, kurios metu keli (daugiau negu septyni) ekspertai išdėsto motyvuotą darbo įvertinimą, ir geriausia būtų, kad tie patys ekspertai vertintų visus besivaržančius projektus.

O kokia ekspertų atsakomybė už savo darbą? Ne vieno skandalo būta dėl ekspertavimo objektyvumo.

Į šį klausimą geriau atsakytų tie, kurie tuos ekspertus skiria, sudaro atitinkamas sutartis, kuriose turi būti numatyta ir eksperto atsakomybė. Apskritai tai didelė problema. Didžiausia blogybė – ne subjektyvus veiksnys vertinant. Vertinant vis dėlto pirmutinis turi būti valstybinis požiūris, bet ne žinybinis ar institucinis. Jei vietiniai ekspertai darbą atliktų atsakingai, tie projektai būtų teisingai įvertinti, o patys ekspertai, jei jie pateiktų nekompetentingas ar labai šališkas recenzijas, ekspertizės organizatorijai akyste akyste diskredituotų. Teisės ekspertuotai praradimas būtų rimta bausmė mokslininkui.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Vilniaus universiteto Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto direktorius prof. Artūras Žukauskas, Lietuvos MA Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriaus mokslinė sekretorė Onutė Druškauskienė, šio skyriaus pirmininkas prof. Henrikas Pragarauskas ir Vilniaus universiteto mokslo reikalų prorektorius prof. Juozas Vidmantis Vaitkus

Kultūringai po truputį parsiduodame?

Kodėl? Tai normalus tarptautinis mokslinis bendradarbiavimas, kurį reikia skatinti. Mes patys tų reikalingų bandinių pagaminti neįstengtume, bet žinome, kaip tuos bandinius padaryti geresnius. Todėl mūsų paslaugos reikalingos užsienio kompanijoms. Argi blogai?

Lietuvos mokslas panašus į žuvels locmanus, kurios gali plaukioti tik stambių vandenyno žuvų ir ryklių šešelyje.

Tai ir yra mokslo paskirtis. Normalus šiuolaikinis mokslas gali plėtotis tik bendradarbiaudamas su pažangiausia pasaulio pramone. Aš net drįsčiau pasakyti, kad pasaulyje dabar egzistuoja ne valstybės, bet žinios ir interesai. Kitaip tariant, pasaulinis „biznis“.

Ir kito kelio nėra, kaip integruotis į tą pasaulinį procesą – žinių kūrimo ir verslo. Tokios integracijos pavyzdį modernių apšvietimo technologijų srityje kaip tik šiandien ir nagrinėjome.

Ta integracija nėra plačiai ir garsiai deklaruojama, bet ji nuolat vyksta. Lietuvoje norėtusi labiau koncentruotos veiklos, kurioje mokslininkų, konstruktorių kolektyvai ir gamyba bei verslas siektų vieningų tikslų. Bet tai jau ne Lietuvos modelis, nes modelio tipą nusprendžia politikai. Šį modelį prisitaikė Taivanas, kuris sutelkęs iš tekstilės pramonės gautą pelną inicijavo modernią elektronikos pramonę.

Tačiau kartais reiktų ir garsiai deklaruoti, nes politikai ir plačioji visuomenė kartais kelia labai naivius

sidaryti išpūdis, kuris ir kilo žymiam JAV aktoriumi: aštridanciai lietuviai su beisbolo lazdomis šiaurisia Vakarų kurortų paplūdimiais... Tarsi nei mokslo, nei modernių technologijų Lietuvoje nebūtų, o gyventume tik nusikaltimų pasaulyje. Mes patys, tiksliau – mūsų žiniasklaida pasauliui pateikia tokį Lietuvos vaizdą.

Ką siūlote?

Daugiau rašyti apie tai, ką daro Lietuvos mokslininkai, menininkai, ką gamina mūsų šalies pramonė ir kitus visiems svarbius dalykus. Žiniasklaidos atstovai teigia, kad jie rašo apie tai, kas skaitytojams įdomu, bet aš pats turiu daug patvirtinimų, kad Lietuvos mokslo laimėjimai bei Lietuvos mokslininkų darbai užsieniuose skaitytojus domintų labiau, negu trečiariošio futbolininko pasiekimai tolimos šalies n-tojoje lygoje.

Lietuvoje atliekami matavimai, kurių nesiima niekas kitas

Suprantu, jog svarbu rašyti ir apie mūsų mokslininkus. Štai šios dienos mūsų svečias JAV dirbantis Remis Gaška – tai Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto auklėtinis, dirbęs Jūsų vadovaujamoje Puslaidininkų fizikos katedroje.

Tai mūsų komandos narys, daug metų sėkmingai dirbęs Vilniaus universitete. Pradėjo čia medžiagų ir lazerinės technologijos darbus, nes būtent jo tuometinėje kandidato disertacijoje buvo panaudotas lazerinės medžiagos apdorėjimas ir tokiu būdu medžiagai suteiktos

trumpalaikiam darbiui JAV. Kiti dirba Lietuvos laboratorijose, gavę iš JAV jiems reikalingų bandinių.

Kodėl tuos matavimus apsimuma atlikti Lietuvoje?

Pirmiausia todėl, kad tokios aparatūros nėra ten, kur dirba R. Gaška ir jo kolegos. Juk buvo JAV skelbtas tarptautinis konkursas tiems matavimams atlikti ir pasirodė, jog niekas nesiėmė tų matavimų, kuriuos mes sugebame atlikti. Šiuo atveju matuojame, kaip švyti puslaidininkiai, sužadinti pakankamai stipriu šviesos impulsu. Tokio tipo lazerinės sistemos JAV nenaudojamos, ten dirbama su šviesos šaltiniais gerokai mažesnio intensyvumo diapazone.

Tačiau argi ne tie patys mūsų mokslininkai vis aimanuoja, kad sensta jų aparatūra, moraliaiškai jau visai susidėvėjusi?

Galiu atsakingai pareikšti, kad mūsų aparatūra sensta ir ją būtina atnaujinti, bet yra ir tokios, už kurią geresnės nerastume pasaulyje.

Ar tie projektai remiami

Jeigu taip, tai ar pakankamai panaudojamas Lietuvos fizikos potencialas?

Manau, kad bent dalis to potencialo naudojama pakankamai efektyviai. Tačiau nėra aiški visų darbų vertybių skalė. Ar mums (Lietuvai) reikia, kad Lietuvos vardas būtų dažniau minimas mokslinėje periodinėje spaudoje (straipsniai indeksuotuose žurnaluose), ar trokštame ženklus Lietuvos indėlio į pasaulio mokslo lobyną tapdami tarptautinių mokslinių

*Artūras Žukauskas, Michael S. Shur, Remis Gaška. *Introduction to Solid-State Lighting*. – A Wiley-Interscience Publication, John Wiley & Sons, Inc.

Šviesos diodai ir lazeriai: panašumai ir skirtumai

Į Mokslo Lietuvos klausimus atsako Vilniaus universiteto Fizikos fakulteto prof. VALDAS SIRUTKAITIS, Lazerių tyrimų centro darbuotojas.

Gerbiamasis Valdai Sirutkaiti, pristatant naują anglų kalba išleistą knygą Įvadas į kietakūnį apšvietimą (Introduction to Solid-State Lighting) turėjome progos išklausti knygos autorių Rensselaer politechnikos instituto (JAV) prof. Michael S. Shur, Sensor Electronic Technology, Inc. (JAV) prezidento Remio Gaškos ir Jūsų kolegos, Vilniaus universiteto Medžiagotyros ir taikomųjų mokslų instituto prof. Artūro Žukausko pranešimų. Kaip su lazerine fizika siejasi šiandien mūsų išklaustyjeji pranešimai apie šviesos diodus, kietakūnį apšvietimą ir pan.?

Minėtos sritys labai siejasi. Pusiaidinininkams lazeriams naudojamos tos pačios puslaidininkinės struktūros, kaip ir šviesą emituojantiems diodams, tik lazeriams reikia papildomo rezonatoriaus. Šviesos dioduose šviesa generuojama savaiminio spinduliavimo, o diodiniuose lazeriuose – priverstinio spinduliavimo būdu. Tai atitinkamai sąlygoja spinduliuotės parametrus. Diodiniuose lazeriuose generuojama koherentinė spinduliuotė, nors jos koherentiškumo laipsnis, palyginti su kitais lazeriais, ir nėra labai didelis, o šviesos dioduose generuojama nekoherentinė spinduliuotė. Diodinių lazerių koherentiškumas pasireiškia žymiai siauresniu spinduliuotės spektru bei geresniu spinduliuotės fokusavimu. Be to, diodiniuose lazeriuose galima gauti daug didesnes spinduliuotės galias nei su šviesos diodais.

Taiigi šiuo požūriū lazerinės technologijos pranašesnės už šviesos diodų?

Kai reikia gauti dideles galias, tinkamas lazeriniam medžiagų apdirbimui, bei fokusuoti pluoštą į mažų matmenų dėmę, lazerinės technologijos yra, be abejo, pranašesnės. Tačiau dažnai, kai reikalingos nedidelės galios, reikia apšviesti didelius paviršius, nėra labai svarbus spinduliuotės spektro plotis, tada nekoherentiniai šviesos diodai gali būti labai perspektyvūs. Jų perspektyvumas iš esmės remiasi gerokai mažesne kaina, palyginti su lazeriniais diodais, ir dideliu patikimumu. Siekiant vis plačiau juos panaudoti, be abejo, svarbu toliau gerinti jų parametrus artėjant prie ribinių verčių. Galima pasidžiaugti, kad ir Lietuvos fizikų indėlis šioje srityje yra pripažįstamas pasaulyje.

Ar lazerių fizika ir šviesos diodai negalėtų būti visai atskira ir labai perspektyvi fizikos sritis?

Ryšys, kaip sakiau, yra, nes abiem atvejais juk kalbame apie šviesos šaltinius. Tik lazeriai pasižymi vienokiomis, o šviesos diodai – kitokiomis savybėmis. Manau, kad tai vienas kitą papildantys šaltiniai. Svarbu kaina ir tam tikros šviesos savybės, kurias norima ir pasiseka tais šaltiniais generuoti.

Kaip vertinate trijų minėtų autorių naujosios knygos Įvadas į kietakūnį apšvietimą (Introduction to Solid-State Lighting), skirtos šviesos diodams ir kietakūniam apšvietimui, pasirodymą anglų kalba?

Jeigu tai parašoma lietuvių autorių ir dar amerikiečių mokslinėje spaudoje, tai kaip dar galima įvertinti – tik labai puikiai.

Fizikai prof. Bronislovas Kaulakys ir prof. Valdas Sirutkaitis

Prof. Henrikas Pragauskas pasiklaičiavo, kad per visą nepriklausomybės laikotarpį tai tik penka ar šešta Lietuvos fizikų monografija (ir tai dažniausiai su bendraautoriais), anglų kalba išleista užsienyje. Fizikų respublikai, kokia yra Lietuva, gal ne itin daug?

Iš tikrųjų išleisti Anglijoje ar JAV lietuvių autoriaus knyga nėra paprasta, daugeliu atveju tik bendradarbiaujant su užsienio šalių mokslininkais šitai pasiseka padaryti. Reikia, kad kas nors vis dėlto „stumtų“ visą šį reikalą, nes vieniems lietuviams tai labai sudėtinga. Juk reikia rašyti angliškai, be to, ir toje srityje reikia dirbti daug metų.

Kokią šviesos techniką turėsime, tarkime, po 5 metų? Idomu Jūsų, lazerių specialisto, nuomonė.

Sprendžiant iš naujosios knygos, šviesos diodai iš tiesų turėtų būti labai plačiai taikomi apšvietimui, transporto valdymui ir kitur. Tą lems jų didelis efektyvumas, smarkiai pranokstantis kitus šviesos šaltinius. Lazerių fizikoje ir taikant lazerius plačiausiai naudojami diodiniai lazeriai ir kietojo kūno lazeriai, kaupinami diodiniai lazeriai. Pastarieji pasižymi dideliu efektyvumu, t. y. efektyviai verčia elektrinę galią lazerio spinduliuote, kurios savybės daug tinkamesnės lazeriniam medžiagų apdirbimui negu diodinių lazerių. Taiigi jau daugelį metų vykstantis lempinio kaupinimo kietojo kūno lazerių keitimas kietojo kūno lazeriais su diodiniu kaupinimu ar net kai kuriems uždaviniams unikalių diodinių lazerių sukūrimas patvirtina tą pačią tendenciją – perėjimą prie kietojo kūno lazerių ir kietojo kūno kaupinimo šaltinių. Diodiniuose lazeriuose naudojamos tokios pačios kietakūnės puslaidininkinės struktūros kaip ir šviesos dioduose, todėl vienų progresas sąlygos ir kitų plėtrą.

Kietakūnės struktūros šiuo atveju yra privalumas?

Kietakūnių struktūrų privalumas tas, kad jos sugeba ilgą laiką ir patikimai dirbti. Palyginti su kitomis medžiagomis, kietakūnės mažiau keičia savo savybes, tad pastarųjų pagrindu sukurti lazeriai patikimesni. Jei tik įmanoma, stengiamasi tuos lazerius kurti taikant kietakūnės medžiagas.

Naudodamasis progą norėčiau paklausti ir apie Jums šiuo metu aktualiausias darbus, kuriuos atliekate Lazerių tyrimų centre.

Šiais metais baigiame NATO programos *Mokslas – taikai* projektą *Lazerinis spektrometras*, pagal kurį kūrėme lazerinį spektrometrą optiniams ir

lazeriniams elementams charakterizuoti. Šis projektas svarbus Lietuvos lazerių firmų konkurencingumui, nes sukurtas spektrometras įgalins matuoti tokias lazeriuose naudojamų lazerinių strypų, netiesinių kristalų savybes, kaip sugertis, atspindys, pralaidumas, sklaida ir lazerio indukuoto pažeidimo slenkstis plačioje spektro srityje. Iki tokių charakterizavimo galimybių Lietuvoje nebuvo. Numatomas ir lazerinio spektrometro komercializavimas.

Galime pasidžiaugti, kad Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija nupirko femtosekundinį kompleksą, kurį mums perdavė panaudai, ir tai labai išplečia mūsų galimybes optikos charakterizavimo ir ypač itin trumpų – femtosekundinių impulsų srityje. Tai ir būtų šiuo metu mums labiausiai rūpima darbų kryptis.

Vilniaus universiteto fizikai gerus ryšius palaiko su Krašto apsaugos ministerija. Bet gal pasijus nuskriausti kitų institucijų fizikai?

Nemanau. Šiuo metu Krašto apsaugos ministerija apsiėmė renovuoti keturis mokslo centrus ir jiems perka aparatūros. Mes gauname aparatūros daugiau kaip už 3 mln. Lt, tačiau ta aparatūra bet kurios mokslo įstaigos darbuotojai galės naudotis ir vykdyti savo projektus. Padėsimė jiems, aptarnausime tą įrangą, todėl, esu tikras, tai bus pats efektyviausias būdas naująja aparatūra naudotis.

Tenka kalbėtis su kitų institucijų darbuotojais ir jie pripažįsta, kad daroma gerai. Jeigu sugebėsime užtikrinti, kad visi norintys galėtų patogiai ta aparatūra naudotis, tai neabejoju, kad tyrėjai bus patenkinti. Kai aparatūra bus parengta darbui, kitų institucijų darbuotojams beliks ateiti su savo eksperimentu, daug greičiau ir efektyviau tą tyrimą galės padaryti.

O visiems mokslininkams kad ir už minėtą pinigų sumą juk niekas aparatūros nepirks. Vienintelis kelias – steigti mokslo centrus: lazerių, biotechnologijos ir t. t. Būtent universitetuose tie centrai pirmiausia ir turi būti kuriami, kad moderniausia įranga galėtų naudotis ir studentai. Nesame tokia didelė valstybė, kad galėtume savo aparatūrą išskaidyti po įvairius centrus...

Tai gal nedidelei valstybei per daug fizikų?

Man sunku spręsti, gyvenimas tikriausiai tuos skaičius koreguos.

Fizikai gana glaudžiai bendradarbiauja su įvairių krypčių medikais, tačiau ar ne per mažai su verslu?

Stengiamės bendradarbiauti. Vie-

LIEUVOS MOKSLŲ AKADEMIJOS PREZIDIUMAS, REMDAMASIS MA STATUTU, SKELBIA IŠKELTŲ IR ĮREGISTRUOTŲ KANDIDATŲ Į MA NARIUS SĄRAŠĄ PAGAL SPECIALYBES:

KANDIDATAI Į MA TIKRUOSIUS NARIUS (AKADEMIKUS)

Technikos mokslų skyriuje:
STATYBA (1 vieta)
prof. habil. dr. **Edmundas Kazimieras ZAVADSKAS**, MA narys korespondentas, VGTU pirmasis prorektorius (iškėlė VGTU Senatas).

KANDIDATAI Į MA NARIUS KORESPONDENTUS

Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje:
SOCIOLOGIJA (1 vieta)
prof. habil. dr. **Romualdas GRIGAS**, MA narys ekspertas, Socialinių tyrimų instituto Etnosociologijos vyriausiasis mokslo darbuotojas (iškėlė Socialinių tyrimų instituto steigiamoji Taryba).

Matematikos, fizikos ir chemijos mokslų skyriuje:

CHEMIJA (1 vieta)
1. prof. habil. dr. **Vitalijus JANICKIS**, MA narys ekspertas, KTU profesorius (iškėlė KTU Senatas).
2. prof. habil. dr. **Albertas MALINAUSKAS**, MA narys ekspertas, Chemijos instituto Organinės chemijos skyriaus vadovas (iškėlė Chemijos instituto Taryba).
3. prof. habil. dr. **Algirdas ŠAČKUS**, MA narys ekspertas, KTU Organinės chemijos katedros profesorius (iškėlė KTU Senatas).

Biologijos, medicinos ir geomokslų skyriuje:

BIOLOGIJA (1 vieta)
1. prof. habil. dr. **Juozas Rimantas LAZUTKA**, MA narys ekspertas, VU prorektorius (iškėlė VU Senatas).
2. prof. habil. dr. **Kęstutis SASNAUSKAS**, MA narys ekspertas, Biotechnologijos instituto vyriausiasis mokslinis bendradarbis, Eukariotų genų inžinerijos laboratorijos vedėjas (iškėlė Biotechnologijos instituto Taryba).
3. habil. dr. **Gediminas VALKIŪNAS**, MA narys ekspertas, VU Ekologijos instituto Protistų ekologijos laboratorijos vadovas (iškėlė VU Ekologijos instituto Taryba).

BOTANIKA (1 vieta)

prof. habil. dr. **Jonas Remigijus NAUJALIS**, MA narys ekspertas, VU Botanikos ir genetikos katedros profesorius (iškėlė VU Senatas).

Atsiliepimus ir siūlymus dėl įregistruotų kandidatų į MA narius siųsti Lietuvos mokslų akademijai iki 2003 m. sausio 23 d. adresu: Gedimino pr. 3, 2600 Vilnius.

VILNIAUS UNIVERSITETO ONKOLOGIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą Vilniaus universiteto Onkologijos instituto direktoriaus pareigoms užimti.

Konkurso reikalavimai

Asmenys, pretenduojantys dalyvauti konkurse, turi pateikti šiuos dokumentus:

- 1.1. prašymą dalyvauti konkurse Vilniaus universiteto Onkologijos instituto mokslo tarybos pirmininko vardu;
- 1.2. paso ir valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo kopijas;
- 1.3. gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymus;
- 1.4. mokslo laipsnį liudijančio dokumento kopiją;
- 1.5. mokslo darbų sąrašą;
- 1.6. kitus dokumentus, patvirtinančius Vilniaus universiteto Onkologijos instituto steigiamosios tarybos nustatytą reikalavimų Vilniaus universiteto Onkologijos instituto direktoriaus pareigoms užimti, išpildymą.

Prašymus ir nurodytus dokumentus pateikti Vilniaus universiteto Onkologijos instituto mokslo tarybos pirmininkui iki 2002 m. gruodžio 18 d. adresu: Santariškių g. 1, LT-2021 Vilnius. Su Vilniaus universiteto Onkologijos instituto steigiamosios tarybos patvirtintais reikalavimais Vilniaus universiteto Onkologijos instituto direktoriaus pareigoms užimti galima susipažinti pas direktoriaus pavaduotoją juridiniais ir personalo klausimais, tel.: (8-5) 278 67 05.

Direktorius Konstantinas Povilas Valuckas

nas Lazerių tyrimų centro steigimo tikslų ir buvo tas, kad čia galėtų būti atliekami tyrimai, kurie ilgai neišaugtų ir į tam tikrą gamybą. Tam tikrų optinių elementų patikra juk taip pat yra bendradarbiavimas su firmomis.

Su kuriomis iš tų firmų daugiausia palaikote ryšius?

Pirmiausia su *Šviesos konversija*, EKSM, EKSPLA. Juk ir NATO programos *Mokslas – taikai* projektai susiję su tuo, kad mums reikia sukurti tam tikrą produktą, o firmos turėtų jį komercializuoti, gaminti. Tada abi pusės būtų suinteresuotos.

Jūs gerai pasakėte: firmos turėtų susidomėti, imtis gamybos... Bet ar susidomi ir gamina?

Iš tikrųjų domisi. Pvz., kalbant apie optikos charakterizavimą firmos

labai suinteresuotos. Užsienio pirkėjai jų prašo pateikti tam tikras gaminių lazerių optikos charakteristikas, tačiau mūsų firmos daugeliu atveju neturi galimybių jų iširti. Mes tokius tyrimus galime atlikti, pasakome rezultatus, o firmos gali norima kryptimi tą kokybę gerinti ir ją garantuoti pirkėjams.

Dabartinis mokslas jau sunkiai išivaizduojamas be universiteto padalinių, mokslo centrų, firmų ir kitų darinių bendradarbiavimo.

Taip, mokslas reikalauja būtent skirtingo įvairių sričių bendradarbiavimo. Mes ir stengiamės šitaip veikti. *Sėkmės Jums.*

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Maironis ir Vincas Krėvė Kijeve (2)

Maironio portretas, tapytas dailininko J. Janulio

Pabaiga, pradžia Nr. 20

Ukrainos Nacionalinės mokslų akademijos narys korespondentas ir Ukrainos Nacionalinės rašytojų sąjungos narys prof. ANATOLIJUS NEPOKUPNAS bendrauja su Mokslo Lietuva.

Ir vis dėlto archyvas išliko

Jeigu neprieštarosite, tai siūlau pakeisti mūsų pokalbio temą ir skirti dėmesį lietuvių literatūros klasikui Maironiui (1862 11 02–1932 06 28). Jaunystėje mūsų poetas studijavo Kijevo universitete, o Jums teko aptikti ir visiems mums svarbių archyvinių dokumentų apie Maironį Kijeve.

Ne vien Maironio, bet ir Vinco Krėvės (1882 10 19–1954 07 07) dokumentų. Radinys buvo tuo labiau džiuginantis, nes Kijevo universitetas Antrojo pasaulinio karo metais buvo sudegintas. Laimei, tie dokumentai anksčiau buvo perduoti kažkokiam žinybiniam archyvui ir per karą išliko. Vėliau visas Kijevo universiteto fondas buvo perduotas Kijevo miesto archyvu. Tėn ir radau Maironio ir Vinco Krėvės asmens bylas.

1983 m. išėjo iš ukrainiečių į lietuvių kalbą išversta mano knyga *Baltai slavų giminaičiai*. Tai knyga parašiau naują skyrių *Maironio ir Krėvės semestrai Kijeve*. Mano vertėjas buvo kalbininkas Bonifacas Stundžia (dabar Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto dekanas, profesorius – G. Z. past.). Pirmiausia kaip atskiras straipsnis šis mano rašinys buvo išspausdintas žurnale *Pergalė*,

vėliau pateko į minėtą knygą.

1977 m. Vilniuje rusų kalba buvo išleista vienatome *Lietuvių literatūros istorija*, kurioje teigiama, kad Kijevo universitete esą dėstyto lygis buvo žemas, todėl Maironis toms studijoms ir nusivylė... Iš tikrųjų buvo visai kitaip. Tada buvo tokia tvarka: studentas turėjo mokytis pusę metų (preliminarų puskursį), o paskui reikėjo laikyti egzaminus ir stoti į vieną iš trijų skyrių – rusų slavų, klasikinę arba istorijos. Egzaminai prasidėjo maždaug sausio 20 dieną, o Maironis 1884 m. sausio 19 d. įteikė rektoriui pareiškimą, kad neturėdamas galimybes tęsti studijas universitete prašo grąžinti jam dokumentus.

Taigi Maironis išvis nelaikė egzaminų ir į Kijevo universitetą nė į vieną iš tų specialybių nestojo. Kokios buvo tikrosios priežastys, sutrukdžiusios tęsti pagrindines studijas, lieka nežinoma. Tačiau jis lankė nemažai preliminarių puskursių, klausė ir slavų tautų istorijos paskaitų. Grįžęs į Kauną Maironis parašė istorinį veikalą *Apsak-*

nis iš Kijevo net atsivežė istoriko Vladimiro Antonovičiaus *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorijos apybraižas* (1877–1878, šis veikalas yra V. Antonovičiaus daktaro disertacija – G. Z. past.). Ši knyga ligi šiol saugoma Maironio muziejuje Kaune, aš pats ją savo akimis mačiau. Visa tai padarė didelį poveikį Maironiui.

Neabejotina, kad Kijevo universitete klausytosios Lietuvos istorijos paskaitos, tame universitete atliekami Lietuvos istorijos tyrinėjimai turėjo gerokai kaitinti lietuvių poeto romantiko kraują. Kas žino, gal Kijeve patirtims išpūdziams mes turėtume būti dėkingi ir už kai kuriuos vėliau Maironio sukurtus nemirtingus lietuvių literatūros kūrinius, kurie ne tik veikė, bet ir formavo lietuvių sąvimone.

Ar metė šešėlių poetas savo alma mater

Maironiui ir Vincui Krėvei skirtus tyrinėjimus Jūs atlikote dar tarybiniais

Prof. Anatolijui Nepokupnui praėjusį rudenį buvo įteiktas Didžiojo Lietuvos kunigaikščio Gedimino III laipsnio ordinas

mai apie Lietuvos praeigą (1886 m., išsp. 1891 m. Stanislovo Zanavyko slapyvardžiu. Vėliau papildęs ir poredagavęs veikalą iki 1926 m. išspausdino 4 kartus – G. Z. past.). Šis Maironio veikalas atspindėjo Kijevo universiteto istorikų požiūrį į Lietuvos istoriją. Nepamirškime, jog tuo metu Kijevas buvo tikras Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės tyrinėjimų centras. Mairo-

laikais. Ar per tą laiką nerasta naujų duomenų apie šiuos mūsų didžiųjų rašytojų gyvenamąjį laikotarpį Kijeve?

Visiškai naujų duomenų, deja, negaliu pateikti, bet yra naujų interpretacijų. Šiandien negalėčiau visai ramiai priimti vieno literatūrologo priekaišto dėl Kijevo universiteto dėstyto lygio tuo laiku, kai ten rengėsi studijuoti Maironis.

Ukrainai tapus nepriklausoma valstybe, žurnale *Ukrainos Nacionalinės mokslų akademijos žurnas* (*Вісник Національної академії наук України*) atspausdinau straipsnį apie Maironį *Ar poetas meta šešėlių savo alma mater?* Štai toks klausimas.

Ir ką Jūs atsakote į savo paties iškeltą klausimą?

Kad Maironis to šešėlio Kijevo universitetui nemeta. Mums nežinomos priežastys, dėl kurių Maironis 1883 m. Kijevo universiteto Istorijos-filologijos fakultete studijavo tik vieną semestrą. Yra duomenų, kad esą Maironis 1884 m. pavasarį ir vasarą dirbo namų mokytoju H. Žurovskio dvare Samhorodoke. Bet tokio kaimo pavadinimą aš aptikau iškart dviejose srityse. Tai kuris gi iš jų tikrasis Maironio Samhorodokas? Straipsnyje dar kartą analizuojami dokumentai, rodantys, kad Maironis vis dėlto kažkodėl Kijevo universitete nepradėjo pagrindinio kurso. Deja, neatsirado tyrinėtojo, kuris būtų šitai giliau patyrinęs.

Vincas Krėvė-Mickevičius apie 1913 m.

universitete laikotarpį?

Matote, tuo metu gavau vienos Lietuvos leidyklos pasiūlymą į lietuvių kalbą išversti ir išleisti mano knygą *Baltai slavų giminaičiai*. Norėjau tą knygą papildyti nauja medžiaga. Dėl to ir ėmiausi tyrinėti Maironio ir Vinco Krėvės buvimo Kijeve laikotarpį. Maironio (Maculevičiaus) byloje atsirado du jo autografa – pareiškimas stoti į Universitetą ir išstoti iš jo, o V. Krėvės (Mickevičiaus) ranka rašytų dokumentų nebuvo. Užtat tenai susikaupe nemažai protokolų, kaip jis laikė egzaminus kartu su kitais studentais. Įdomu, kad tarp tų jo studijų kolegų aš aptikau ir Vasilijaus Ivanovičiaus Maslovo vardą; šio docento paskaitų iš rusų literatūros man pačiam teko klausyti, kai mokiausi Kijevo universitete. Tartum tada neakivaizdžiai – per „ryšininką“ – bendravau su lietuvių klasiku. Deja, apie tai aš sužinojau ir supratau tik po trijų dešimtmečių...

Galbūt paveiktas tos nuotaikos *Dnipro* leidyklai pasiūliau išversti V. Krėvės *Dainavos šalies senų žmonių padavimus*. Deja, taip ir negavau jokio atsakymo.

Ar įmanoma tokį dainingo, labai poetiško žodžio autorių kaip V. Krėvė adekvačiai išversti į ukrainiečių kalbą? Ar nedingtu visa jo poetinio kalbėjimo muzika? Lietuvių kalba labai paslanki, kai reikia vartoti mažybinius, švelnius ir kitokių poetiniam kalbėjimui būdingus posakius. O kaip ukrainiečių kalba?

Mažybinių formų nestokoja ir ukrainiečių kalba. Šiuo atveju baltų ir slavų kalbos nelabai vienos nuo kitų nutolsta. Taigi dėl V. Krėvės kalbos subtilumo perteikimo problemų nebūtų. Deja, šis mano pirmas bandymas tartis su leidykla nepavyko. Man atrodė labai svarbu ukrainiečių visuomenę sudominti Vinco Krėvės kūryba – iškilus Kijevo universiteto auklėtinis, kuris jame buvo paliktas mokslo karjerai.

Taigi nors sakėme, kad paieškos archyvuose neteikia jokių garantijų, tačiau ir vaikščiojimas valdžios koridoriais juk lygiai taip pat yra be garantijos. Kūrybinis noras ar užmojis – dar ne viskas.

1992 m. buvo minimos 130-osios Maironio gimimo metinės ir ta proga laikraštyje *Literatūra Ukraina* išspausdinau straipsnį *Ant Kijevo slenkščio* (*На київському порозі*), pavyko ten pat įdėti ir kelis savo išverstus poeto eilėraščius. Tarp kitų buvo *Išnyksiu kaip dūmas* ir labai stiprus, muzikalus eilėraštis *Užmigo žemė*. Maironis tapo mano tyrinėjimų objektu ir kartu tai buvo bandymas ukrainiečių kalboje rasti atitikmenų, kad skambėtų ne tik pati mintis, bet ir tos minties reiškinys muzika. Juk

Taigi straipsnyje analizavau tą situaciją, kiek apie ją galima spręsti iš mums prieinamų dokumentų, išspausdinu jauno Maironio portretą, o pabaigoje pridėjau dviejų jo eilėraščių savo vertimus į ukrainiečių kalbą.

Kokie tai eilėraščiai?

Vienas jų vadinasi *Nuo Birutės kalno*. Man pasirodė artima jūros tema. Kitas vadinasi *Sudie*. Jis baigiasi taip: *Lig kol alyvos/ Žydės pavasarį baltai/ Ir kolei širdys plaks mums gvos./ Manoji plaks vien tau tiktai*. Teko kažkur skaityti, kad šis Maironio eilėraštis tapo liaudies daina ir buvo dainuojama net pagal kelias melodijas.

Kai bibliografas prof. Vladas Žukas išgirdo, jog esu pirmasis aptikęs archyvinius dokumentus apie Maironį Kijeve, tai telefonu susirado mane net Kaukaze, kur tuo metu poilsiauju rašytojų kūrybos namuose. Prisimenu, kai tuos dokumentus archyve aptikau, net negalėjau iškart pradėti skaityti: iš susijaudinimo išėjau iš archyvo patalpos į gryną orą, kad nusiramčiau.

Pagrindinė Maironio gyvenimo ir kūrybos tyrinėtoja prof. Vanda Zaborskaitė, kai vieną kartą buvome susitikę Mokslininkų rūmuose Verkiuose, savotiškai net atsiprašė, jog buvo patikėjusi tvirtinimu, esą Kijevo universiteto archyvas sudegė per Antrąjį pasaulinį karą.

Atidavė duoklę Maironiui

Kas Jus paskatino imtis tyrinėti Maironio ir Vinco Krėvės studijų Kijevo

Vinco Krėvės-Mickevičiaus 120-osios gimimo metinės Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje buvo pažymėtos jam skirta paroda

vis dėlto poezija susideda ir iš muzikos. Kreipdamasis į Maironį ir V. Krėvę sakiau, kad ten, kur jūs kažkada mokėtės, dabar studentai studijuoja jus...

Taigi nors ir nedidelę, bet Maironiui garbinimo duoklę atidaviau.

Poezija ir žemė

Kartais labai svarbu, kad būtų pirmas postūmis susidomėti kitos tautos poetu ar rašytoju. Jums toks impulsas buvo pats faktas, kad Maironis ir Vincas Krėvė studijavo Kijeve. Vadinasi, savo biografijas ir kūrybinius likimus susiejo su šlovinguoju Kijevo miestu, tam tikra prasme tapo ir ukrainiečių kultūros paveldo dalimi. Lygiai taip pat, kaip Tarasas Ševčenka mūsų sąmonėje tapo neatstojama ir ryškia senojo Vilniaus istorinės ir kultūrinės panoramos dalis.

Aišku, buvo pirmas impulsas. Matote, kartą Rygoje man teko būti teatre prieš prasidedant spektakliui. Pamačiau, jog kai kurie aktoriai nemažai laiko jau buvo scenoje, kad giliau įsijaustų į savo vaidmenį.

Ir dar man atrodo, kad poezija labai susijusi su žeme. Todėl, man regis, ir Maironio kūryboje išliko tam tikrų buvimo Ukrainoje pėdsakų. Apskritai man pačiam visada labai svarbu pabuvoti, pažvelgti į tą vietą, kur žmogus gyveno, mokėsi. Man atrodo, jog nuo to labai daug kas priklauso.

Apie Maironį ir Vinčą Krėvę Kijeve pirmiausia pasiūliau straipsnį vienam Ukrainos žurnalui, kartu paprašiau išspausdinti ir savo eilėraščių, kurių parašiau ta proga.

Taip man Maironio ir V. Krėvės gyvenimas Kijeve virto ir įkvėpimu kūrybai.

Tautos savimonės ugdytojai

Maža pasakyti, kad Maironis ir V. Krėvė atliko vien tik literatūrinę misiją savo tautai. Dar daugiau: jie formavo ir lietuvių tautos sąmonę. Į savo praeitį juk žvelgiame ir šių kūrėjų akimis, nes jie iš kapų milžinų prikėlė mums ne tik praeities didvyrius, bet ir patys tarsi atliko vaidmenį tų senolių, kurie savo tautos vaikams atgaivino praeitį, padarė ją gy-

čienka, buvo Vilniaus Katedros kapitulos prezidentas, vadinasi, katalikų tikėjimo žmogus. Namo Didžiojoje g. 23 (posesija 207) savininkas Percovič Klička buvo žydas. Daugiakultūris, daugiatautis, įvairių religijos atstovų Vilnius jau savaime kiekvieną šiame mieste gyvenantį mokė didelės tolerancijos ir pakantumo.

T. Ševčenkos Vilniui skirtame eilėraštyje, kuris prasideda žodžiais *Vilniuje, šlovingame mieste...*, rašoma apie praeitį, universiteto studentą, kuris pamilo žydaite. Istorija tragiška: žydaite tėvas užmuša nepageidaujamą jaunikį. Poetas atstovauja krikščioniškajam tikėjimui, tarsi tos miesto dalies Pilies gatvės pradžios gyventojas, kur bene 12 namų priklauso Katedros kapitulai. Tačiau poetui teko gyventi ir 207-osios posesijos name priešais Rotušę, kuri priklauso žydams. Žmogaus sąmonėje visi šie dalykai nedingsta be pėdsako.

Man ne sykį yra tekę kartoti, kad T. Ševčenkos biografijos traukinytis, riedantis iš Ukrainos į Peterburgą, per trumpai buvo sustojęs Vilniaus stotyje. Tuo noriu pasakyti, kad T. Ševčenkos biografijos tyrinėtojai pernelyg maža dėmesio kreipė į poeto Vilniaus mieste gyventąjį laikotarpį. O juk poetas čia gyveno beveik dvejus metus ir šis jo gyvenimo laikotarpis paliko labai žymų pėdsaką jo asmenybei formuojantis ir vėlesnių įvykių metu.

Per poetus pažįstame, kas yra tėvynė

Kaip Jūs manote, kodėl vis dėlto T. Ševčenkos biografai į poeto Vilniaus laikotarpį per mažai kreipė dėmesio?

Visų pirma dėl to, kad apie tą jo laikotarpį turėta per mažai žinių. Vykio 1831 m. sukilimas, buvo daug sumaišties. Man pavyko aptikti daug labai įdomių ir naujų žinių. Tai ir jau minėto Vilniaus universiteto muzikos dėstytojo, vokiečio iš Silezijos, kompozitoriaus Frydricho Atcės (Atze) koncertai Vilniuje, pagaliau ir tai, kad iš Varšuvos atvykęs dailininkas Francisakas Lampi nutapė P. Engelharto žmonos Sofijos portretą. Čia mano atribuo-

Atidarant Vincui Krėvei-Mickevičiui skirtą parodą Lietuvos MA bibliotekoje skambėjo ir džiūkiškos dainos

tu. Visa tai siejasi su erdve. Štai kodėl tyrinėtojas, kuris nori giliau sužinoti apie tiriamą asmenį, visada turi pabuvoti jo gyvenimo vietoje.

Dažnai kartojamas chrestomatinių tapės Volfgango Gėtės pastebėjimas: jeigu nori pažinti poetą, keliauk į jo tėvynę.

Man regis, yra ir šios minties tęsinys, bent jau aš pats rašiau: jeigu nori daugiau sužinoti apie šalį, pasižiūrėk, ką apie ją yra rašęs jos poetas. Man yra tekę rašyti skyrelį *Baltarusių poetai apie Vilnių*. Rašiau ir apie tai, kaip Tarasas Ševčenka tremtyje sapnuoja Vilnių – taip juk ir buvo. 1857 m. jis rašė savo draugui Zaleskiui, kad *Vilnius atsiminimais brangus mano širdžiai*. Būtent šiuos T. Ševčenkos žodžius ir siūliau rašyti į atminimo lentą, kuriai geriausia vieta būtų Didžiojos g. 23 namo sienoje (geriausiai išlikusi pastato dalis yra kieme) ir specialistai parėmė mano išvadą.

Poetų mintimis ir jausmais vėliau gyvena ištisos tautos, išgyvena tuos pačius jausmus.

Žmogaus gyvenimas susideda vis dėlto iš kasdienės buities, o įkvėpimo

pareikalavimo. Yra rusų poeto eilutės: *Пока не требует поэта, / К священной жертве Аполлон, / Среди всех людей ничтожных света, / Быть может, всех ничтожней он.*

Aukščiausiai pakilęs stovi Kazimieras Būga

Ir pabaigai, aišku, neišvengsite klausimo apie Lietuvių kalbos žodyno dvidešimt tomų, kuriuos lietuvių kalbininkai ir žodynininkai pagaliau per šimtą metų sugebėjo išleisti. Kaip Jūs, žmogus, esantis lietuvių tautoje, bet kartu sugebantis matyti ir iš atokiau, vertinate šį šimto metų lietuvių tautos projektą?

Lietuvių kalbos žodyną reikėtų vertinti žvilgsniu, kuris sugebėtų pakilti gal net virš šios mūsų kartos interesų ir aprėptų daug plačiau. Gal net viso pastarojo tūkstantmečio žvilgsniu: nuo pirmojo Lietuvos vardo istorijoje paminėjimo 1009 metais iki dabarties. Tik taip.

Man teko matyti *Lietuvių kalbos žodyno* pabaigtuvėms išleistus plakatus,

kuriuose mačiau surašytus *Žodyno* redaktorių, vėliau atsakingųjų redaktorių ir vyriausiųjų redaktorių pavardes. Pradėta nuo 1941 m. išleistojo T. I ir jo redaktoriaus Juozo Balčikonio. Manau, kad tai per mažai ir net visiškai nepakankamai, nes virš visų aukščiausiai pakilęs stovi Kazimieras Būga. Jis yra *Žodyno* pradininkas ir būtent *Žodynas* buvo viso jo gyvenimo darbas.

Bendras leksikografinis K. Būgos sumanymas pasirodė besąs toks platus, kad netgi įgyvendinus šiek tiek siauresnį variantą (pateikti bendrinės kalbos žodžiai, tarmybės ir istorinių raštų kalba, tačiau be tikrinių vardų) tie 20 *Lietuvių kalbos žodyno* tomų neturi sau lygių visoje posovietinėje erdvėje.

Toks yra mano požiūris, kuris gal ir skiriasi nuo įprasto. Bet tai jau galėtų būti atskiro pokalbio tema.

Ačiū, Profesoriau. Neabejoju, kad Jūsų požiūriui pritaris daugelis mūsų skaitytojų.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Šiemet sukako 140 metų nuo Maironio gimimo ir 70 metų nuo jo mirties; nuotraukoje – šioms datoms skirtos parodos Vilniaus universiteto bibliotekoje stendas

va, apčiuopiama, artima, savo.

O kas Ukrainos literatūroje ir gyvenime atliko panašų, drįsčiau pasakyti, net tautos savimonės formavimo vaidmenį? Juk ukrainiečių tautos istorinė patirtis kita, skiriasi nuo lietuvių tautos patirties.

Kita, ir būtent šį vaidmenį ukrainiečiams atliko Vilniuje 1829–1831 metais gyvenęs Tarasas Ševčenka. Tai buvo pirmas europietiškas miestas, kuriame jam teko augti ir auklėtis. Vilniaus laikotarpis Taraso Ševčenkos gyvenime nepaprastai reikšmingas. Kad ir štai tokie faktai. Pirmas Pavelo Engelharto buto savininkas Vilniuje, Pilies g. 10, kur su P. Engelharto šeima kartu gyveno ir T. Šev-

cija, išliko tik to vaizdo nuotrauka. Būdamas Varšuvoje specialiai domėjau-si kitais to autoriaus darbais, apie tai esu rašęs Ukrainos spaudoje. Vilnius patyrė intensyvią meninę ir kultūrinę apykaitą su Vakarų Europa.

Kartą net skaičiau pranešimą *Vakarų Europos menas tranzitu per T. Ševčenkos Vilnių*. Teko sutikti ir pavardes dailininkų, kurie mokėsi Ukrainos mieste Kremeneco licejuje. Šią įstai-ga aptariamą metu kaip tik ir kuravo Vilniaus universitetas. Iš Kremeneco studijuoti į dailės akademiją studentai buvo siunčiami su Vilniaus universite-to rekomendacija. Beje, Kremeneco licejus buvo uždarytas po sukilimo 1832 m. kartu su Vilniaus universite-

akimirkas gali duoti pirmiausia poetai.

Ar mūsų laikai palankūs poezijos mūzai? Kai reikia rūpintis duona kasdienine, jambas su choreju sliūkina į pašalį. Ar ne taip?

Tačiau kai žmogus kasdieniškos duonos atsivalgys, pavargs nuo pilkos kasdienybės, tai ko jis griebsis – poezijos duonos. Juk ne vien skrandis, bet ir širdis svarbu. Argi ne taip?

Sunku į Jūsų klausimą atsakyti, tačiau poetų knygos Vilniaus knygynuose nėra pačios perkamiausios. Poetams sunkus laikas.

Gerai, kad bent suvokiamas poetų reikalingumas. Jeigu yra poezijos knygų, vadinasi, suprantama ir poetų vertė. Juk poezija visada lieka vertybe iki

CHEMIJOS INSTITUTAS

Tarybos 2002 m. lapkričio 7 d. posėdžio nutarimu (protokolas Nr.9) skelbia viešą konkursą mokslo darbuotojų pagrindinėms pareigoms užimti:

- 1. Elektrocheminės kinetikos skyriuje:** vyriausiojo mokslo darbuotojo (1), vyresniojo mokslo darbuotojo (2), mokslo darbuotojo (9), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);
- 2. Metalų elektrochemijos skyriuje:** vyresniojo mokslo darbuotojo (1), mokslo darbuotojo (6);
- 3. Medžiagotyros ir korozijos tyrimų skyriuje:** vyriausiojo mokslo darbuotojo (2), vyresniojo mokslo darbuotojo (4), mokslo darbuotojo (6);
- 4. Cheminės kinetikos ir katalizės skyriuje:** vyriausiojo mokslo darbuotojo (2), vyresniojo mokslo darbuotojo (3), mokslo darbuotojo (7);
- 5. Medžiagų struktūros skyriuje:** vyresniojo mokslo darbuotojo (3), mokslo darbuotojo (4);
- 6. Ekologinės chemijos skyriuje:** vyresniojo mokslo darbuotojo (4), mokslo darbuotojo (3);
- 7. Organinės chemijos skyriuje:** vyriausiojo mokslo darbuotojo (1), vyresniojo mokslo darbuotojo (3), mokslo darbuotojo (5).

Konkurso reikalavimai pretendams skelbiami instituto interneto svetainėje <http://www.chi.lt>.

Dokumentai priimami iki 2002 m. gruodžio 24 d. adresu Goštauto g. 9, Vilnius, tel. (8-5) 261 85 16.

Direktorius

Atkelta iš 1 p.

priežiūros globos funkcija, šių metų pavasarį paskelbė rektoriaus rinkimus. 2002 m. birželio 20 d. Senatas, remdamasis Universiteto statutu, surengė rektoriaus rinkimus, kuriuose kadencijai nuo 2002 m. rugsėjo 2 d. iki 2006 m. rugpjūčio 31 d. išrinktas prof. habil. dr. Romualdas Ginevičius.

Senato pirmininkas prof. Donatas Čygas priminė, jog 12 metų ir 9 mėnesius rektoriaus pareigas vykdė prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas, Lietuvos mokslų akademijos narys korespondentas, kuris dabar yra VGTU pirmasis prorektorius. Jis prašomas tarti žodį.

Inžinerijos mokslams gražintas universitetinis statusas

Prieš 12 metų LR Aukščiausioji Taryba-Atkuriamasis Seimas Vilniaus inžineriniam statybos institutui suteikė universiteto statusą ir nuo tol jis tapo Vilniaus technikos universitetu. Tokį pat statusą įgijo ir Kauno technologijos universitetas. Taigi po 40 metų pertraukos Lietuvos technikos mokslams gražintas universitetinis statusas, nors šalies politikas ir visuomenė buvo nelengva įtikinti, jog inžinieriai turi būti rengiami universitetuose.

E. K. Zavadskas priminė, jog 1990 m. šioje aukštojoje mokykloje studijavo 6 tūkst. studentų, tik pusė dieniniame skyriuje. Perėjimo į universitetą laikotarpiu studentų skaičių 1993 m. teko sumažinti dar labiau – iki 4 tūkst. Šiuo metu čia studijuoja jau 13 tūkst. studentų, studijų programų skaičius nuo 19 išaugo iki 110. Pagal studentų skaičių šiandien tai trečiasis Universitetas šalyje. Pastatų plotas padidėjo beveik trečdaliu, įrengta moderni biblioteka, išplėta kompiuterizacija. Svarbiausia tai, kad Universitetas iškart savo veiklą grindė naujos – trijų pakopų studijų sistemos pagrindu. Pagal Bolonijos deklaracijos reikalavimus prie trijų pakopų sistemos (bakalauras, magistras, daktaras) iki 2010 m. turės pereiti visos Europos Sąjungos valstybės.

Beje, VGTU yra vienintelė šalies aukštoji mokykla, kurios visuose 9 fakultetuose studijuojama lietuvių ir anglų kalbomis. Taigi Universitetas atsivėrė pasauliui. Iš 90 pirmajai pareigai einančių profesorių tik 14 dirbo iki atkuriant Lietuvoje nepriklausomybę. Kasmet Universiteto dėstytojai ir profesūra parašo ir išleidžia apie 1,5 šimto knygų, leidžiami 7 periodiniai žurnalai.

Savo kalboje E. K. Zavadskas neglaistė aštrių kampų, su kuriais nuolat jam, kaip Universiteto vadovui, tekdavo susidurti. Jeigu iki 1998 m. finansavimas Universitetui didėjo, tegu ir nedaug, tai po to kasmet santykinai mažėjo. Kai kurie pramonininkai ir verslininkai nemato skirtumo tarp vadovavimo Universitetui ir UAB veiklos. Ne ką giliau mąsto ir kai kurie valdininkai, net jeigu ir paskirti rūpintis mokslo reikalais. Visuomenei kartais mėginama įpiršti mintį, esą universitetai dirba senoviškai, nepersitvarko, nors taip nėra. Kita vertus, universitetams siūloma didinti studentų skaičių neskiriant finansavimo net pastatų šildymui, laboratorinei įrangai atnaujinti. Jeigu profesorius gauna leitenanto atlyginimą, tai nėra normalu valstybėje.

INAUGURACIJA

Rektorius prof. Romualdas Ginevičius laikydamas Vilniaus Gedimino technikos universiteto statutą išsako savo veiklos principus

Geras žodis apie kolegą

Kartu E. K. Zavadskas džiaugėsi, kad naujuoju rektoriumi išrinktas Universiteto bendruomenės narys yra šios aukštosios mokyklos absolventas inžinierius-ekonomistas prof. Romualdas Ginevičius, čia išaugęs kaip mokslininkas, pedagogas ir vadovas. Naujajį rektorių E. K. Zavadskas įvertino ir kaip puikų žmogų, kuris daug metų vadovavo įvairiems Universiteto padaliniais, buvo prodekanas, katedros vedėjas, Verslo vadybos fakulteto dekanas, Senato pirmininkas. Taigi rektoriaus skeptras įteiktas gerbiamaam, veržliam ir turinčiam labai reikalingų diplomatinėjų sugebėjimų Universiteto bendruomenės nariui.

Už ilgametį darbą Gedimino universitete einant rektoriaus pareigas E. K. Zavadskas nusipelnė Senato pirmininko D. Čygo padėkos žodžio, taip pat buvusiam rektoriui įteikta tik ką išspausdinta nauja knyga, skirta jo veiklai. Po to D. Čygas pristatė naujajį rektorių prof. R. Ginevičių.

Nebuvo paminėti ir pirmtakai. Senato pirmininkas priminė, jog

pirmasis šios aukštosios mokyklos rektorius akad. prof. Aleksandras Čygas vadovavo nuo 1969 m. Vilniaus inžineriniam statybos institutui. Nuo 1990 m. iki 2002 m. rektoriumi buvo prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas. Nuo šių metų rugsėjo 2 d. – prof. Romualdas Ginevičius.

Keli biografijos štrichai

Jis gimęs 1946 m. rugsėjo 9 d. Valkininkuose (Varėnos r.). Statybos ekonomikos ir organizavimo specialybę įgijo tuometinio Kauno politechnikos instituto Vilniaus filiale, 1969 m. įstojo į tik ką įkurto VISI aspirantūrą. Savo moksliniame darbe tyrė namų statybos kombinatų srautinių-technologinių linijų funkcionavimo patikimumo klausimus. 1975 m. apgynė technikos mokslų kandidato disertaciją.

Buvo prodekanas, katedros vedėjas, o 1993 m. tapo tik ką įkurto Verslo administravimo (dabar Verslo vadybos) fakulteto dekanu. Dirbo ir mokslinį darbą: nagrinėjo įmonių struktūras, jų pritaikymą darbui rinkos sąlygomis. Parašė monografiją, kurioje apibendrino

sukauptus rezultatus, o 1997 m. apgynė habilitacijos darbą. 1999 m. R. Ginevičiui suteiktas profesoriaus vardas. 2001 m. sausį jam patikėtos Senato pirmininko pareigos, kurias ėjo iki šiol, t. y. kol buvo išrinktas rektoriumi.

Profesorius ir toliau tęsia mokslinę veiklą, palaiko ryšius su Brno, Varšuvos, Poznanės, Štutgar-to, Leipcigo, Štalzundo ir kitų užsienio miestų mokslininkais, analizuodamas mūsų šalies įmonių išlikimo problemas konkurencinės kovos sąlygomis.

Senato pirmininkas pabrėžė puikias naujojo rektoriaus žmogiškąsias savybes, sugebėjimą kiekvieną išklausyti, patarti. Gal ne vien dalykinės savybės ir mokslinės kvalifikacijos lėmė, jog šių metų pavasarį LR Vyriausybė pasitelkė R. Ginevičių vadovauti Privatizavimo komisijai.

Rektorius tikisi ir gamybininkų pagalbos

Visi nekantriai laukė paties naujojo rektoriaus inauguracinės kalbos, kurios didžioji dalis buvo skirta universitetų laukiantiems išbandymams. Jie neišvengiami dėl demografinių priežasčių, dėl atsiradusio ir besiplečiančio neuniversitetinio aukštojo mokslo sektoriaus, pagaliau ir dėl jaunimo migracijos į užsienį. Reikia laukti, kad sumažės stojančiųjų į šalies universitetus. O pasiryžę stoti juk rinksis pirmiausia tą išsilavinimą ir specialybę, kurios galės užtikrinti įdomų ir gerai mokamą darbą, karjeros galimybes. Vadinasi, universitetams teks konkuruoti tarpusavyje ir laimės tie, kurie bus

patrauklūs ir teiks europinio lygio išsilavinimą.

Šito neįmanoma pasiekti be investicinių lėšų laboratorijoms, kabinetams, auditorijoms įrengti, neatnaujinus jų aparatūros bei įrangos. Teks leisti daugiau vadovėlių, mokomosios literatūros, diegti naujas studijų programas ir dėstytojų metodus. Svarbu plačiau dalyvauti tarptautinėse *Socrates* ir *Leonardo da Vinči* programose, intensyviai studentų mainų programose. Beje, VGTU Tarptautiniame studijų centre ir šiuo metu studijuoja gausus būrys studentų iš užsienio.

Visos pastangos eis perniek, jeigu nebus stiprinami ryšiai su šalies gamybos ir verslo įmonėmis, todėl rektoriui atrodo labai svarbu tų įmonių vadovų ir specialistų nuomonė apie studijų programas. Savo ruožtu iš gamybininkų laukiama paramos studentų mokomosioms ir gamybinėms praktikoms. Geri ryšiai su gamyba padėtų diegti mokslininkų pasiūlymus. Labai svarbu įgyvendinant naujas studijų programas pasitelkti naujausias technologijas. Universitetinės studijos turi ne tik teikti profesinių žinių, bet ir ugdyti gebėjimus jas taikyti praktiškai, t. y. teorinėms žinioms suteikti praktinį turinį.

Visus šiuos studijų uždavinius spręsti pajėgūs tik mokslininkai, kurių paskirtis – kurti ir skleisti mokslo žinias. Senatas jau apsvaistė mokslo plėtros strategiją, fakultetai parengė savo mokslo sričių plėtros programas. Šiomis pastangomis siekiama įsilieti į bendrą Europos tyrimų erdvę. Su partneriais Gedimino universitetas kuria Vilniaus žinių ekonomikos branduolį *Saulėtekio slėnis*.

Mokslas – kultūros pagrindas

Rektorius mato ir trūkumą. Dabar vertinant mokslą reikalaujama publikacijų žurnaluose su citavimo indeksu, o jų išspausdinama dar nepakankamai. Kad tų straipsnių būtų parašyta daugiau ir geresnių, reikia plėsti fundamentinius tyrimus, taikyti aukštąsias technologijas, stiprinti bendradarbiavimą su užsienio partneriais. Tai vis tarpusavyje susijusios problemos.

Mokslas – tai kūrybinis procesas, pabrėžė rektorius, todėl labai svarbu palanki kūrybinė atmosfera, psichologinis klimatas. Ir štai čia R. Ginevičius mato daug kliūčių, kartais ir dirbtinių: dalis valdininkų ir žiniasklaidos mokslo visuomenei mėgina suversti visas kaltes už sunkumus, kurie yra bendri visoms pokomunistinėms šalims. Paminėta, kad mokslas visame pasaulyje yra valstybės prestižo dalykas, nacionalinis pasididžiavimas ir kultūros pagrindas. Dabartiniai dėstytojų, profesūros atlyginimai skurdūs, ir tai neskatina naujų pajėgų įteikti į universitetus.

Rektorius R. Ginevičius įsitikinęs, jog aukštoji mokykla privalo rengti ne tik kvalifikuotus specialistus, bet ir dorus piliečius, šalies ir tautos patriotas. Todėl Universiteto vadovams svarbu ir studentų laisvalaikis, kultūrinio tobulėjimo galimybės. Didesnį dėmesį reikia skirti studentų atstovybei, meno ir sporto kolektyvams, studentiškos organizacijos.

2006 m. Vilniaus Gedimino technikos universitetas pažymės aukštųjų technikos mokslų

Vilniaus Gedimino technikos universiteto studentų atstovybės prezidentė Kristina Mečinskaitė ir jos kolegos pasveikino rektorių

Iškilminga inauguracijos akimirka

pradžios Vilniuje penkiasdešimtmetį. Mat 1956 m. sostinėje pradėjo veikti Kauno politechnikos instituto Vakarinio fakulteto Vilniaus skyrius, vėliau išaugęs į atskirą fakultetą, filialą, Vilniaus inžinerinį statybos institutą, Vilniaus technikos universitetą ir pagaliau 1996 m. Vilniaus Gedimino technikos universitetą. Šiame dabartinio Universiteto tapsmo kelyje R. Ginevičius mato didžiules savo pirmakų profesorių Aleksandro Čyro ir Edmundo Kazimiero Zavadsko pastangas.

Inauguracinės kalbos pabaigoje rektorius R. Ginevičius universiteto bendruomenę pakvietė sutelktai dirbti savosios *Alma mater* ir visos šalies labui.

Sveikinimai ir sveikintojai

Prasidėjo sveikinimų procedūra. LR Prezidento Valdo Adamkaus sveikinimą perskaitė Prezidento patarėjas dr. Remigijus Gaška, Ministro Pirmininko Algirdo Brazausko, kuris yra ir VGTU garbės daktaras, – Vyriausybės kancleris Zenonas Kaminskas. Seimo pirmininko Artūro Paulausko ir savo vardu rektorių sveikino pirmininko pavaduotojas Artūras Skardžius. Gerų linkėjimų rektoriui nepamiršo švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius, Vilniaus apskrities viršininkas Gediminas Paviržis bei Lietuvos mokslo tarybos pirmininkas prof. Kęstutis Makariūnas. Sveikinimus atsiuntė Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto pirmininkas prof. Rolandas Pavilionis, krašto apsaugos ministras Linas Linkevičius, žodį tarė Vilniaus miesto ir apskrities versli-

ninkų darbdavių konfederacijos prezidentas Rimvydas Jasinavičius, kolegijų vardu – Vilniaus kolegijos direktorius, Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos prezidentas Gintautas Bražiūnas bei Statybos ir dizaino kolegijos direktorė Nijolė Kikutienė. Rektorius pasveikino UAB *Lietuvos geležinkeliai* generalinis direktorius Jonas Biržiškis, Kelių direkcijos generalinis direktorius Virgaudas Puodžiukas, Universiteto garbės daktarai Adakras Šeštakauskas ir Algirdas Vapšys, pagaliau studentų atstovybės prezidentė Kristina Mečinskaitė ir šios atstovybės bei Universiteto tarybos narys Paulius Daščioras. Nepamiršo sveikinimo atsiųsti Seimo narys, VGTU garbės daktaras prof. Vytautas Landsbergis bei kiti asmenys ir organizacijos.

Nestigo ir svečių iš užsienio: R. Ginevičiaus inauguracijoje dalyvavo ir jį sveikino Varšuvos aukštosios gaisrininkų mokyklos viršininkas, VGTU garbės daktaras generolas prof. Jezis Volaninas, VGTU garbės daktarai Olegas Kaplinskis, Fridelis Peldšus, Pasaulio rektorių konferencijos prezidentas, VGTU garbės daktaras Svenas Kaspersenas. Sveikinimus atsiuntė Švedijos, Baltarusijos, Maskvos, Kijevo, Vokietijos, Čekijos, Lenkijos aukštųjų mokyklų vadovai.

Išties Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektoriaus prof. Romualdo Ginevičiaus inauguracija tapo dar vienu reikšmingu Universiteto gyvenimo įvykiu, kuris patvirtino šios aukštosios mokyklos gyvybingumą, puikius ryšius su pramone ir verslu, plačiąja visuomene ir užsienio partneriais.

Gražvydas Kantvydas

VGTU rektorius prof. Romualdas Ginevičius su žmona Vanda Birute, sūnumis ir marčia

Antano Baranausko veikloje ižiūriu vieną ir nuoseklią kryptį (1)

Šitaip teigia Lietuvos katalikų mokslo akademijos centro valdybos vicepirmininkas prof. ANTANAS TYLA, kuris Antano Baranausko 100-osioms mirties metinėms surengtoje konferencijoje *Vyskupas Antanas Baranauskas: asmenybė ir aplinka* Lietuvos istorijos institute bendrauja su *Mokslo Lietuvos* atstovu.

Anykštėnai iškyla nuo Antano Baranausko

Profesoriau, esate anykštėnas. Tačiau pripažinkite: visa anykštėnų garbė keleriopai sumažėtų, jeigu nebūtų Antano Baranausko, jo himno Lietuvos gamtai – Anykščių šilelio.

Žinoma, anykštėnų iškilimas prasideda nuo Antano Baranausko. Jo vaidmuo labai svarbus ne vien Anykščiams, bet ir visai Lietuvai. A. Baranausko gyvenimą tyrinėtojai įvairiai interpretuoja. Esą jis nusiuko nuo lietuviškos veiklos, kai tapo pavyskupiu ir vyskupu.

O kokia Jūsų, Profesoriau, nuomonė? Juk esate nemažai tyrinėjęs A. Baranausko gyvenimą ir veiklą, apskritai tą epochą.

Tiek, kiek esu susipažinęs su Antano Baranausko programa, galiu sakyti, kad ji buvo nukreipta prieš Rusijos asimiliacinę politiką. 1863 m. sukilimas tiesiogiai A. Baranausko nepalietė, jis tuo metu buvo Vakarų Europoje, bet namus palietė labai skaudžiai. Brolis Anupras buvo aktyvus sukilimo dalyvis, Jonas – mažiau, ir abu buvo 12 metų ištremti į Sibirą. A. Baranauskas savo brolių nesmerkė, tik gailėjosi, niekada nėra pasakęs, kad jie suklydo. Tuo pačiu A. Baranauskas pritarė išsilaisvinimo idėjai.

Rusijos asimiliacinė politika buvo vykdoma keliais būdais: uždarančios parapinės mokyklos, kuriose mokė ir lietuviško rašto, neleidžiant vietos gyventojams mokytojauti, atkeliant į liaudies mokyklas mokytojus iš Rusijos, lietuvių kalbą išvarant iš mokyklų, uždraudžiant slaptas mokyklas, kur buvo mokoma ir lietuviškai. Po baudžiamos panaikinimo buvo kuriami valsčiai ir iš jų gujama lietuvių kalba, lietuviškas raštas, nes svarbiausi valsčiai pareigūnai – raštininkai buvo atkeliami iš Rusijos. Jie lietuviškai nemokėjo, visa raštvedyba buvo vedama tik rusų kalba. Mokyklose ir valsčių raštinėse atsirado užrašai draudžiantys kalbėti gimtąja kalba.

Visuomenine prasme lietuvių kalba dar galėjo reikštis bažnyčioje, o šiaip gyvavo tik individualiame gyvenime. Iš kelionių po Vakarų Europą grįžęs į Peterburgą, o vėliau iš ten į Kauną, A. Baranauskas nuo 1871 m. pradėjo dėstyti Kauno kunigų seminarijoje homiletiką ir lietuvių kalbą. Tai buvo Žemaičių vyskupo Motiejaus Valančiaus sprendimas, tiesa, aprobuotas valdžios, kuri šiuo atveju turėjo ir savų sumetimų.

Rūpestis dėl kalbos jam buvo intelektualinio pasipriešinimo forma

Taigi A. Baranauskas pradėjo dėstyti pamokslų sakymo mokslą lietuviškai. Kai ta lietuvių kalba iš visur genama ir niekinama, žeminama kaip paprastos liaudies kalba, tai A. Baranauskas pradėjo dėstyti ne tik homiletiką, bet ir lietuvių kalbą. Lingvistų laukas Lietuvoje buvo tuščias, lietuvių kalbos mokslo

Antanas Baranauskas

nėra, tad A. Baranauskas pats ėmėsi tyrinėti ir lietuvių kalbą. Ką jis darė, jo ryšius su Augustu Šleicheriu, Frydrihu Kuršaičiu, J. Boduenu de Kurtene, susirašinėjimas su Hugo Vėberiu kalbotyros klausimais – tai platesnio pobūdžio tema, ji plačiai aptarta mūsų kalbos istorikų. Tik priminsiu, kad A. Baranauskas susirašinėjo su vokiečių kalbininkais lietuvių kalba, iš jų gaudavo taip pat lietuviškai parašytus laiškus. A. Baranauskas šiuos laiškus skaitė ir klierikams seminarijoje, pas jį atvykdavo žymūs to meto kalbininkai konsultuoti ir klierikai visa tai matė. Nors, kaip amžininkai rašo, jiems nepatiko dėstymas – toks sausas, akademiškas, buvo sunku atitikti jį A. Baranausko keltus lietuvių kalbos reikalavimus. Tačiau pastangos nenuėjo veltui.

Maironis, išvykdamas studijuoti į Peterburgą dvasinę akademiją, parašė A. Baranauskui dedikaciją ir labai aukštai įvertino jo darbą: kad kalbą iškėlė, ją išmokė gerbti, nepaisydamas to, kad daugelis klierikų ignoravo tą jo mokslą, bet ir jų nemažai daliui buvo sužadinta pagarba lietuvių kalbai. Tai ir buvo viena iš pasipriešinimo asimiliacijai formų.

Ir tai inteligentiškas pasipriešinimas, intelektualaus veikimo forma.

Ir labai strategiškas, fundamentalus. A. Baranauskas iškėlė lietuvių kalbą ir įsitraukė į jos tyrimą, abipusiai konsultavosi su vokiečių kalbininkais, prisidėjo lietuvių kalbą padarant Europos kalbotyros mokslo objektu.

Bet čia vien A. Baranausko nuopelnų neturėtume pervertinti, kadangi tuo metu vokiečių kalbininkai buvo labai susidomėję sena lietuvių kalba kaip mokslinio tyrimo objektu, tad

ir jų dėmesys skatino A. Baranauską bei kitus lietuvius savo kalba domėtis.

Žinoma, vokiečių kalbininkai lietuvių kalba domėjosi ir be A. Baranausko, tačiau pastarojo įsitraukimas ir klierikams rodomas, kad kitų šalių mokslininkai šia kalba domisi, vertina, buvo labai reikšmingas. Kai A. Baranauskas skaitė vokiečių lingvistų laiškus lietuviškai, klierikams buvo ypač didelis įspūdis. Klierikai – tai būsimieji parapijų klebonai, vikarai. Parapija juk buvo vienintelė neoficiali institucija, kur ta lietuvių kalba dar laikėsi.

Dvasinio ganytojo pareigos jam buvo svarbiausia

Bet ar ilgainiui tas A. Baranausko dėmesys lietuvių kalbai nenuslopo?

Kai A. Baranauskas buvo išrinktas pavyskupiu, gal nebebuvo sąlygų šia kalba domėtis, kadangi už tą lietuvių kalbą išgirdo ir priekaištų, esą ne tuo užsiimaš, kuo reikia. Tada A. Baranauskas ir metėsi į matematiką.

A. Baranausko dėmesį matematikai Jūs linkę sieti su jam reikiama priekaištais dėl lietuvių kalbos?

Kaip pavyskupys buvo pavaldus vyskupiui, o tas kreivai žiūrėjo. Bet vėliau dirbdamas Seinuose *Giesmes artojų* jau vėl rašė lietuviškai. Jo kūryba lietuviška. Buvo pirmas vyskupas, kuris nuvykęs į Seinus per ingresą pirmą kartą šioje vyskupijoje pamokslą pasakė lietuviškai. Žmonėms tai padarė didžiulį įspūdį, kėlė savigarbą. Vėlg gimtosios lietuvių kalbos įvertinimas, žingsnis, nukreiptas prieš kalbos asimiliaciją.

Ir dar – visą laiką buvo už kalbos grynumą. Kai J. Karlovičius

Nukelta į 17 p.

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto dekanas doc. dr. Juozas Žilys

Apie Lietuvos konstitucijas (1)

Šie metai reikšmingi ir tuo, kad minimos iškart dviejų Lietuvos konstitucijų iškilios sukaktys: 80 metų sukako 1922-ųjų metų Lietuvos Konstitucijai ir 10 metų – 1992 m. Lietuvos Konstitucijai. Apie tai kalbamės, diskutuojame, o kartais tariamės su vienu žymiausių Lietuvos konstitucinės teisės žinovų, Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto dekanu doc. dr. Juozu Žiliu, kuris nuo pat Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo aktyviai darbuojasi mūsų valstybės teisėkūroje. J. Žiliui teko būti vienu iš 1992 m. Lietuvos Konstitucijos kūrėjų, vadovauti šio pagrindinio mūsų valstybės įstatymo kūrimo darbo grupei. Prieš Lietuvos Prezidento rinkimus labai palankus metas prisiminti ir tai, kaip mūsų krašte rutuliojosi prezidento institucijos reikalingumas.

Gerbiamąjį JUOZĄ ŽILĮ kalbina Gediminas Zemlickas.

nės? Pernešy moderni tai visuomenei konstitucija gali būti nesuprasta ir nepriimta. Kita vertus, pagrindinis valstybės įstatymas lyg ir turėtų būti tam tikra tobulos valstybės vizija.

Iš principo galiu sutikti, kad konstitucija turi vesti visuomenę, formuluoti tam tikrą visuomenės ir valstybės raidos strategiją. Nė viena konstitucija tikriausiai negalėtų reglamentuoti visų gyvenimo sričių, bet siūlo visuomenei konkrečią valstybės konstrukciją. Konstitucijoje visada bus telkiami lūkesčiai ir tikrovė.

Konstitucija atlieka Jono Biliūno laimės žiburio vaidmenį?

Iš esmės taip. Jeigu peržvelgtume konstitucijų istoriją, įsitikintume, jog visos revoliucijos, valstybės kūrimas visados prasideda nuo konstitucinių idėjų. Tad konstitucija yra tarsi simbolis, bet turi ir gilią praktinę reikšmę, nes fiksuoja ne tik valstybės valdžios sandarą: prezidento, parlamento, teismų galias, kaip į visa tai įsiterps kitos institucijos. Tiesiog negalima pamiršti,

grupuotume, tai įsitikintume, kad vienos linko prie prezidentinės demokratijos, t. y. prie 1938 m. Konstitucijos, dalis linko prie 1922 m. Konstitucijos. Ją sąlyginai būtų galima pavadinti seimine konstitucija, pvz., Mykolas Rōmeris kalbėjo apie seimokratinį režimą. Turiu pasakyti, kad nei vienos, nei kitos konstitucijos grynu pavidalu nebebuvo konstruojamos. 1992 m. Konstitucijoje nebuvo siūlymų įvesti panašų asmens režimą, kaip kad buvo tarpukario Lietuvoje. Vis dėlto ši Konstitucija labiau linko prie parlamentinės respublikos modelio.

1988 m. jau diskutuotas prezidento institucijos reikalingumas

Tuo metu, kai buvo rašoma 1992 m.

Konstitucija, prezidento institucijos Lietuvoje nebuvo. Kai kalbame apie tarpukario konstitucijų įtaką 1992 m. Konstitucijai ir tam tikrą valstybingumo tradicijos perimamumą, tai kaip atsirado

į tą konstitucinę diskusiją Lietuvoje įsiterpė labai organiškai, natūraliai, nes jos nebebuvo galima išvengti kuriant šiuolaikinės valstybės modelį.

Grįžtant prie 1922 m. Konstitucijos. Socialdemokratų frakcija Steigiamajame Seime buvo kategoriškai prieš prezidento instituciją.

Kokį pavojų socialdemokratams kėlė prezidentinė institucija?

Juos erzino tai, kad atkuriamoje valstybėje gali susidaryti prielaidos valdžią sukaupti vieno asmens rankose. Tada socialdemokratams pasisakė ir prieš mirties bausmę. Beje, 1920–1922 m. Lietuvoje mirties bausmės taikymas jau buvo sustabdytas.

Prezidentas įgyvendina tam tikrą politinį postūmį

Taigi mūsų valstybės konstitucionalizmo aušroje prezidento institucijos klausimas buvo vienas svarbiausių: kaip prezidento instituciją įterpti į konstitucinę demokratiją? 1991–1992 m. tos diskusijos – reikia ar nereikia prezidento institucijos – nebekilo. Atrodė, jog šios institucijos buvimas yra visai natūralus šiuolaikinės valstybės raidos atspindys.

Pagaliau juk išorinis pasaulis teikė pakankamai gyvybingų valstybių tvarkymosi pavyzdžių.

Išorinis pasaulis taip pat. Pagaliau prezidento institucija, turinti daugiau ar mažiau galių, konstitucinėje sistemoje visados yra reikalingas veiksnys. Vienaip ar kitaip skatina valstybės raidą, padeda išspręsti politinius konfliktus. Manau, jog be prezidento institucijos šiuolaikinė valdžią sandara neišsivaizduojama.

Ar pagoniškoje Lietuvoje panašią funkciją atlikdavo žynys, krivis?

Gal toks lakus pasakymas ir galimas, nors nesimčiau tvirtinti, kad man tai visai priimtina. Kita vertus, kodėl gi ne? Štai argi Anglijos politinei sistemai reikia karaliaus? Objektiviai svarstant – ne. Tačiau tradicijos kartais yra labai galingas ir sunkiai peržengiamas faktorius.

Išvędę iškilnių progomis paausuo-tą Anglijos karalienės karietą anglai susitelkia, pasijunta esą nacija. Gal ir imperija.

Iš tiesų tai naciją sutelkiantis, vidi-nių galių teikiantis veiksnys. Bet grįž-kime prie prezidento funkcijos. Kai valstybėje susitariama dėl prezidento institucijos, prasideda kitos diskusijos – kokias galias prezidentui suteikti. Kiek apriboti, kiek naujų duoti. Tai nuolatinė diskusija ir čia niekas neris galutinio atsakymo, o tik priims atitin-kamus susitarimus.

Tai dėl to, kad kiekviena valstybė – individualus organizmas?

Taip. Amerikiečiai savo valstybės konstrukcijos neišsivaizduoja be būtent tokio tipo veiklaus prezidento, o vokiečiai pasitenkina labai simbolišku preziden-tu, nes jų demokratinis teisinis mecha-nizmas sukonstruotas kitaip. Todėl vokiečiams prezidentas reikalingas kaip papildomas politinis faktorius, pvz., sudarant vyriausybę, nors visados

Gerbiamasis Daktare, Jums teko vadovauti pagrindinio šalies dokumento – Lietuvos Respublikos Konstitucijos rengimo darbo grupei. Ką tai reiškia – rašyti Konstituciją? Gal tai apskritai nėra tinkamas pasakymas ir labiau tikėtų sąvokos rengti ar kurti Konstituciją?

Tuo metu Lietuvos Respublikos Aukščiausioje Taryboje-Atkuriamajame Seime buvau Juridinio skyriaus vedėjas. Tada buvo sudaryta oficiali deputatų komisija, kuriai vadovavo Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo narys K. Lapinskas. Minėtai komisijai buvo pavesta parengti Lietuvos Respublikos Konstitucijos projektą. Greta šios komisijos buvo sudaryta darbo grupė, kurią sudarė žymiausi Lietuvos teisininkai. Aš buvau paskirtas šios darbo grupės vadovu. Taigi rengiant Konstitucijos projektą dalyvavo daug Lietuvos politikų, teisininkų ir kitų sričių žmonių. Ir komisijos, ir darbo grupės nariai aktyviai diskutavo dėl būsimosios Konstitucijos projekto, rengė konkrečius tekstus. Būtina pažymėti labai svarbų aspektą – Konstitucijos kūrimas yra ne tik teisininkų užduotis, nes tokio dokumento rengimas visada buvo ir bus neatskiriama politinio proceso dalis. Ypač aktyviai buvo darbuojamasi 1992 m. rugsėjo–spalio mėnesiais, kai teko derinti priešingas politines teises nuostatas. Darbai vyko Aukščiausiosios Tarybos pirmininko prof. V. Landsbergio kabinete.

Ko gero, bet kurios šalies konstitucijos rašomos ir priimamos dažniausiai tos valstybės gyvenime vykstant svarbioms permainoms, neretai net politinio virsmo metu, kaip kad ir vyko Lietuvoje?

Taip, ir politinės idėjos, kuriom atstovaujama parlamente, vienaip ar kitaip daro lemiamą įtaką būsimajai konstitucijai. Juk tai ne tik teisinis, bet ir politinis dokumentas. Galų gale ir pačioje bet kurios šalies konstitucijoje galima rasti daug neteisiųjų tekstų: yra deklaravimo, kitokio pobūdžio kvietimų, tam tikrų valstybės išparei-jimų aiškinimo ir pan.

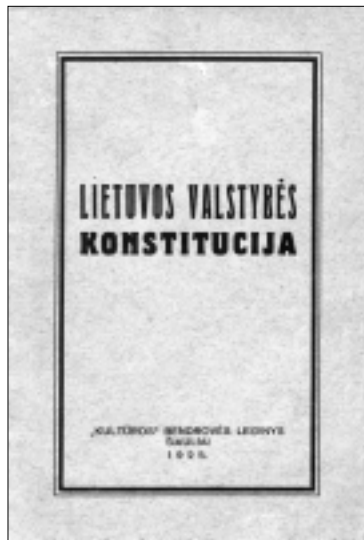
Ar konstitucija – aksiomų rinkinys

Ar galima pasakyti, jog konstitucijoje pateiktos tam tikros valstybės gyvenimo aksiomos, kurių reikalingumo nėra reikalo įrodinėti, jas reikia tik deklaruoti, o priėmus konstituciją ir vykdyti?

Valdžių padalijimo teisinė politinė doktrina galbūt ir yra aksioma. Be jos įtvirtinimo nebeįsivaizduojama šiuolaikinė konstitucija. Reikia suprasti, jog tam tikros konstitucijos parengimu visados suinteresuotos politinės jėgos, kurios atstovauja sa-

voms vizijoms, savaip mato valstybę. Štai 1922 m. Lietuvos Konstitucija. Faktiškai įvairialypis pagal partinę sudėtį Steigiamasis Seimas, o vis dėlto krikščioniškos demokratinės idėjos lėmė kuriant Konstituciją. Krikščionių demokratų partija vaidino lemiamą vaidmenį, nors socialdemokratams ir rėkė, kad kuriama krikdemiška Konstitucija. Bet juk ta Konstitucija ir dabar laikoma pažangiausia Lietuvos istorijoje. Štai kaip į šalį nuplaukia politinės idėjos ir lieka bendras Konstitucijos išpūdis. Dažnai reiškinį ar faktų vertingumu įsitikinama tik praėjus dešimtmečiams.

Netgi po Antrojo pasaulinio karo

Lietuvos Respublikos 1922 m. Konstitucijos viršelis ir pirmas puslapis

išeivijos lietuviškosios organizacijos svarstydamos apie būsimąją Lietuvą akcentavo ne 1938-ųjų, bet 1922 m. Konstituciją. Tačiau 1990 m. kovo 11 d., kai buvo priimti istoriniai politiniai sprendimai dėl Lietuvos Respublikos atkūrimo, vis dėlto buvo akcentuojama 1938 m. Konstitucijos reikšmė ir jos tęstinumo principas. Šios sąsajos buvo pabrėžtos neatsitiktinai. Kad ir kaip vertintume šią Konstituciją ir joje įtvirtintą politinę tvarką, tačiau būtent šios Konstitucijos veikimą, o iš esmės ir Lietuvos valstybingumo raidą nutraukė Lietuvos okupavimas ir aneksavimas.

Ar konstitucija – tai laimės žiburys?

Atleiskite už, galimas dalykas, lyg ir savaime suprantamą klausimą: ką reiškia pažangi konstitucija?

Konstitucijos pažangumą lemia laikmečio demokratijos vizijos, kultūra, kuri visuomenėje įsigalėjusi, politinės teisinės vertybės, kurios žmonėms priimtinos ir todėl siektinos.

Vadinasi, konstitucija neturėtų pernešy atitrūkti nuo savo meto visuome-

kad žmonėms svarbiausia, kaip konstitucijose formuluojamos teisės ir laisvės, kuriose atsispindi lūkesčiai dėl teisingesnės visuomenės ir valstybės kūrimo. Šia prasme konstitucija yra gyvastinga savo prigimtimi ir yra ne tik simbolis.

Buvo parengta kone tuzinas konstitucijos variantų

Ar galima pasakyti, kad tautos, o šiuo atveju teisingiau – valstybės nueitas kelias ir yra įprasminas tam tikro laikotarpio konstitucijoje?

Taip, juk 1992 m. Lietuvos Konstitucija iš tiesų ne tik buvo to meto politinio proceso atspindys, į ją įtrauktos ir praeities vertybės. Juk ir naujoji mūsų rengtoji 1992 m. Lietuvos Konstitucija savo dvasia labai artima 1922 m. Konstitucijai.

Kita vertus, galiu pasakyti, kad 1991–1992 m. kuriant Lietuvos Konstituciją kirtosi dviejų konstitucijų – 1938-ųjų ir 1922-ųjų koncepcijos. Įvairios politinės jėgos – socialdemokratams, liberalams, LDDP ir kitos buvo parengusios savo konstitucijų variantus. Jų buvo apie 12. Jeigu tuos projektus

prezidento institucija? Kada ši institucija atsirado, ar ši Konstitucija ir įtvirtino Lietuvos prezidento instituciją?

Lietuvos valdžios piramidės viršūnėje tuo metu buvo Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo pirmininkas, kuris pirmininkavo ir Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui. Lietuvos Respublikos prezidento institucijos atkūrimo idėjos buvo plėtojamos ir diskutuojamos jau 1988–1989 metais. Kai vyko pirmosios diskusijos apie būsimąją Lietuvos Konstituciją, jau buvo kalbėta apie prezidento instituciją.

1990 m. vasarį, kai LTSR Aukščiausioji Taryba rinkosi į savo paskutiniąsias sesijas, buvo realių pasiūlymų skubiai organizuoti referendumą dėl prezidento institucijos. Vyko vieši posėdžiai, bet padiskutavus nutarta, kad šitame etape per anksti. Jau vyko rinkimai į Aukščiausiąją Tarybą ir tolesnės diskusijos atsisakytą.

Pradėjus rengti konstitucijos projektus susivokta, kad šiuolaikinės valstybės – Europoje ir Amerikoje – be prezidentinės valdžios, be prezidentinės demokratijos konstitucijos apskritai neišsivaizduoja. Tad prezidento institucija

Vokietijos prezidentas federaliniu kancleriu pasiūlys tą, kurio vadovaujama politinė partija ar atitinkamos jų koalicijos laimėjo rinkimus. Lyg ir natūralu ir todėl visiškai pateisinama. Apskritai Europoje „grynasis“ prezidentizmas nepopuliarus.

Žinoma, atsiranda, kas pasakys: nieko nelemiantis sprendimas, kaip ir paties prezidento buvimas. Vis dėlto prezidentas įgyvendina tam tikrą politinį postūmį, įformina jį kaip valstybės valios išraišką. Ir tautos, jeigu kalbėsime apie rinkimus. Taip elektoratas išreiškia suverenias Tautos galias.

Grežiotis ar žvelgti į priekį

Ar diskusijos dėl 1922, 1938 m. konstitucijų, kokią įtaką jos turi daryti naujai 1992 m. Konstitucijai, nevertė pernešg grežiotis atgal užuot žvelgtus pirmyn? Gal ir gerai savo pašaknį papurenti, bet ar tai nebuvo tam tikras politinio gyvenimo stabdys tuo konkrečiu istorijos momentu?

Jūsų klausime yra prasmų, bet reikalo esmė štai kokia. Atkuriamą Lietuvos valstybę, vadinasi, negalime neturėti savo praeities. Juk ji buvo gana turininga, įvairi.

Taip pat ir autokratiška – jeigu kalbėsime apie tarpukari.

Įvairi. Vis dėlto pripažinkime, jog ir tarpukario Lietuvą veikė artimesnių ir tolimesnių Europos kaimynų politinio gyvenimo dvelksmas. Pirmos 1918, 1919 m. laikinosios konstitucijos (laikiniai pamatiniai konstitucijos dėsniai) buvo persmelktos to meto Europoje vykusių naujų procesų idėjomis. Lietuvoje dvelkė liberaliosios demokratijos idėjos iš griūvančios Austrijos-Vengrijos imperijos ir kitų kraštų. 1922 m. Lietuvos Konstitucijoje liberaliosios demokratijos atspindžiai akivaizdūs.

Prisiminkime tarpukario Lietuvos Respubliką. Nekalbėkime šiuo atveju apie nedemokratišką politinį režimą, bet tai buvo valstybės kūrybos procesas. Vis dėlto atsiriboti nuo Lietuvos Respublikos valstybingumo, kuris gyvavo iki 1940 m., buvo neįmanoma ir 1990 m., nes tai ėjo iš Lietuvos visuomenės ir lietuvių tautos prigimties. Galų gale 1940 m. buvo sugriauta konstitucinė sistema, kuri buvo įtvirtinta Lietuvos Konstitucijoje. Kai imamės atkurti valstybingumą...

... tai 1990 m. kovo 11-ąją pradedame 1938 m. Konstitucijos galiojimo įteisindami. Kad ir 10 minučių.

Simboliškai, nes tai yra atamos taškas įgaunant naują atkurto valstybingumo kokybę.

Labai prasmingas sprendimas. Bet kodėl tokio pat apgalvoto žingsnio nebuvu padaryta teisiškai perimant Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės paveldą?

1992 m. Lietuvos Konstitucijos preambulėje minima. 1918 m. monarchijos idėja kybojo ore, bet, aišku, grįžti į tokią tikrovę jau buvo neįmanoma. Beje, dėl politinės egzotikos: 1988–1989 m. įvairiose publikacijose buvo samprotauta apie monarchijos atgavimą.

Neįmanoma, bet vos neįgijome Mindaugo II. Tačiau man rūpėjo paklausti ne apie grįžimą prie monarchijos statuso, bet LDK istorinio, kultūrinio ir teisinio paveldo įtvirtinimo. Dabar net ir pareiškiant norą susigrąžinti kad ir Lietuvos metriką, kuri dar caro Aleksejaus Michailovičiaus po 1655 m. buvo išvežta iš Lietuvos, mums gali būti atšauta: toji Metrika lygiai tiek pat priklauso Baltarusijai, Ukrainai ir Rusijai, kaip ir dabartinei Lietuvai. Tą patį galima pasakyti apie visą senąją LDK raštijos ir kultūrinį palikimą. Lietuvos valstybė nei 1918, nei 1990 metais nepasiskelbė esanti to LDK paveldo ir istorinės tradicijos perėmėja, tęsėja.

Čia jau kultūros elementas, kurį nuolat reikia prisiminti ir puose-

lėti aukštųjų mokyklų ar net gimnazijų programose. Man be galo norėtųsi, kad ši pažintinė reikšmė būtų visapusiška. Juk visa tai byloja, kad esame aukštos kultūros tauta, turėjome teisės dokumentus, apie kuriuos to meto Europos valstybės galėjo tik svajoti. Tuo paveldu būtina naudotis, nes jis teikia mūsų kultūrai ir politinei savijautai stiprybės. Konstitucijos preambulėje skelbiama: *Lietuvių tauta, prieš daugelį amžių sukūrusi Lietuvos valstybę, jos teisinius pamatus grindusi Lietuvos statutais ir Lietuvos Respublikos konstitucijomis...* Tai yra labai reikšmingos istorinės, kultūrinės atogrąžos.

Tarpukariu savo teisės kodeksų nespėta sukurti

Tačiau ar viską padarėme teisingai, kad tas kultūros paveldas teisiškai mums taip pat priklausytų, LDK istorinio tęstinumo tradicija nenutrūktų?

Šiuolaikinių Lietuvos teisės kūrimo problemų ištakas galime rasti ir tarpukario Lietuvoje. Teisininkai bei istorikai gerai žino, kad tarpukario Lietuvoje juk nebuvo sukurta savų kodeksų. Užnemunėje veikė viena teisinė sistema, buvo jaučiama Napoleono civilinio kodekso įtaka. Zarasų krašte vyravo kita teisinė konstrukcija. Didžiojoje Lietuvos dalyje galiojo Rusijos imperijos įstatymų sąvadas. Klaipėdos krašte buvo tvarkomasi pagal Vokietijos civilinio kodekso nuostatus.

Tiesa, trečiojo dešimtmečio pabaigoje Lietuvoje jau buvo pradėta kalbėti apie Lietuvos teisės sisteminimą ir kodifikavimą. Šiuolaikinis Lietuvos teisės sistemos kūrimas yra be galo sudėtingas reiškinys. Juk skundžiamasi, ir pagrįstai, kad įstatymai per dažnai kaitaliojami, kad reikia tam tikro stabilumo. Galima sutikti, bet objektyviai tai neišvengiamas procesas. Mat konstruoti sudėtingą teisinę sistemą, kuri yra atspindys ne ko kito, o visuomenėje vykstančių socialinių procesų, tai juk naujos sistemos socialinis kūrimas.

Su kuo Lietuva 1990 m. pirmiausia susidūrė teisėje? Atkuriamą privati nuosavybė, o tai reikė visos litolinės civilinės teisės atmetimą. Tarpukario Lietuvoje buvo lengviau, nes po carinės Rusijos Lietuvos Respublikoje privati nuosavybė juk išliko. Reikėjo sukurti naują žmogaus teisių gynimo galimybę – administracinę justiciją. Lietuva tarpukariu buvo bene vienintelė Europoje šalis, neturinti administracinio teismo, kurio prigimtis yra greitai, efektyviai ginti žmogaus interesus.

Ar garsiuose XVI a. Lietuvos Statutuose tos administracinės teisės užuomazgų būta?

Užuomazgų – taip, bet tai toli ma ir gana atsargi prielaida, kad ir feodalinėje sistemoje glūdėjo tam tikros tokio administracinio teismo užuomazgos. Bet grįžkime į dabartį. Galima įsivaizduoti, su kokiomis problemomis susiduria teisininkai ir politikai kurdami Lietuvos teisinę sistemą. Prisiminkime kelis veiksnius. Pirmas – tarpukario Lietuvos teisinis paveldas, į kurį neišvengiamai linkome, simpatizavome ar nepritarėme kai kuriems reiškiniams. Antras – šiuolaikinė Europos demokratija su savo naujomis institucijomis: konstituciniais teismais, ombudsmenais (skandinavų įtaka). Tų reiškinų neįmanoma ignoruoti, nes laikome save europietiškos demokratijos sistemos ir kultūros dalimi. Šiuolaikinę teisinę tikrovę neišvengiamai veikia ir poreikis suderinti Lietuvos teisę su Europos Sąjungos teisyne. Tai ne tik šios dienos, bet ir artimiausios bei tolimesnės ateities problema.

Kolegijų plėtra – modernios valstybės požymis

Lapkričio 20 d. likus kelioms valandoms iki skrydžio į Prahą, kur buvo rengiamas NATO viršūnių susitikimas ir Lietuva turėjo būti pakviesta į šią organizaciją, Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus apsilankė Vilniaus kolegijoje.

Prieš susitikimą su Vilniaus kolegijos dėstytojais ir studentais Lietuvos Prezidentas Valdas Adamkus susipažino su šios neuniversitetinės aukštosios mokyklos Elektronikos ir informatikos fakulteto laboratorijomis, todėl susitikimo pradžia kiek užtruko. Tai buvo antrasis Prezidento vizitas šiuose rūmuose J. Jasinskio gatvėje. Pirmą kartą lankėsi 1999 m. rugsėjį, kai tuometinėje Vilniaus aukštesniojoje elektronikos mokykloje šalis vadovas atidarė naują Mechatronikos laboratoriją. Dabar tai pirmieji Vilniaus kolegijos rūmai, kur veikia ir minėtas Elektronikos ir informatikos fakultetas.

Visi žinojo, kad Prezidentas po kelių valandų jau bus pakeliui į Prahą, kur kitą dieną NATO viršūnių susitikime buvo priimtas labai reikšmingas Lietuvos ir dar šešioms Rytų ir Vidurio Europos šalims sprendimas – kvietimas į NATO. Tokio istorinio sprendimo išvarkėse galėjo atrodyti, kad visa, kas nesusiję su NATO, šiomis dienomis neturi didelės svarbos. Tačiau šitaip tikriausiai nemanė Prezidentas, kuris likusias kelias valandas iki skrydžio panaudojo tam, kad geriau susipažintų su neuniversitetinio aukštojo mokslo šalyje reikalais. Šiais metais kolegijų skaičius šalyje išaugo iki 24: veikia 15 valstybinių ir 9 nevalstybinių kolegijos.

Vilniaus kolegijos 5 fakultetuose ir 3 studijų centruose pagal 32 programas studijuoja beveik 9 tūkst. studentų, čia dirba daugiau kaip 800 darbuotojų. Kolegijos plėtra per pastaruosius trejus metus vyko ne tik prisijungiant buvusias aukštesniąsias mokyklas, bet ir augant iš vidaus – už mokslą mokančių studentų sąskaita. Reorganizacija ir reformos atliktos be papildomų biudžetinių lėšų, nes 3 metus valstybės kolegijoms skiriamas finansavimas nesikeitė. 90 proc. lėšų įrangai Vilniaus kolegija užsidirba pati.

Kaip dalyvaujame Bolonijos procese

Vilniaus kolegijos direktorius Gintautas Bražiūnas yra Europos neuniversitetinių mokyklų asociacijos EURASHE viceprezidentas, tad kalbėdamas apie kolegijų sektoriaus problemas rėmėsi Bolonijos deklaracija, kurią 1999 m. pasirašė ir Lietuva. Deklaracijoje įteisintos Europos vieningos aukštojo mokslo erdvės sukūrimo priemonės ir terminai. Bolonijos procesas, prasidėjęs nuo studijų kokybės ir išsilavinimo laipsnių kvalifikavimo, šiuo metu įžengė į vieningos mokslo ir tyrimų erdvės sukūrimo etapą.

Lietuvos aukštasis mokslas Bolonijos procese yra pasiekęs tam tikrų laimėjimų. G. Bražiūnas savo pranešime išskyrė bent 5 reikšmingas pozicijas. Universitetuose įdiegta dvipakopė (bakalauro ir magistro) studijų sistema, įgyvendinta nacionalinė kreditų sistema, kuri lengvai konvertuojama į

LR Prezidentą Valdą Adamkų išlydi Vilniaus kolegijos direktorius Gintautas Bražiūnas (dešinėje)

ECTS. Kuriamas vieningas priedo priedo diplomo modelis. Didėja studentų ir dėstytojų tarptautiniai mainai, kur sėkmingai dalyvauja ir kolegijos. Pagaliau kuriama nacionalinė studijų kokybės užtikrinimo sistema.

G. Bražiūnas mato ir trūkumų, kurie mažina šalies aukštojo mokslo konkurencingumą, prieinamumą ir suderinamumą su būsimąja Europos aukštojo mokslo sistema. Antai Lietuvos aukštojo mokslo įstatyme Bolonijos deklaracijos reikalavimai taikomi tik universitetams, bet ne kolegijoms. Jų absolventai negauna bakalauro laipsnio, todėl negali tęsti studijų Lietuvos universitetų magistrantūroje. Europos šalyse (Belgijoje, Vokietijoje, Nyderlanduose) kolegijos ne tik teikia bakalauro laipsnius, bet ir rengiasi teikti magistrų diplomus, veikdamos drauge su universitetais ar net savarankiškai.

Lietuvoje šitai siūloma daryti per kreditų užskaitymo mechanizmą, bet tai sukelia kolegijų nerimą: ar tokiu būdu kolegijos nebus priverstos tapti tik universitetų priedėliu, kuris verčiamas tapti bakalauro studijų pakopa, o vaisius skins universitetai. Tokie bandymai buvo daryti Lietuvoje (Kauno aukštesnioji technikos mokykla ir Kauno technologijos universitetas), tačiau, G. Bražiūno vertinimu, baigėsi nesėkmingai, nes akademinės studijos universitete priešinos labiau į praktiką orientuotoms ir trumpesnėms studijoms kolegijose.

Lygias galimybes dar teks išsikovoti

Vilniaus kolegijos direktoriui kelia nerimą ir tai, kad Lietuvoje kai kuriuos nuostatos greitu laiku gali paskatinti paradoksus, kai su mūsų kolegijų diplomais absolventai galės studijuoti magistrantūroje Skandinavijos ir Vakarų Europos universitetuose, bet ne Lietuvoje. Mat pagal Europoje įprastus nuostatas mūsų kolegijų absolventų diplomai bus pripažinti kaip bakalauro analogas.

G. Bražiūnas siūlo įvesti profesinio bakalauro laipsnį – tą jau padarė latviai, o ateityje – ir profesinio magistro laipsnį. Jie turi būti prilyginti akademiniam bakalauro ir magistro laipsniam. Kolegijos profesinis bakalauras privalo įgyti teisę be apribojimų stoti į universiteto magistrantūrą. Kita vertus, kolegijų vadovai ir ideologai anaipol nema-

no, kad kolegijų užduotis – rengti kandidatų studijoms universitetuose ir tokiu būdu tapti universitetų „jaunesniu broliu“. Tačiau įgyvendinamos viso gyvenimo mokymosi ir akademinio laipsnių skaidrumo principus kolegijos siekia bent panašių galimybių visiems šalies aukštojo mokslo sistemos dalyviams.

Šie pasiūlymai buvo įteikti Prezidentui V. Adamkui, *Švietimo gairių* projektui, kadangi Prezidento iniciatyva sudarytos Lietuvos švietimo plėtotos 2003–2012 m. strateginės nuostatos. Beje, iš principo toms nuostatomis (ir ypač nuostatai, kuri leistų kolegijų absolventams tęsti studijas universitetuose) pritarinama Lietuvos kolegijų direktorių konferencija nesutinka su šios nuostatos įgyvendinimo planu ir būtent šiuo punktu: *sudaryti galimybes daliai kolegijų studentų įgyti bakalauro laipsnį tęsiant studijas universitetuose bei užskaitant juose dalį kolegijose įgytų kreditų* (žr. *Švietimo gairės*, II d. 3 sk.). Mat kolegijos įsitikinusios, kad jos pačios pajėgios teikti bakalauro laipsnius, kurie įgalintų absolventus stoti į magistrantūrą universitetuose.

Kolegijoms teks mažinti pirmakursių skaičių

Be to, kolegijos nepatenkintos nuo 1998 m. nesikeitusiais dėstytojų atlyginimais (aptarnaujančio personalo atlyginimų koeficientai tie patys išliko nuo 1993 m.). O juk būtent šie žmonės atlieka bene vieną sėkmingiausių reformų Lietuvoje, ir tai yra pripažinę Pasaulio banko ir OECD ekspertai.

Labai nepatenkintos kolegijos ir Aukštojo mokslo įstatymo pataisomis. Vyriausybė universitetams skyrė 7 mln. Lt kompensaciją už mokamus studentus, o kolegijos negavo nieko. Kadangi už mokslą mokančius studentai kolegijose sudarė 20–30 proc. visų studentų, tai kolegijoms lieka vienas kelias – priimti 20 proc. mažiau studentų. Savo kalboje Lietuvos kolegijų direktorių konferencijos pirmininkas G. Bražiūnas taip pat pareiškė nepasitenkinimą šiais metais padidėjusiu kolegijų skaičiumi. Esą taip paminta pradinė nuostata: vienam miestui – viena ar dvi kolegijos. Kai kurios aukštesniosios mokyklos, teigė G. Bražiūnas, kolegijomis tapo tik

Nukelta į 17 p.

Ignoto Domeikos paveldo tyrimai toli gražu nesibaigia (1)

Ignoto Domeikos 200-osioms gimimo metinėms skirtą Vilniaus konferencijoje dalyvavo ir Krokuvos Jogailos universiteto psichiatrijos profesorius, Ignoto Domeikos biografas ir tyrinėtojas habil. dr. Zdzisław Janas Rynas (Zdzisław Jan Ryn) su žmona dailininke Grażina Novosinska-Ryn (Grażyna Nowosińska-Ryn).

Profesorius buvo Lenkijos ambasadorius Čilėje ir Bolivijoje (1991–1996), Čilės garbės konsulas Lenkijoje (1997–1999). Profesorius yra Lenkijos mokslų akademijos, nacionalinių ir tarptautinių medicos asociacijų, socialinių ir kultūros draugijų narys. Tyrinėdamas I. Domeikos mokslinį ir kūrybinį palikimą bei gyvenimą 2002 m. išleido knygą *Ignatas Domeyko – pasaulio pilietis* (lenkų kalba).

Prof. Z. J. Rynas – gerai žinomas keliautojas, alpinistas, fotografas. Jis buvo Lenkijos alpinistų ekspedicijų Kaukaze (1965), Hindukuše (1971), Patagonijos Anduose (1973–1974), Akonkagvoje (1985), į Meksikos (1988–1989) ir Araukonijos vulkanus (1999), Domeikos Kordiljeruose ir į Atakamos vulkanus (2000), Rytų Islandijoje ir Chuano Fernandese (2001) narys bei gydytojas.

I. Domeikos 200-osioms gimimo metinėms skirtos konferencijos metu Vilniuje UNESCO nacionalinio komiteto būstinėje buvo atidaryta dailininkės Grażinos Novosinska-Ryn ir jos vyro prof. Z. J. Ryno fotografijų paroda. Dailininkė 30 metų Lenkijoje kuria animacinius filmus (daugiau kaip šimto šalių vaikai matė jos patį garsiausią serialą *Liolkas ir Bolekas*). Prof. Z. J. Rynas eksponavo savo nuotraukas, kuriomis perteikė rūsčios ir spalvingos Čilės gamtos, šios šalies žmonių gyvenimo vaizdus. Tai krašto, kuriame 46 metus gyveno ir dirbo Ignatas Domeyko, vaizdai, informatyvūs ir emociškai papildę Vilniaus konferencijos renginių ciklą.

Mokslu Lietuvos vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas prof. Zdzisławą Janą Ryną kalbino kelionės po Baltarusiją metu, kur pagal UNESCO paskelbtą Tarptautinių Ignoto Domeikos metų programą pasibaigus Vilniaus konferencijai vyko šiam pasaulinės šlovės mokslininkui skirtieji renginiai bei

Dailininkė Grażina Novosinska-Ryn ir Ignoto Domeikos biografas ir tyrinėtojas prof. Zdzisław Janas Rynas UNESCO Lietuvos nacionalinio komiteto būstinėje savo parodos metu

tarptautinė konferencija. Suprantama, kad šiomis aplinkybėmis, kai vyksta ekskursija ir pokalbio gijos nuolat pertraukiamos ekskursijų vadovės pasakojimo, labai sunku išlaikyti nuoseklumą ir akademiško pokalbio formą. Kita vertus, kur dar reiktų keliautoją kalbinti – tik kelionėje.

Vertingas įnašas į domeikianą

Gerbiamasis Profesoriau, Jūsų sudarytoji ir išleistoji knyga Ignatas Domeyko – pasaulio pilietis yra vertingas įnašas į pasaulio domeikianą. I. Domeikos paveldo ir gyvenimo tyrinėtojai tikriausiai galės ją įsigyti ar pasinaudoti bibliotekose. O ką daryti kitiems skaitytojams, kurie gal ir nepriklauso akademiniam sluoksniui, bet taip pat domisi Ignatu Domeyko? Kitaip sakant, ką reiktų daryti, kad šią knygą galėtume skaityti, pvz., lietuvių kalba?

Vilniaus ir Krokuvos universitetai yra pasirašę bendradarbiavimo sutartį, vadinasi, turėtų būti numatytos ir lėšos bendriems tyrimams ir bendroms publikacijoms. To bendradarbiavimo išraiška galėtų būti ir šios knygos vertimas į lietuvių kalbą.

UNESCO 2002-uosius metus pa-

skelbė Tarptautiniais Ignoto Domeikos metais. Tad gal UNESCO galėtų talinti ir padėti išleisti kad ir lenkų autorių knygą apie I. Domeiką lietuvių kalba?

Manau, jog tai visai įmanoma. Jeigu Vilniaus ir Krokuvos universitetų rektorai kreiptųsi į UNESCO su tokiu konkrečiu pasiūlymu ar projektu, kad norima apie I. Domeiką knygą išleisti lietuvių kalba, o vertimui ir leidybai reikia tiek ir tiek lėšų, tai esu tikras, kad toks sumanymas būtų palaikytas.

Knyga neseniai pasirodė, Vilniaus konferencijos dalyviai galėjo ją paverstyti, kai kas gal ir nuodugniau susipažinti. Veikalo nemačiusiam lietuvių skaitytojui gal apibūdintumėte, kas toje knygoje rašoma, kokia dokumentinė medžiaga pateikta?

Ši knyga – tai mano 10 metų darbo ir tyrinėjimų pirmiausia Čilės archyvuose rezultatas. Į šiuos archyvus europiečiams ligi šiol buvo sunku patekti. Kadangi 6 metus dirbau Čilės sostinėje Santjage kaip Lenkijos ambasadorius, tai visą laisvą nuo tarnybos laiką skyrčiau archyvų, susijusių su I. Domeyko, tyrinėjimui. Teko daug laiko praleisti pirmiausia Čilės nacionalinėje bibliotekoje, Čilės universiteto bibliotekoje Santjage, taip pat teko padirbėti ir keliose regioninėse bibliotekose, tarp jų ir La Serenos regioniniame archyve ir La Serenos universiteto bibliotekoje bei archyve.

Čilėje visa tai vyko prieš 150 metų. Čilės universitetas buvo įkurtas keleri metai anksčiau negu paskelbta Respublika. Kaip žinome, I. Domeyko į šią šalį atvyko jau baigęs Vilniaus universitetą, mokėsis Vokietijoje, Sorbonos universitete ir baigęs Aukštąją kalnakasybos mokyklą Paryžiuje. Taigi jis atsivežė ne tik Vilniuje įgytas žinias, bet ir kitų Europos šalių mokslo patirtį, supratimą, koks turi būti universitetas mokslas. Būtent I. Domeikos pastangomis buvo įtikinta Čilės vyriausybė, kad šios šalies aukštojo mokslo ir švietimo sistema būtų reorganizuota ir modernizuota Europos pavyzdžiu.

Kai sakote, kad Europos pavyzdžiu, tai mintyje turite Vokietijos universitetus? Ar Vilniaus universitetą?

Didžią dalimi Vokietijos universitetai I. Domeikai buvo sektinas pavyzdys. Tačiau supratimą apie humanitarinius mokslus, menus, muziką, pagaliau mokslinį tiriamąjį darbą I. Domeyko perėmė būtent iš Vilniaus universiteto. Tad jeigu jo Čilėje diegoti aukštojo mokslo struktūra buvo vokiška, tai, sakyčiau, dvasia ir humanitarinės vertybės buvo atsivežtos iš Vilniaus universiteto, persunktos filomatų ir filaretų draugijoje išugdytomis idėjomis.

Ką byloja Ignoto Domeikos laišakai

Ar Jums pačiam bent pavyko tuos laiškus perskaityti?

Visus tuos laiškus turėjau galimybę perskaityti, padaryti jų kopijas ir inventorizuoti. Tie laišškai įdėti į mano knygos bibliografinę dalį.

Kas naujo, svarbaus Jums iš tų laišku paaikšėjo?

Iš tų laišku pirmiausia aiškėja, kokį milžinišką darbą Čilėje atliko I. Domeyko. Mes jį ligi šiol geriau pažinome kaip romantiką, Adomo Mickevičiaus bičiulį, kaip profesorį, bet ne itin daug ką žinojome apie jo 17 metų darbą būnant Čilės universiteto rektoriumi ir 13 metų jo, kaip universiteto atstovo, deleguoto vykdyti švietimo reformą, veiklą. Taigi daugiau kaip 30 metų I. Domeyko vadovavo aukštojo mokslo organizacijai veiklai Čilėje. Ši jo veiklos sritis ligi šiol buvo ne itin gerai žinoma, kadangi tam reikėjo tyrinėti dokumentus, kurių toli gražu ne visi buvo žinomi ir prieinami.

Peržvelgiau Čilės universiteto analus, kur pateikti I. Domeikos vadovautos Universiteto tarybos posėdžių protokolai. Šie šaltiniai yra akivaizdus įrodymas, kokį milžinišką darbą ne tik Čilės universitetui, bet ir visam Pietų Amerikos mokslui atliko I. Domeyko. Viena mano knygos dalis kaip tik ir atveria ligi šiol nepakankamai žinotą I. Domeikos veiklos laikotarpį, atveria ir naujus menkai žinotus šaltinius.

Dvasių vis dėlto atsivežė iš Vilniaus

Ką būtų galima pasakyti apie Čilės mokslų tuo laikotarpiu, kai toje šalyje gyveno ir darbavosi I. Domeyko?

Tai juk labai ilgas laikotarpis, trukęs net 46 metus. Kiek jo asmeninės pastangos tuo metu galėjo paveikti šios valstybės aukštojo mokslo sistemą ir apskritai mokslą?

Kai I. Domeyko atvyko į Pietų Ameriką, Čilės Respublika buvo dar visai jauna, gyvavo tik dvidešimt metų.

Visai panašu į Lietuvą, pradėjusią skaičiuoti nepriklausomybės laikotarpio antrą dešimtį metų.

Galima ir taip pasakyti, skirtumas tik tas, kad Čilėje visa tai vyko prieš 150 metų. Čilės universitetas buvo įkurtas keleri metai anksčiau negu paskelbta Respublika. Kaip žinome, I. Domeyko į šią šalį atvyko jau baigęs Vilniaus universitetą, mokėsis Vokietijoje, Sorbonos universitete ir baigęs Aukštąją kalnakasybos mokyklą Paryžiuje. Taigi jis atsivežė ne tik Vilniuje įgytas žinias, bet ir kitų Europos šalių mokslo patirtį, supratimą, koks turi būti universitetas mokslas. Būtent I. Domeikos pastangomis buvo įtikinta Čilės vyriausybė, kad šios šalies aukštojo mokslo ir švietimo sistema būtų reorganizuota ir modernizuota Europos pavyzdžiu.

Kai sakote, kad Europos pavyzdžiu, tai mintyje turite Vokietijos universitetus? Ar Vilniaus universitetą?

Didžią dalimi Vokietijos universitetai I. Domeikai buvo sektinas pavyzdys. Tačiau supratimą apie humanitarinius mokslus, menus, muziką, pagaliau mokslinį tiriamąjį darbą I. Domeyko perėmė būtent iš Vilniaus universiteto. Tad jeigu jo Čilėje diegoti aukštojo mokslo struktūra buvo vokiška, tai, sakyčiau, dvasia ir humanitarinės vertybės buvo atsivežtos iš Vilniaus universiteto, persunktos filomatų ir filaretų draugijoje išugdytomis idėjomis.

Kitamet pasirodys ir antroji knyga

Jeigu neprieštarausite, sugrįšiu prie Jūsų naujosios knygos Ignatas Domeyko – pasaulio pilietis. Solidus veikalas, tačiau kodėl jo nepasirašote kaip autorius, bet tik kaip redaktorius?

Maždaug 80 proc. knygos teksto aš parengiau, tačiau pirmoje knygos dalyje pateikiu pirmosios Ignoto Domeikos 200-ųjų gimimo metinių konferencijos medžiagą. Tą konferenciją man teko organizuoti dar 2000 m. Krokuvos Jogailos universitete. Kadangi įdėti konferencijoje ir kitų autorių skaityti pranešimai, tai knygą ir pasirašiau ne kaip autorius, o kaip redaktorius.

Esu sumanęs leisti antrą šios knygos laidą, į kurią jau nepateks minėtos konferencijos medžiaga, užtat išplėsimė I. Domeikos bibliografiją ir pateiksime išplėstinį I. Domeikos gyvenimo kalendorių. Ši antroji knyga jau bus grynai mano autorinis darbas.

Kada turėsime malonumą šią antrąją knygą išvysti?

Turiu vilties, kad 2003 m. pirmoje pusėje. Dabar intensyviai dirbu, man pasisekė surinkti vėl tūkstantį naujų publikacijų, kurios skirtos I. Domeikai ir nepateko į pirmąją knygą. Tos knygos tikslas – surinkti visus I. Domeikos rankraščius ir publikacijas bei visa, kas pasaulyje apie I. Domeiką parašyta, taip pat pateikti ir teminę bibliografiją. Pirmoje knygoje pateikta 4,5 tūkst. pozicijų, antroje knygoje, tikiuosi, tų pozicijų bus 6 tūkst. iš visų šalių, kur tik apie I. Domeiką buvo rašyta.

Vilniui ar Krokuvai skyrė savo širdį?

Uždarant G. ir A. J. Rynų parodą UNESCO Lietuvos nacionalinio komiteto būstinėje

Kokiose šalyse aktyviausiai tyrinėjamas I. Domeikos mokslinis ir kūrybinis palikimas, kur daugiausia pasirodo šiam mokslininkui skirtų publikacijų?

Jei kalbėsime apie mokslinį tiriamąjį darbą, tai bene intensyviausiai dirbame Lenkijoje ir būtent Jogailos universitete. Suprantama, kodėl. Pirmiausia todėl, kad turime daugiausia lenkų kalba parašytą I. Domeikos rankraščių. Jo sūnus Hernanas kartu su seseria Ana visus lenkų kalba parašytus tėvo rankraščius padovanojo Krokuvai. Mat patys lenkiškai nemokėjo, tad ir skaityti tų tėvo dokumentų negalėjo. Savo kelionės į Europą metu I. Domeikos sūnus ir duktė padovanojo tėvo rankraščius Krokuvai, nes I. Domeika ši miestą labiausiai mylėjo, apie jį svajavo ir norėjo jame dirbti. Beje, būtent Krokuvoje jam buvo suteikta Jogailos universiteto *honoris causa* daktaro vardas.

Ar manote, kad I. Domeika Krokuvą mylėjo labiau už Vilnių, kuriame baigė universitetą, bičiuliavosi su Adamu Mickevičiumi ir kitais filomatais? Pagaliau kur bazilijonų vienuolyno Konrado celėje su kitais suimtaisiais bendražygiams filomatais aptarinėjo tolesnį tėvynės likimą.

Nežinau, Vilnių ar Krokuvą labiau mylėjo. Apie tai būtų sunku kalbėti. Vilnius – tai miestas, kuriame formavosi I. Domeikos intelektas, kur jis kaupė žinias ir galėjo tapti apsišvietusiu žmogumi. O apie Krokuvą svajavo kaip apie senąją Lenkijos sostinę, kur žmonės net ir tuo metu kvėpavo laisvės oru. Juk po valstybės padalijimų Krokuva atiteko Austrijai ir buvo vienintelis Lenkijos miestas, kuriame lenkai bent iš dalies galėjo pasijusti laisvi.

Lenkijoje tyrinėjamas I. Domeikos paveldas

Noriu grįžti prie Krokuvoje atliekamų mokslinių I. Domeikai skirtų darbų. Jie atliekami, kaip minėjau, Jogailos universitete ir šio Universiteto bibliotekoje. Kitas Lenkijos židinys, kuris užsiima I. Domeikos palikimo tyrinėjimais, – tai Varšuva, kur prof. Zbigniew Wójcik (Zbigniew Wójcik) paskelbė reikšmingą I. Domeikai skirtą monografiją *Ignacy Domeyko. Litwa-Franca-Chile* (Warszawa-Wroclaw, 1995). Profesorius naudojami Lietuvos ir Baltarusijos archyvuose sukauptą medžiagą, nes gerai moka rusų kalbą. Z. Wójcikui pavyko kruopščiai išnagrinėti Rusijos vietininko Lenkijoje, 1824–1830 m. Vilniaus mokslo apygardos kuratoriaus Nikolajaus Novosilcevo, vadovavusio prieš filomatus ir filaretus surengtam procesui, veiklą. To proceso metu daug Vilniaus studentų buvo nuteista įvairiomis bausmėmis. Lenkijos skaitytojams Z. Wójcik pateikė labai daug to proceso detalių ir smulkmenų, kurių mūsų visuomenė nežinojo.

Trečioji vieta, kur esama I. Domeikos rinkinių ir kolekcijų, – tai Vroclavo universitetas. Prieš mėnesį (su prof. J. Rynu kalbėta rugsėjo 12 d. – G. Z. past.) netoli Poznanės esantis Górniko muziejus, sumokėjęs didelius pinigus, įsigijo per dvidešimt I. Domeikos laišku iš kažkokio anonimino kolekcininko. Bandome išsiaiškinti, kaip tie laišukai ten atsirado.

Kai tyrinėčiau Domeikų giminės archyvą Santjage, konstatavau, jog trijuose I. Domeikos korespondencijos tomuose, kurie paties I. Domeikos sutvarkyti ir įrišti, trūksta vieno laišku bloko. Ar tik ne tuos laiškus nežinomas asmuo ir bus pardavęs Poznanėje?

Įkurta tarptautinė I. Domeikos kultūrinė draugija

Ar įmanoma ir daugiau panašių netikėtų I. Domeikai priklausiusių raidinių aptikti?

Be abejonės, pavyks rasti. Jau iš viso aptikau apie 300 paties I. Domeikos bei jam rašytų laiškų. Jie buvo įvairiose privačiose kolekcijose. Stengiamės tuos radinius telkti ir kaupti. Štai kodėl 2002 m. birželio 7 d., kai teko lankytis Čilėje, įsteigėme tarptautinę Ignoto Domeikos kultūrinę draugiją. Jos tikslas – tyrinėti ir skatinti I. Domeikos gyvenimą ir veiklą. Be to, sieksime I. Domeikos gyvenamąjį namą Santjage paversti jo muziejumi ir savotiška tyrimų laboratorija, tarptautinę jo paveldo studijų vietą. Suinteresuotieji tyrinėti I. Domeikos gyvenimą, veiklą ir jo paveldą galės atvykti ir čia rasti tinkamą kūrybinę dirbtuvę savo moksliniam darbui. Sieksime, kad tie tiriamieji darbai bent iš dalies būtų apmokami.

Iš kur tokiam gražiam projektui ir užmojams pinigai?

Norime šiuo projektu sudominti Čilės kalnakasybos pramonę. Pirmieji pažadai mus nuteikia optimistiškai. Tad greitai, jeigu Lietuvoje, Lenkijoje, Baltarusijoje, Prancūzijoje ar bet kurioje kitoje šalyje atsirastų jaunas mokslininkas, pasiryžęs kurį nors I. Domeikos gyvenimo tarpinį ar veiklos etapą tirti, Santjage galės gauti gyvenamąją ir darbo vietą. Jeigu jam ir nepavyks gauti I. Domeikos dokumentų ar rankraščių originalų, tai kopijas tikrai galime pažadėti.

Štai kodėl stengiuosi gauti kiekvieno spaudinio apie I. Domeiką bent kelis egzempliorius: tuos spaudinius siunčiu taip pat ir į Čilę, kur panašiai kaip ir Krokuvoje stengiamės kaupti visa, kas apie I. Domeiką parašyta ir išspausdinta.

Čilės ir Lenkijos prezidentai globoja I. Domeikos konferencijas

Kaip greitai įmanoma šį I. Domeikos namą-muziejų ir kūrybinę laboratoriją įsteigimo projektą įgyvendinti? Kokią poziciją šiuo klausimu užima Čilės vyriausybė?

Čilės vyriausybė labai palankiai vertina šiuos mūsų siekius, nes I. Domeika yra tikras Čilės mokslo ir kultūros simbolis. Kad tikrai taip, įrodo ir 2002 m. gegužės ir birželio mėnesiais vykusios dvi konferencijos Santjage, Čilėje, kurių globėjais buvo Čilės Respublikos prezidentas ir Lenkijos Respublikos prezidentas. Abi šios konferencijos buvo surengtos kaip aukščiausio valstybinio lygio renginiai. Man pasisekė tose konferencijose dalyvauti.

Pirmieji valstybės asmenys lengviau sutiks globoti konferenciją, bet tikriausiai gerokai sudėtingiau būtų pasitelkti bent vieną prezidentą, kad jis taptų I. Domeikos namo-muziejaus globėju. Kaip Jūs manote? Pagaliau kaip tą projektą vertina Domeikų šeima?

Suprantama, kad tai labai sudėtinga – įkurti muziejų ir kultūros centrą. Tačiau svarbiausia tai, kad Ignoto Domeikos kultūros draugijai jo palikuonys be jokio atlygio atiduos abu pastatus, nes jie jau beveik ir negyvenami. Tiesa, naujame name dar gyvena Ignoto Domeikos anūkė Anita Domeyko Salazar, kuriai balandį sukako 100 metų.

Senajame I. Domeikos name dar neseniai gyveno Hortenzija Peres Stuper, Ignoto Domeikos vaikaičio našlė. Jai mirus šiuose namuose niekas nebegyvena.

Bus daugiau

Tarptautinė Vidurio ir Rytų Europos bioetikos konferencija, Vilnius, Lietuva, 2002 m. lapkričio 11–12 d.

BAIGIAMASIS PAREIŠKIMAS

Tarptautinės Vidurio ir Rytų Europos bioetikos konferencijos, vykusios 2002 metų lapkričio 11–12 dienomis Vilniuje, Lietuvoje, uždarymo metu mes, šios konferencijos dalyviai iš Albanijos, Azerbaidžano, Baltarusijos, Bulgarijos, Čekijos Respublikos, Estijos, buvusios Jugoslavijos Respublikos – Makedonijos, Gruzijos, Kroatijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Moldovos, Rumunijos, Rusijos Federacijos, Slovakijos, Slovėnijos ir Ukrainos, priimame šį Baigiamąjį pareiškimą:

įvertindami tai, kad bioetika šiandien vaidina svarbų vaidmenį ginant žmogaus teises ir pagrindines laisves,

suprasdami poreikį skatinti informuotus, pliuralistinius viešuosius debatus bioetikos tema, atsižvelgdami į skirtingas mąstymo mokyklas, vertybių sistemas, istorinę ir kultūrinę terpę, taip pat filosofinius bei religinius įsitikinimus, būdingus mūsų daugialypėms visuomenėms,

taip pat suprasdami būtinybę užtikrinti tyrimų laisvę išreiškiant pagarbą žmogaus orumui,

remdamiesi Visuotine deklaracija dėl žmogaus genomo apsaugos ir žmogaus teisių, priimta 1997 metais UNESCO Generalinėje Konferencijoje bei patvirtinta Jungtinių Tautų Generalinėje Asamblėjoje 1998 metais,

taip pat remdamiesi konvencija dėl žmogaus teisių ir

biomedicinos ryšium su biologijos ir medicinos taikymu – Žmogaus teisių ir biomedicinos konvencija, priimta Europos Tarybos Ministrų Komiteto 1996 metų lapkričio 19 dieną bei pateikta pasirašymui 1997 metų balandžio 4 dieną,

1. Pakartotinai išreiškiame mūsų bendrą poziciją, jog žmonių reproduktyvinis klonavimas neturi būti leidžiamas, ir kviečiame mūsų šalių Vyriausybės imtis būtinų veiksmų, įskaitant reikalingų įstatymų priėmimą ir kontrolės užtikrinimą tam, kad būtų užkirstas kelias bet kokiems bandymams klonuoti žmogų;

2. Taip pat pakartotinai išreiškiame būtinybę užtikrinti, kad biologinių ir genetinių tyrimų rezultatai būtų naudojami išimtinai taikiems tikslams;

3. Pabrėžiame būtinybę tyrimuose, biomedicinoje ir biotechnologijoje vadovautis etikos principais, teisingumo ir lygybės pagrindais užtikrinti teises į sveikatos apsaugą;

4. Akcentuojame, kad norint prieiti prie genetinės informacijos ir ja naudotis būtina gauti informuotą sutikimą bei užtikrinti privatumą, taip pat remiame tarptautinį siekį priimti tarptautinę deklaraciją dėl žmogaus genetinės informacijos;

5. Išreiškiame savo paramą Visuotinės deklaracijos dėl žmogaus genomo apsaugos ir žmogaus teisių 4-ojo straipsnio nuostatai, skelbiančiai, jog „žmogaus genomo jo natūra-

lijoje būsenoje negalima naudoti finansinio pasipelnymo tikslais“;

6. Pabrėžiame neatidėliotiną būtinybę Vidurio ir Rytų Europos šalyse šviesti bioetikos klausimais;

7. Taip pat pabrėžiame būtinybę platinti informaciją bioetikos tema Vidurio ir Rytų Europos šalyse bei ypač skatinti iniciatyvas, nukreiptas į nacionalinių, regioninių ir tarptautinių bioetikos informacinių tinklų plėtrą;

8. Skatiname Europos Tarybos valstybes nares, kol kas neprisijungusias prie Europos žmogaus teisių ir biomedicinos konvencijos, pasirašyti ir ratifikuoti šią Konvenciją, taip pat pasirašyti ir ratifikuoti jos Papildomą protokolą dėl žmonių klonavimo uždraudimo;

9. Sveikiname UNESCO pastangas siekiant iširti visuotinio teisinio bioetikos instrumento paruošimo galimybę.

Pabaigai mes, Konferencijos dalyviai:

(I) kreipiamės į savo Vyriausybės laukti šio Baigiamąjo pareiškimą nuostatų,

(II) imamės atsakomybės skatindami įtvirtinti žmogaus teises ir laikytis etikos principų mokslo, biomedicinos ir biotechnologijos srityse,

(III) kviečiame Lietuvą ir UNESCO atkreipti visų UNESCO valstybių narių dėmesį į šį Baigiamąjį pareiškimą bei išplatinti jį kiek įmanoma plačiau.

Žilibero programa

2002 m. spalio mėn. 31 d. Prancūzijos ambasadorius ir švietimo ir mokslo ministras pasirašė dvišalio bendradarbiavimo mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos srityse integruotos veiklos 2003–2004 m. programą *Žiliberas*.

Programos tikslai yra plėtoti ir skatinti dvišalį bendradarbiavimą mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos srityje bei aktyviai dalyvauti kuriant bendrą Europos mokslinių tyrimų erdvę.

Bendrai Lietuvos ir Prancūzijos mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtos bendradarbiavimo veiklai vadovauja Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija iš Lietuvos pusės ir Prancūzijos Respublikos užsienio reikalų ministerija, bendradarbiaudama su Prancūzijos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija iš Prancūzijos pusės. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos Mokslo ir studijų departamentas ir Prancūzijos tarptautinių mainų centras EGIDE koordinuoja Progra-

mos įgyvendinimą.

Pagal šią programą vienu metu Lietuvoje ir Prancūzijoje yra skelbiami konkursai bei sudaromos sąlygos susidaryti laikiniams mokslininkų kolektyvams, įgyvendinantiems bendrus projektus.

Projekto koordinatorius Lietuvoje (ir projekto koordinatorius Prancūzijoje prancūzų kalba) teikia atsakingoms institucijoms tarpusavyje suderintą projektą.

Pagal projektą apmokamos tik mokslininkų trumpalaikės kelionės (ne ilgiau kaip 1 mėnuo) bei sveikatos draudimo išlaidos. Lietuvoje prancūzų mokslininkui apmokamos nakvynės, transporto po miestą išlaidos ir skiriami dienpinigiai. Bendra išlaidų suma negali viršyti 350 Lt parai. Prancūzijoje lietuvių mokslininkas gauna parai 110 eurų dienpinių.

Paraiškas kartu su institucijos vadovo pasirašytu lydraščiu Švietimo ir mokslo ministerijai prašome siųsti paštu iki 2003 m. sausio 31 d.

Iš mokslininkų (projekto

koordinatoriaus) Lietuvoje prašome pateikti:

1. Projekto aprašymą, ne mažiau 3 p. (tikslai, uždaviniai, etapai, dalyviai, lėšos ir kt. įprastos tarptautiniams projektams detalės); būtina pažymėti, kiek lėšų skiria institucija, kurioje mokslininkas dirba;

2. Projekto koordinatoriaus Lietuvoje paskutiniųjų trejų metų publikacija (išspausdinta) tarptautiniuose mokslo leidiniuose;

3. Laišką (faksą) iš partnerių Prancūzijoje apie tai, kad jie kartu su Jumis vykdytų projektą „...“ (projekto pavadinimas).

PAGEIDAUTINA kartu pateikti ir sąrašą per paskutinius 5 metus vykdytų tarptautinių mokslinių tyrimų projektų (tiek dvišalių, tiek daugiašalių, tiek pagal EK programas).

Daugiau informacijos apie tai interneto svetainėje <http://www.mokslas.lt/TB/tprogramos.htm>

ŠMM informacija

Vilniaus priklausomybės ligų centro direktorius, LR sveikatos apsaugos ministerijos vyriausiasis priklausomybės ligų psichiatras, Vilniaus universiteto docentas **EMILIS SUBATA** respublikinėje konferencijoje *Prieš narkomaniją – visomis valstybės galiomis* atsako į *Mokslo Lietuvos* klausimus. Priminsime, jog antroji šio pobūdžio konferencija buvo surengta Lietuvos mokslų akademijoje.

Konferencijoje dalyvavo aukščiausi mūsų valstybės veikėjai: Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, Lietuvos mokslų akademijos prezidentas, Vilniaus universiteto rektorius Benediktas Juodka, sveikatos apsaugos ministras Konstantinas Romualdas Dobrovolskis, kuris kartu yra ir Valstybinės komisijos kovai su narkomanija pirmininkas, bei kiti aukšti asmenys.

Į šią veiklą svarbu įtraukti nevyriausybinės organizacijos

Geriamasis Emilis Subata, kada šiandien konferencijoje išsakytos mintys pasieks tuos mūsų visuomenės sluoksnius, kurie yra labiausiai problemiški narkomanijos požiūriu?

Narkomanijos prevencija, priežasčių šalinimas daugiausia siejasi su darbu vietos bendruomenėse, kur vietos įstaigos yra arti tų problemų. Tai skurdas, nedarnios šeimos, pagaliau turintis polinkį nusikalsti jaunimas, nepakankamas mokyklų autoritetas – visos šios priežastys pirmiausia veikia vadinamą žemesniųjų visuomenės sluoksnių gyventojus. Kol į šią veiklą neįsitrauks savivaldybės, gyventojų bendruomenės, tol labai sunkiai pavyks ją išjudinti.

Tačiau bendruomenės ir savivaldybės įsitrauks į šią veiklą tik tada, kai bus susiformavusi pilietinė visuomenė. Vadinasi, gali tekti laukti ne vieną dešimtį metų.

Iš tikrųjų pilietinės visuomenės, sąmoningo žmogaus formavimas ir efektyvi narkomanijos prevencija yra lygiagretus procesas. Vakarų Europoje, taip pat ir tokiose Vidurio Europos

KAD VISUOMENĖ NEATSTUMTŲ PASLYDUSIO

Narkomanijos problemoms skirtoje konferencijoje Lietuvos MA viceprezidentas akad. Algirdas Gaižutis (dešinėje) pasiūlė steigti nacionalinį kovos su narkomanija komitetą

šalyse, kaip Čekija, Bulgarija, Slovakija, Lenkija, ypač didelį vaidmenį vaidina nevyriausybinės organizacijos: jaunimas jaunimui perduoda būtinas ir svarbiausias žinias, elgesio būdus.

Štai prieš kelias savaites mus pasiekė Europos Sąjungos situacijos vertinimas šalyse kandidatėse. Mano išvardytose Vidurio Europos valstybėse, kaip minėjau, svarbus vaidmuo narkomanijos prevencijoje tenka nevyriausybiniams organizacijoms. Baltijos šalyse šis vaidmuo daug mažesnis. Tai siejasi ir su mūsų prevencijos efektyvumu.

Tai, kad Lietuvoje ši prevencinė veikla prasideda nuo Vyriausybės ir ministerijų, gal ir natūralu mūsų sąlygomis.

Taip, tačiau greta ministerijų veiklos reikėtų paieškoti ir kitų būdų, kaip būtų galima įtraukti daugiau nevyriausybinių organizacijų ir skatinti žmonių pilietiškumą. Juk ne paslaptis, kad ministerijų veikla pasižymi gal net itin dideliu centralizuotumu.

Reikia narkomanijos prevencijos strategijos

Šiandieniniai pranešėjai pastebi, jog Ispanijoje, Portugalijoje, Prancūzijoje yra

gerų poslinkių narkomanijos prevencijoje. Tačiau tai juk šalys, kur tos problemos buvo daug labiau išsivysčiusios negu mūsų regione. Vadinasi, didžiausi prevencijos laimėjimai sietini su šalimis, kurios patyrė labai sunkią tos ilgmetės kovos prieš narkomaniją našą. Aišku, kad mes atsidūrėme prieš labai rimtą grėsmę, kuri toli gražu neįveikta nei labiausiai pažengusiose valstybėse, pasijutome, ko gero, netikėtai užklupti. Juk į daugelį narkomanijos apraiškų ilgai stengėms žiūrėti tarsi pramerktomis akimis. Prieš kokius 15 metų beveik nieko apie tą narkomaniją mūsų krašte nežinojome.

Pagal narkomanijos paplitimą Lietuvos statistiniai rodikliai toli gražu nepasiekia kitų šalių „laimėjimų“, net jeigu palyginsime su Čekijos ar Slovakijos rodikliais. Tačiau valstybės požiūris, kovos ir prevencijos strategijos suformavimas yra nepaprastai reikšminga veikla.

Labai svarbu į prevenciją įtraukti kuo platesnį žmonių sluoksnį. Tik tada, kai yra parengta prevencijos strategija, aiškūs tikslai ir rodikliai, pagal kuriuos vertinsime savo veiklos efektyvumą, galima tikėtis rezultatų. Pagal pasiektus rezultatus toliau galima atitinkamai koreguoti priemones.

Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. Algirdas Gaižutis siū-

lo nacionalinį kovos su narkomanija komitetą, tai ar ne iš to komiteto veiklos ir turėtų išplaukti Jūsų paminėtoji narkomanijos prevencijos strategija?

Iš dalies taip. Manau, jog toks nacionalinis komitetas privalėtų vykdyti strategiją, kurią turėtų formuoti ne tik pats šis komitetas, bet reikėtų pasitelkti esamus specialistus, profesionalus, kurie ne vienerius metus dirbą tą prevencijos darbą mokyklose, socialinės pagalbos įstaigose, taip pat ir medikus. Aišku, kaip vykdomasis organas, kuris turi veikimo svertus, toks komitetas galėtų būti veiksmingas kovojant prieš narkomaniją.

Šiandien išklausėme daug įvairių aukštųjų instancijų vadovų ir atstovų pranešimų. Tačiau ar šalyje yra organizacinė struktūra, kuri visą šį darbą koordinuotų, telktų skirtingų institucijų pastangas?

Šiuo metu tokios vieningos struktūros nėra ir tai savo pranešime pažymėjo valstybės kontrolierius Jonas Liaučius. Kol kas esama Valstybinė komisija kovai su narkomanija tos koordinacinės funkcijos atlikti nėra visai pajėgi.

ŽIV ir AIDS – tai uždelsto veikimo bombos

Kiek mums realiai žinoma padėtis Lietuvoje? Juk pripažinkime, kad Alytaus kolonijoje staiga išaiškėjęs ŽIV užkratas ir ištisas narkomanijos lizdas, plačiai išsivysčiusi problema daugeliui visuomenės narių buvo tikras šokas. Juk apie tai nieko nežinojome. Ar panašūs pribloškiantys „atradimai“ mūsų nelaukia ir kitose problemiškuose visuomenės židiniuose?

ŽIV epidemija Alytaus kolonijoje – tai pavyzdys, kai neįvertinama reali padėtis. Lengva kontrabanda, kai į įkalinimo vietą įnešami narkotikai, kurie ten vartojami dideliais kiekiais, – tai labai aštrus signalas. Panašių „bombų“ gali būti ir daugiau, nes mus, medikus, ypač neramina, kad la-

bai sunkiai prieinamos sveikatos priežiūros ir socialinės paslaugos tiems asmenims, kurie vartoja narkotikus. Jie išstumti į visuomenės pakraštį, faktiškai gyvena pogrindyje. Mūsų socialinės ir sveikatos apsaugos paslaugos nėra taip orientuotos, kad būtų tiems žmonėms prieinamos. Dėl to ir didžioji dalis narkotikus vartojančių jaunuolių yra niekam nežinomi.

Štai kodėl Lietuvoje gali lygiai taip pat išplisti AIDS, kaip kad 2000 m. įvyko Estijoje: per vienerius metus buvo užregistruota daugiau kaip tūkstantis ŽIV teigiamų rezultatų tarp jaunuolių nuo 15 iki 24 metų. Panašaus sprogimo galima laukti ir Lietuvoje, nors nenoriu būti blogas pranašas.

Koks ryšys tarp narkotikų vartojimo ir tų baisiųjų civilizacijos ligų – AIDS ir kt.?

Rytų ir Vidurio Europoje ryšys yra labai glaudus, nes visa siejasi su narkotikų švirkštimu. Dalydamiesi švirkštais ir adatomis narkomanai labai lengvai užsikrečia ŽIV, AIDS. Šis perdavimo būdas Rytų ir Vidurio Europoje, taip pat ir Lietuvoje pasitaiko daugiau kaip 90 proc. ŽIV ir AIDS atvejų.

Ar tai tik higienos reikalas? Aprūpinsime narkomanus nemokamais švirkštais ir jie neužkrės kitų?

Tai minimali, bet toli gražu nepakankama priemonė. Minėjau, kad labai svarbios yra sveikatos priežiūros paslaugos, kurios galėtų teikti realią pagalbą, t. y. gydymą ir reabilitaciją.

Mėlynas autobusiukas mieste

Kaip pakomentuotumėte Priklausomybės ligų centro, kuriam vadovaujate, veiklą?

Vilniaus priklausomybės ligų centras stengiasi diegti kuo platesnį gydymo ir reabilitacijos paslaugų spektrą, kad bet kuris narkotikus vartojantis jaunuolis galėtų ateiti ir gauti realią pagalbą, įskaitant konsultacinį, ambulatorinį gydymą, konsultacijas telefonu, stacionarią detoksikaciją, trumpalaikę (1 mėn. programa), ilgalaikę (8–10 mėnesių) reabilitaciją. Turime ir *Mėlyno autobusiuko* projektą. Autobusiukas važinėja po miestą, socialiniai darbuotojai bendrauja su narkotikus vartojančiais asmenimis.

Taigi mes ne laukiame sėdėdami kabinete, bet veikiamė, bendraujame su jaunuoliais, stengiamės juos motyvuoti, kad ateitų ir kreiptųsi pagalbos, kol dar neužsikrėtė ŽIV, AIDS, hepatitu ar nemirė nuo narkotikų perdovavimo.

Kaip narkomanus pasiekia informacija apie Priklausomybės ligų centro veiklą?

Darbo dienomis nuolat veikia telefonas, kuriuo socialinis darbuotojas teikia informacijos apie visas paslaugas. Taip pat ir per *Mėlyno autobusiuko* projektą mes bendraujame su 4 tūkst. intraveninių narkotikų vartotojų. Tiek jų yra Vilniaus mieste. Ir nelabai kas gali pasiūlyti tinkamas priemones, ką su tais 4 tūkst. narkomanų vien sostinėje daryti.

Kaip apibūdintumėte šios konferencijos, jau antros panašaus pobūdžio, reikšmę?

Kaip pasakė Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, labai svarbu, kad visuomenė neatstumtų paslydusio žmogaus, ištiestų jam ranką. Valstybė turi skirti lėšų tų žmonių sveikatos priežiūrai, reabilitacijai ir gražinimui į visuomenę.

Acū Jums ir sėkmės sunkioje veikloje.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA IR KULTŪROS, FILOSOFIJOS IR MENO INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. gruodžio 17 d. 14 val. VDA posėdžių salėje (Vilnius, Maironio g. 6) menotyros mokslo krypties doktorantė **GEDA BAČAUSKAITĖ** viešame doktorantūros komiteto posėdyje gins daktaro (humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H) disertaciją „**BERNARDO BERENSONO MENOTYROS KONCEPCIJA**“.

Doktorantūros komitetas:

doktorantūros studijų komiteto pirmininkas – prof. habil. dr. **Antanas ANDRIJAUSKAS** (filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H);

doktorantūros studijų komiteto nariai:

prof. habil. dr. **Henrikas ZABULIS** (Vilniaus universitetas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

doc. dr. **Marija MATUŠAKAITĖ** (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H);

prof. habil. dr. **Algirdas GAIŽUTIS** (Lietuvos mokslų akademija, humanitariniai mokslai, filosofija, 01 H);

dr. **Helmutas ŠABASEVIČIUS** (Vilniaus dailės akademija, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H);

oficialūs oponentai:

prof. habil. dr. **Vytautas KUBILIUS** (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, humanitariniai mokslai, filologija, 04 H);

dr. **Giedrė JANKEVIČIŪTĖ** (Kultūros, filosofijos ir meno institutas, humanitariniai mokslai, menotyra, 03 H).

Su G. Bačiauskaitės moksliniu darbu galima susipažinti Vilniaus dailės akademijos ir Kultūros, filosofijos ir meno instituto bibliotekose.

JŪSŲ LAISVALAIKIUI

1. 2003

Mylėkime savo metus, ypač retus.

Skaičius 2003 – pirmasis pirminis skaičius XXI a. Praėjusiam amžiuje tokių skaičių buvo 13: 1901, 1907, 1913, 1931, 1933, 1949, 1951, 1973, 1979, 1987, 1993, 1997 ir 1999. Šiame amžiuje pirminių skaičių bus vienu daugiau – 14. Dėl įdomumo pateikiu juos visus: 2003, 2011, 2017, 2027, 2029, 2039, 2053, 2063, 2069, 2081, 2083, 2087, 2089 ir 2099. O dabar pamėginkite išspręsti tokių lygybę:

$$a^2 + b^2 + c^2 = 2003$$

Kas tie sveikieji skaičiai, priklausą didėjančiai aritmetinei progresijai?

2. Testas

65, 31, 17, 17

Kokiu būdu gauti šie skaičiai?

3. 1232...

– Jei daugtaškio vietoje parašysite skaičių 1, tai iš naujo skaičiaus išsitrauks kvadratinė šaknis, – pasakė mokytojas mokiniams.

Vienas iš jų gavo du atsakymus. Ar taip galėjo atsitikti?

4. Pirminiai skaičiai

$$a^2 + b^2 + c^2 + d^2 = a_1^2 + b_1^2 + c_1^2 + d_1^2$$

$$a^3 + b^3 + c^3 + d^3 = a_1^3 + b_1^3 + c_1^3 + d_1^3$$

Kokie tai skaičiai, jei $a + d = b + c = a_1 + d_1 = b_1 + c_1 = 60$?

Genius Strazdas

Kolegijų plėtra – modernios valstybės požymis

Atkelta iš 13 p.

dėl ilgametės praeities ir politinių sprendimų ir tai esą sumenkino gerą proceso pradžia.

Regioninės kolegijos – būtinybė

Šalies regioninių kolegijų vardu kalbėjo Marijampolės kolegijos direktorius Sigitas Valančius. Jis priminė, jog 1999 m. sudarytoji Lietuvos kolegijų steigimo studija iškėlė 9 jų steigimo tikslus, iš kurių 5 idealiai atitinka kolegijų steigimo regionuose reikmes. Regioninės kolegijos padeda gebantiems įgyti aukštąjį išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją, sudaro sąlygas tolygiau plėtoti regionų ekonomiką ir kultūrai, gali padėti kurti centrus, kuriuose būtų atliekami to regiono plėtrai reikalingi taikomieji tyrimai, pagaliau tie centrai būtų ir kultūros židiniai. Regioninės kolegijos aukštąjį mokslą padarytų prienamąsį įvairių socialinių sluoksnių žmonėms bei atokesnių vietovių gyven-

Studentai susirūpinę savo ateitimi

Lietuvos studentų sąjungos viceprezidento, Kauno kolegijos studentų atstovybės prezidento Andriaus Neniškio nuomone, Prezidentūra, aktyviai įsitraukusi į universitetinio aukštojo mokslo problemas, truputį primiršo kolegijas. O jų atsiradimas ir davė pradinį impulsą pradėti diskusijas apie aukštojo mokslo kokybę. Kolegijos – tai ne pakeistų iškaubų išdava, o naujos studijų kokybės buvusiose aukštesniosiose mokyklose sukūrimas. Tačiau studentijos atstovą stebina tai, kad LR švietimo ir mokslo ministerijoje nėra nė vieno tiesiogiai su kolegijomis dirbančio skyriaus. Kolegijų sektorius testuojamas jau ne vienerius metus, o apie universitetų teikiamo aukštojo išsilavinimo kokybę pradėta kalbėti tik prieš metus ir tai studentų iniciatyva.

Šios vasaros studentų asamblėjoje keltas klausimas: kas laukia pirmųjų kolegijų absolventų? Tai pats opiau-

pažadėjo padaryti viską, kad kolegijos gautų visas teises ir pripažinimą, koks yra visame civilizuoame pasaulyje. Šie žodžiai buvo sutikti apdovanojimai.

Modernios valstybės kūrimas ir kolegijų veiklos plėtra Prezidento lūpose skambėjo kaip vieno didelio ir to paties darbo taša. Valstybės vadovas tvirtino karštai pritariąs ir regioninių kolegijų steigimo būtinybei, nes jos turėtų būti vienos svarbiausių aukštojo mokslo institucijų regione. Kolegijų įnašas kuriant XXI a. Lietuvą, Prezidento V. Adamkaus požiūriu, turi būti labai didelis. Prezidentas pabrėžė švietimo svarbą šaliai: per švietimą Lietuva lengviau įsitrauks į tarptautinių organizacijų veiklą, vadinsis, ir mūsų kūrybinis potencialas – didžiausias mūsų turtas – taps greičiau pripažintas Europos Sąjungoje.

Kartu V. Adamkus išdėstė ir savo požiūrį, kodėl Lietuvai naudinga tapti NATO nare. NATO šiandien – tai Europos saugumo sistemos struktūra. Norime dalyvauti Europos saugumo

Gintautas Bražiūnas

tojam. Pagaliau tos kolegijos padėtų sukurti aukštojo mokslo sektorių, kuris operatyviai reaguotų į kintančias ūkio ir regiono reikmes.

Iš tiesų kolegijos regionams gali tapti rimta atspara siekiant savo tikslų, vietiniam jaunimui tai būtų papildoma galimybė siekti aukštojo išsilavinimo. Juk ne paslaptis, kad į aukštąsias mokyklas išvykę studijuoti jaunuoliai į gimtąsias vietas nebegrįžta, lieka miestuose. Pagaliau efektyviau būtų panaudoti vietiniai ištekliai ir pedagoginis personalas, nes regioninės kolegijos neabejotinai taptų ir kultūros židiniai. Per kolegijose įsteigtus kvalifikacijos ir tęstinio mokymosi centrus būtų galima įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą principą.

Žinoma, išskyla daugybė ir regioninių kolegijų steigimo bei požiūrio į jas sunkumų, tačiau šią problemą būtina spręsti. Čia reikės ir valstybės paramos.

Sigitas Valančius

šias klausimas, rūpintis kolegijų studentams. Lietuvos studentų sąjunga įsteigė naują viceprezidento pareigybę, kurios atstovas rūpinasi kolegijų reikalais. Studentai taip pat pradėjo vienyti, nes jie nori prisidėti sprendžiant savo problemas.

Kolegijų įnašas kuriant XXI a. Lietuvą didės

Prezidentas V. Adamkus dėmesingai išklausęs visus kalbėtojus priminė, jog per 12 metų apie šalies švietimo sistemą buvo nuolat diskutuojama, vyko struktūriniai pokyčiai. Padaryta ir klaidų, kai kurios buvo išsakytos ir šiame susitikime. Tačiau tas faktas, kad kolegijos tapo Lietuvos aukštojo mokslo sistemos dalimi, džiugina. Prezidentas tvirtino ne be nuostabos vis dar girdįs apie įvairius kolegijų veiklos varžymus, nors Vakarų pasaulyje to seniai nebėra. Prezidentas

Andrius Neniškis

sistemos veikloje, turime ir kitus užtikrinti, kad nesame padidintos rizikos šalis ar regionas. Mes priimame atsakomybę už Europą, kitiems taip pat turime būti saugi zona. Pasak Prezidento, Lenkijai tapus NATO nare labai padidėjo užsienio investicijos į šią šalį, taip pat bus ir Lietuvoje.

Pabaigoje V. Adamkus kvietė studentus nenuleisti rankų, jeigu išskyla sunkumų, pateikė ir savo jaunystės pavyzdžių, kai teko siekti mokslo įveikiant didelius sunkumus. Dabar per einamasis laikotarpis ir nuo kiekvieno iš mūsų pastangų priklauso, kaip pavyks įveikti sunkumus.

Deja, salėje taip ir neatsirado nė vieno norinčio pateikti Prezidentui klausimų. Matyt, susitikimo dalyviai taupė šalies vadovo, turinčio skristi į Prahą, laiką ir jėgas.

Nerijus Narimantas

Antano Baranausko veikloje įžiūriu vieną ir nuoseklią kryptį (1)

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Antanui Baranauskui skirtą konferencijoje prof. Antanas Tyla, dr. Bronius Makauskas (Varšuva) ir doc. Sigitas Jegelavičius

Atkelta iš 11 p.

A. Baranauskui parašė, kad lietuviai turi lenkams dėkoti už jų kalbos tarpus lietuvių kalboje, nes tai esąs civilizacijos įnašas, tai A. Baranauskas laiške J. Boduenui de Kurtenėi atsakė labai gražiai: jis nuo pat mažens su ta kalba suaugęs ir nelaiko, kad tai būtų nuopelnas, nes *ne visada šviesesnis tamsesnį apšviečia. Kartais ir paleistuvus gerą iš kelio išveda.* Tad ne visokius makaronizmus, bet grynąją lietuvių kalbą jis laikė vertybe. Tai strateginė nuostata prieš asimiliaciją, kurią Rusijos valdžia buvo numachiusi lietuvių atžvilgiu. Lietuvių kalbos tyrinėjimas ir grįžimas prie jos literatūrinėje kūryboje įrodo, kad A. Baranauskas buvo prieš tą Rusijos politiką, kuri buvo numachiusi asimiliuoti lietuvių tautą ir paversti nuolankia imperijos tarnaitė.

Kiek teisūs buvo A. Baranausko kritikai

Tikriausiai nedaug kas drįstų ginčyti, kad A. Baranauskas daug nusipelnė tyrinėdamas lietuvių kalbą ir ją vartodamas savo grožinės literatūros kūryboje. Tačiau kiek teisus Juozas Tumas-Vaižgantas ir aušrininkai, kurie daug priekaištų A. Baranausko atžvilgiu pareiškė už tai, kad jis, girdi, pernelyg pataikavęs lenkams? Gal iš A. Baranausko buvo laukta daug ryžtingesnių žingsnių, kurių tautinio atgimimo veikėjai nesulaukė?

A. Baranauskas visa darė ramiai, kaip dvasiškas ganytojas, vengdamas sukelti aršias grumtynes ir tuo ramiu darbu tikėjosi padaryti daugiau negu skandalingu. J. Tumai-Vaižgantui ir kitiems, kurie jau buvo tautinės veiklos kelyje pažengę toli į priekį, atrodė, kad A. Baranausko užimtoji pozicija – tai diversija.

Kiek tie jaunosios kartos tautinio nusiteikimo atstovai buvo teisūs?

Pirmiausia jie ne viską žinojo, ką vyskupas A. Baranauskas galvojo. Matė tik išorinius jo žingsnius. Žinoma, tautinio konflikto su lenkais A. Baranauskas nepalaikė. Svarbiausias priešas buvo bendras – Rusijos imperija. Šitai A. Baranauskas suprato ir atitinkamai veikė.

Tai unijinė nuostata?

Žinoma, apie laisvą lietuvių tautos valstybę A. Baranauskas tuo

metu negalvojo. Tradicinis mąstymas ir gal visa aplinka – vyskupai Beresnevičius ir Paliulionis, to meto aplinka Seinuose negalėjo neveikti ir A. Baranausko. Bet kad jis išlaikė savo kūrybinę jėgą kurti lietuviškai, tai jau labai daug – tikra satisfakcija nuo visų užsipulimų.

Iš kur tas A. Baranausko nepalankumas 1883 m. pasirodžiusiai Aušrai?

Tas nepasitikėjimas buvo daugiausia religinio pobūdžio. A. Baranauskas bijojo laisvamaniškumo. Kai jis dėl lietuviškos spaudos draudimo panaikinimo kreipėsi į Varšuvos generalgubernatorių ir Rusijos vidaus reikalų ministrą, tai pabrėžė, jog iš Prūsijos eina laisvamaniškumas ir socializmas.

Evangelikų ir liuteronų kraštu – Prūsija katalikų vyskupas A. Baranauskas nepasitikėjo.

Galėtume pasakyti – populizmas. Kaip aukštas dvasininkas A. Baranauskas tuo galėjo naudotis, gąsdinti Rusijos valdžią, esą iš Prūsijos sklinda laisvamanybė ir socializmo idėjos. Šito bijojo ir Rusija, todėl A. Baranauskas ir tikėjosi paveikti valdžią, kad būtų panaikintas spaudos draudimas lietuviams. Jis ir rusų mokslininkams įrodinėjo, kad kirilicos diegimas lietuviams esąs klaidingas dalykas, nes šiuo raišdynu negalima išreikšti visus lietuviškus garsus. Jis buvo surašęs pastabas apie lietuvių kalbą ir žodyną, kvietė tuos mokslininkus paremti lietuvių siekį atgauti spaudą. Kai paskutiniaisiais gyvenimo metais A. Baranauskas važiavo pas Varšuvos generalgubernatorių, tai būtent tais argumentais ir bauginio.

Kiek makiavelizmo šitoje vyskupo Antano Baranausko veikloje? Kad ir to, kurį Adomas Mickevičius perteikė savo herojams Konrado Valenrodo personažu?

Negalėčiau atsakyti. Aš įžiūriu vieną ir tą pačią kryptį: A. Baranausko pagarba lietuvių kalbai, siekį, kad ji taptų oficiali kalba, kad ta kalba būtų leista viešai spausdinti knygas be visų tų nuostolių, kuriuos lietuvių patirdavo slapta nešdami knygas iš Rytprūsių. Juk už tai buvo baudžiami baudomis, sodinami į kalėjimus, tremiami.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Vilniaus kolegijos studentai ir dėstytojai gausiai susirinko į susitikimą su LR Prezidentu Valdu Adamkumi

leškoti tiesos ir padėti tiems, kurie kovoja (5)

Pradžia Nr. 15

Tęsdami pažintį su 1915 m. gimusiu plunksnos darbininku, rašytoju ir poetu VIKTORU ALEKNA kartu prisimename ir žmones, kuriuos jam buvo lemta sutikti savo gyvenimo kelyje.

Poetas ir gyvenimo pažinimas

Vis dėlto įdomu, ką atsakė B. Brazdžionui dėl priekaišto, kad likote ištikimas S. Nėries poezijai. Juk tikriausiai ne jos gyvenimiškosioms peripetijoms, ne blaškymuisi ir ne visiškam pasimetimui tarybinio gyvenimo realybėje, bet jos kūrybai?

Prieš B. Brazdžionį jaučiausi mažas vaikas ir nemaniau galįs su juo ginčytis. Kai jis pirmą kartą atvyko į Lietuvą, kalbėjomės, jis mane prisiminė, bet dėl S. Nėries nieko nesakė. Antrą kartą vėl su juo susitikau, kaip minėjau, 1995 m., tai poetas man pasakė: *Tai tu vis dar rašai apie Salomėją?* Mat mano romanas, teisingiau biografinė apybraiža *Salomėja* buvo išspausdintas *Dienovidyje*.

Kaip Jūs pats dabar išdėstytumėte savo nuostata? Ko iš drovumo nepasakėte B. Brazdžionui prieš 7 metus ir vėliau, kai dar galėjote?

Salomėją Nėrį aš matau kaip blaškoma žmogų, tačiau iš tikrųjų noriu įsižiūrėti, kur glūdi tiesa. Norėjau parodyti, kas iš tikrųjų yra Salomėja Nėris ir kokia yra jos gyvenimo tragedija. Tas nuolatinis blaškymasis iš vienos pusės į kitą susijęs su jausmų skale. Kas ją pasuka į kairę? Paskutinis jos susizavėjimo objektas, jau minėtas B. Zubrickas. Jis buvo kairiųjų pažiūrų ir norėdamas jam įtikti įsimylėjusi poetė pasuko į *Trečiąjį frontą*. Čia jai Bronys Raila su Antanu Venclova taip pat padarė įtaką. Poetę veikė idealizmas, gyvenimo tikrovės nesupratimas. Tai iš gyvenimo nepažinimo.

Ar iš poeto reikia reikalauti gilaus gyvenimo pažinimo? Gal pakaktų emocijų išlydžio, jausminio santykio su tikrove?

Galime ir nereikalauti, tačiau jeigu poetas eina į politinį gyvenimą, tai iš jo reikia reikalauti. S. Nėris nuėjo į politinę veiklą neturėdamas jokio supratimo, pasirengimo.

Prie ko vedė naktinės filosofų studijos

Paskutinis tarpukario Lietuvos gyvenimo dešimtmetis nebuvo toks jau gražus, kaip kai kas mėgina įsivaizduoti ir didžiuotis. Paskutiniojoje savo knygoje *Vytauto klubas* (2002) atskleidžiu daug skaudžių „smetoninio“ gyvenimo reiškinį.

Kur buvo tos nepriklausomos valstybės paskutinio gyvenimo dešimtmečio didžiausios bėdos?

Iš už Antano Smetonos nugaros iškilo daugybė karjeristų. Prisidengę tautininkų partija ir Jaunalietuvių sąjunga norėjo vieni valdyti Lietuvą. Jokios demokratijos. Kai kas linko į nacionalizmą, net į fašizmą, ir tai buvo didžioji bėda. Žmonės, kurie tokioms nuostatoms nepritarė, buvo nustumiami į antrą planą. Lietuvos viršūnėje atsidūrė karjeristai. Bet apskritai valstybė žengė pirmyn, nors ir gana sunkiai. Ekonomikos ir kultūros požiūriu valstybė vis

dėlto įstengė kilti, o ne smukti.

Tai ar dėl šių bėdų kaltas tik A. Smetona? Gal labiau žmogiškoji prigimtis, su kuria buvo sunku susidoroti daugeliui valstybės tarnautojų, valdininkų? Kaip, beje, lygiai tą patį matome ir dabar.

A. Smetona gal kalta dėl to, kad laikėsi Platono pozicijos – girdi, valstybę turi valdyti filosofai.

O valstybė turi maitinti poetus.

Štai todėl, matyt, sekant Platonu ir buvo įsteigta valstybinė literatūros premija. Prezidentas A. Smetona dalyvaudavo tas premijas skiriamas. Pirmoji valstybinė literatūros premija buvo paskirta praėjusį kartą minėtam rašytojui Liudui Dovydeniui už romaną *Broliai Domeikos*.

Bet juk A. Smetona – ne filosofas, o teisininkas, ekonomistas. Tad ir Platono tezę, kad valstybę turi valdyti filosofai, jį lyg ir neliečia.

Vis dėlto – filosofas. Iš prigimties. Nors jo studijų diplomas – teisininko. Teisės mokslus baigęs dirbo banke Peterburge. Kadangi šiek tiek dėstė filosofiją, pradėjo gilintis į Platoną ir antikos filosofus. Prof. Vladimiras Šilkarskis (1884–1960) jam padėdavo graikų veikalus versti į lietuvių kalbą. Taigi naktimis A. Smetona skaitydavo graikų filosofus.

Valstybei brangiai kainavo A. Smetonos naktiniai filosofų skaitymai. Tai parodė tolesnė Lietuvos istorija.

A. Smetonai pasisekė, kad turėjo šalies ekonominiame gyvenime puikiai pasireikškusį Juozą Tūbelį, kuris labai gerai tvarkė Lietuvos ūkį, 10 metų vadovavo šalies finansams, kūrė kooperatyvų sąjungas, 1929–1938 m. buvo ministras pirmininkas.

Gyvenimas mėgsta paradoksus

Ar dabartinėje Lietuvoje matote kokių nors paralelių su tarpukario valstybe? Jokios paralelės nematau.

Nematote karjeristų, prisitaikėlių, kurie grumdosi prie valdžios lovio?

Kol kas prie lovio spraudžiasi komunistai prisitaikėliai.

Tie patys, kurie mums piršo aukštus komunistinius idealus, dabar diegia tautinius. Gyvenimas žaidžia, šaiposi iš mūsų.

Pasakyčiau, kad tautinio auklėjimo dabartinėje Lietuvoje net ir nėra, o yra pilietinis. Tai labai blogai. Gyventojų surašymas parodė, kad Lietuvoje 83 proc. gyventojų – lietuviai. O jie nustumti į šoną.

Nustumti tikriausiai juk ne dėl to, kad lietuviai.

Tiems, kurie trokšta tautinės Lietuvos, šiandien Lietuvoje kelio nėra. Pagrindinė vyraujanti pasaulėžiūra – liberalizmas. Prezidentas – liberalas, vyrauja liberali spauda. Ką noriu – tą ir darau. Aš taip suprantu šiandieninį liberalizmą. Pagal anglų duomenis, 780 tūkst. Lietuvos gyventojų skaito Lietuvos rytą. Vadinasi, dienraštis formuoja žmonių mąstymą. O kas yra šis Rytas? Beveik visas puslapis skirtas prostitučių skelbimams. Tai kokia moralė peršama tautai? Ar tai grožio ir tiesos moralė? Pasižiūrėkime į literatūrą. Iš Vakarų išsivertė pigiausia šlamštą ir įsivaizduojame, jog tai didžioji vertybė.

O Jūs teigiate, kad nėra paralelių su tarpukario Lietuva? Argi ten mažai buvo literatūrinio šlamšto?

Būdavo šlamšto, bet jo platintojai valstybėje neturėjo įtakos. Juk Juozas Miltinis ar Juozas Keliuotis iš Paryžiaus neparsivežė šlamšto. Tie, kurie Vakaruose studijavo, ten apsigynė daktaratus, grįžę kėlė krašto mokslą ir kultūrą. Nė apie vieną negalėčiau pasakyti, kad grįžo parsidavęs svetimoms padugnėms.

Gal ir ta Europa buvo kita?

Gal ir kita, aš nepažinojau Europos. Modernizmas ten turėjo įtakos, pabuvojusieji pasakodavo apie restoranus, prostitutas ir paleistuves.

Pažinimo prasme gal naudinga ir apie tai žinoti? Ar ne apie tai mums priimana pažinimo vaisius, pirmą pradedant nuodėmė ir pirmųjų žmonių išvaymas iš rojus? Žmogui reikia žinoti ne tik apie rojų, bet ir apie devynis Dantės pragaro ratus.

Vienam – pažinimas, o kitam – jau gyvenimo būdas. Svarbu, kaip žmogus priima to pažinimo vaisius ir kas pasakui. Kad ir dabartinė lietuvių poezija: nėra eilėraščių, kurį būtų galima skaityti. Net Justino Marcinkevičiaus poezijoje randu dalykų, kuriems negaliu pritarti. Ir net daug kur.

Geriausia, kai apie eilėraščių formą sprendžia pats poetas – nevertėtų mums mokyti, kaip reikėtų rašyti „tikrus eilėraščius“.

Mano tokia pažiūra: eilėraštis privalo turėti eilėraščių formą. Eilėraštis yra daina, o dainuoti galima tik ritmingai, skambiai. Tada skambės. O kas dabar yra mūsų dainos? Kaukimas, lojimas ir panašiai. Dainų nėra. Nuo ryto iki vakaro per radiją ir televiziją girdime svetimą kūrybą, šalia įterpiančią panašius lietuviškos kūrybos. Iškart atsisakau mokėti už tą šlamštą abonementinį mokesčių (nors kaip pensininkui man žada leisti klausytis už dyką).

Laisvoje šalyje savo nuomonę geriausia nuryti

Jūsų lūpomis, ko gero, kalba žmogus, kuriam sunku priimti naujų laikų naujas raiškos formas.

Tos raiškos formos turi teikti meną, o jeigu jo nėra, tai apie ką kalbėti. Ar tai menas, kai menininkai atveža į parodą mėšlu ištepiltas drobes?

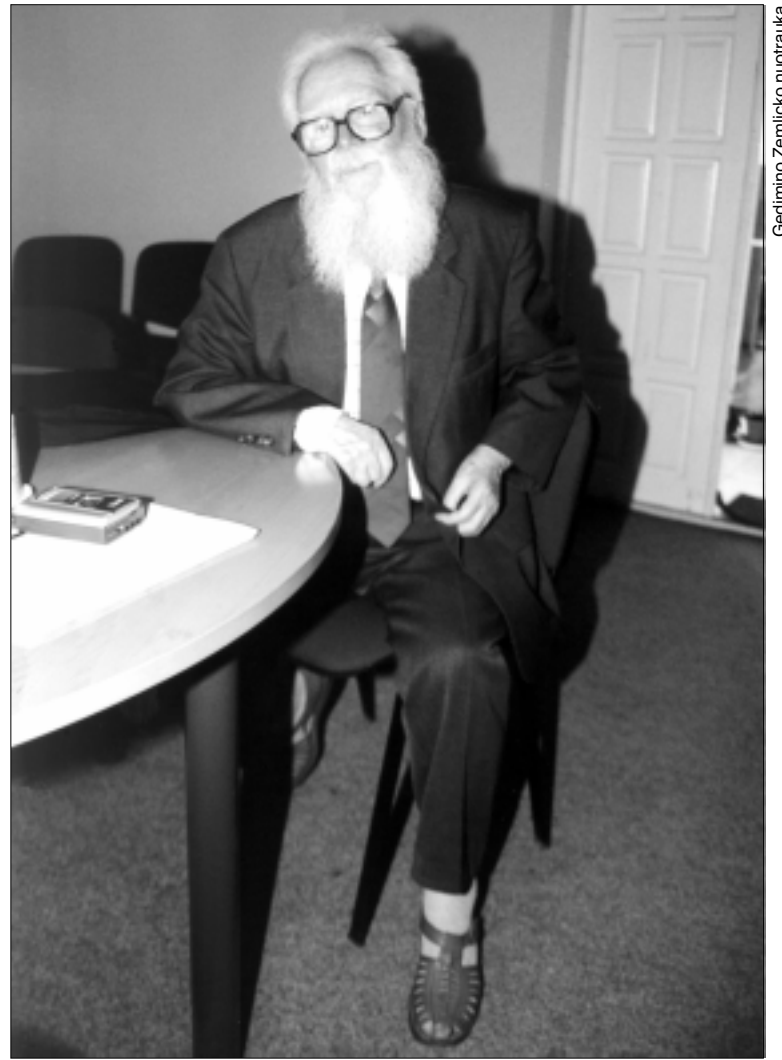
Absurdų buvo visais laikais ir bus ateityje. Tačiau ar kiekvienas naujas menas nesiekia paneigti iki tol buvusius kanonus, ar neišsko naujų meninio pažinimo kelių?

Nebūtinai viską reikia neigti. Blogiausia, kai netaleingi žmonės griebsiai rodyti savąjį išraišką. Talentingiems nėra reikalo taip daryti.

Yra tam tikro meninio stiliaus atsiradimo, augimo ir klestėjimo laikotarpis, bet yra ir nuosmukis. Štai tuo nuosmukio, dekadanso laikotarpiu ir kyla daug sumaištis, kai sena bandoma paneigti, bet naujo daigai dar tik kalasi. Prasikalę formuos naujas sroves, gal net ir naujų stilių.

Jei taip, tai dabar yra visiškai menų nuosmukis. Kaip didžiojoje spaudoje – nuosmukis, taip ir visame mene – skulptūroje, tapyboje, teatre – nuosmukis. Štai mes garbiname režisierių Eimuntą Nekrošius. O Kanadoje žiūrovai piktinosi jo *Makbetu* – kaip taip galima su Šekspyru dorotis?

O italams patiko. Kanadiečiai gal nepasirengę suvokti Eimunto Nekrošiaus ir apskritai lietuviško teatro. Tai jų bėda.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Rašytojas ir poetas Viktoras Alekna Mokslo Lietuvos redakcijoje dalijasi gyvenimo patirtimi

Nepasirengę? Nuo seno laisva valstybė, turi didelę kultūrą. Ir Vakarų Europa ne visa priima lietuvišką modernųjį teatrą. Snobai priima. Aš atsiprašau, griežtai pradėjau kalbėti.

Reiškiate savo nuomonę, o ji gerbtina, kaip ir kiekvieno žmogaus nuomonė.

Tačiau šios savo nuomonės aš negaliu pasakyti spaudoje, nes to mano straipsnio laikraščiai nespausdina. Turiu nutylėti, iškęsti tą „meną“, kurio nesuprantu. Kultūros baruose skaitau, kaip dailininkai piktinasi, kad apie jų kūrybą sprendžia ne dailininkai. Atsiprašau, o kam skirta dailininko kūryba? Žmonėms skirta. Jeigu žmonės negali pasakyti savo nuomonės, tai toliau nebėra kur žengti. Kodėl žmonės nenoriai lanko modernių dailininkų parodas? Kodėl modernių poetų rinkiniai nepirkami? Per *Poezijos pavasarį* rašytojai klausė: *Kaip paaiškinti, kad nepirkamos poezijos knygos?* Ką ten pirksi, jeigu ten nėra eilėraščių.

O mūsų romanai! Jeigu visas padugnes romanistai iškelia į viršų, tai romane nelieka gyvenimo.

Bet juk romanas – tai gyvenimo veidrodys. Regis, Stendalio mintis.

Galimas dalykas, mūsų gyvenimas toks ir yra ir tada romanai jį atspindi. Bet tokių romanų pradėdau skaityti ir greitai padėdau į šalį.

Kartais gal ne tiek gyvenimą atspindi, kaip mūsų sąmonės chaosą, dvasios būvį ir virsmus. Idealiu, gyvenimo tikslo neturėjimą.

Mūsų sąmonės virsmas ir yra tikrovė. Ji dabar mūsų jaunimą bei mus pačius ir graužia. Dabartinis mūsų jaunimo siekis yra *Panem et circenses* – duonos ir žaidimų. Romos vergai vaikščiodavo gatvėmis ir šaukdavo šį šūkį.

Ateivis iš XX amžiaus naujo dekadanso laikais

Koks kelias gali iš to akligatvio išvesti?

Nežinau. Reikia didelio virsmo, kad atsigautume. Juk kaip ligi to prieita? Sovietų laikais buvo griežta kontrolė. Dabar jos nėra – daryk, ką nori. Jokios tvarkos, moralės ir principų. Bet visa ta „laisvė“ nekuria kultūros.

Jeigu ir kuria, tai tokią, kuri neturi išliekamosios vertės. Prieš kelias dienas radau vieno dailininko straipsnį. Jis rašo nepritariąs visam tam, kas dabar vyksta Lietuvoje. Koks nors Goja ar Rembrantas garsūs tuo, kad sugebėjo paprieštarauti savo meto visuomenei. Tad kodėl mūsų menininkai susitaiko ir kuria „žemąjį“, tegu ir turintį paklausą „meną“. Iš tikrųjų jokio meno ten nėra.

Tai naujo dekadanso laikotarpis, tegu gal taip ir nevardinamas.

Taip, tai dekadansas.

Tai kaip gyvena XXI a. dekadanso laikų ateivis iš XX amžiaus?

Aš daug kam esu atlaidus ir visą gyvenimą buvau atlaidus.

Prisitaikote?

Ne, nesu prisitaikėlis. Suprantu, kas vyksta. Bet mažas esu ir pakeisti nieko negaliu.

Puikūs prisitaikėliškumo devizas.

Nesu kovotojas iš prigimties. Kovotojai ir dabar pasako tiesą, bet aš – labai nedrąsus žmogus.

Kas tada lieka ne kovotojui?

Ieškoti tiesos. Ir pritarti tiems, kurie kovoja. Aš pats dalyvauju krikščionių demokratų partijos veikloje, bet ne daktaro Kazimiero Bobelio ir ne modernaus krikščionio Vytauto Bogušio. Dabar įsisteigė krikščioniškosios demokratijos partija, esu jos narys. O su K. Bobeliu nesėsiu prie vieno stalo vien dėl to, kad jis kasdien giriasi išlenkiąs po 50 gramų savo „bobelinės“. Ir visur Seime balsuoja išvien su socialdemokratams. Krikščionis demokratas eina su Algirdu Brazausku! Juokingiau būti negali. Argi krikščionišku elgesiu pasižymėjo Premjeras? Juk ne. 30 metų negalima apgaudinėti žmonos.

Bet jeigu mes krikščionys, tai nepamirškime būti atlaidūs artimo savo nuodėmėms ir paklydimams.

Aš tai atleidiu, manysje to atleidumo pakanka. Ir Salomėjai Nėriai, ir kitiems atleidiu. Turime smerkti ydą, bet ne žmogų. Bet man sunku susitaikyti su premjeru, kuris pakeitė žmoną ir dabar naują vežios ir rodys pasauliui.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Šį mūsų skaitytojo laišką spausdiname tikėdamiesi, kad ne vien jam rūpi sėlių problema. Būtų puiku, jeigu skaitytojai atsiliptų į gerb. Algirdo Vaičekūno prašymą, rastų ką pasiūlyti, gal užmegztų ir ryšius. Savo ruožtu mes taip pat stengsimės daugiau sužinoti, informuoti apie būsimus renginius, tačiau savo didžiausia priederme laikome suvesti panašių interesų žmones.

Sveiki, gerbiamasis redaktorium!

Su dideliu įdomumu, pasitenkinimu ir viltimi du kartus perskaičiau Jūsų straipsnį *Istorijos atodūsis artebežaliuojančio baltų ažuolo šaka*. Labai Jums ačiū!

Esu kupiškėnas ir manau turintis sėlių kraujo, mat šeimos genealoginiame medyje, bent jau kiek siekia atmintis, visi prabočiai kilę iš senosios Sėlos arealo. Apie sėlius nuodugniau ėmiau domėtis visai neseniai. 2000-ųjų kovo vienuoliktą susirinkę Klaipėdoje gyvenantys kupiškėnai nutarėme įkurti klubą ir pavadiname jį *Sėliai*. 2001-aisiais man teko sudaryti gimtojo kaimo istoriją ir gana ilgai ieškojau medžiagos apie sėlius. Tai daryti buvo gana sunku. Jūsų straipsniai gerokai praplečia žinojimo ribas, duoda vilties, kad būsimieji kongresai kartu su

latviais duos rezultatų net ir ten, kur, atrodo, nebeverta kapstyti. Mintiju du klausimus: kalbą ir Sėlpilį.

Žinau, kad Lietuvių kalbos institutas baigia rengti kupiškėnų kalbos (tiksliau tarmės) žodyną, kuris galbūt atves prie bent jau šokių tokių sąsajų. Kažką panašaus manyčiau ir dėl Sėlpilio. Negali būti, kad niekas taip nieko negali pasakyti, kur jis buvo. Kai Dauguvą anksčiau vadino kitu vardu, ar negali būti, kad ir Sėlpilis galėjo stovėti dabartinio Daugpilio vietoje? Žinome, kad Sėla ribojosi su gudais. Galbūt čia reikia ieškoti rakto? Ir, ko gero, ką nors galima rasti Pskove ar Naugorode, tai yra ten, kur stovi tūkstantmečio paminklas su mūsų keturių kuni-gaikščių, turėjusiais lemtingų sprendimų Sėlos likimui, atvaizdais. Aš būčiau šali-

Mums rašo

ninku tų, kurie nori būsimus kongresus paversti tarp-tautiniais, nes jeigu jau šis tas atsiranda net tolimoje Italijoje, tai aplinkiniuose kaimyniniuose kraštuose galbūt galima tikėtis rasti daugiau. Platesnis tyrėjų ratas ir galimybės paverstų didesnėmis. Ar taip nemanote?

Neužpykite, jeigu ko nors paprašysiu. Jūs minite Sėlos žemėlapi, vėliavą, kitas regalias. Ar nebūtų galimybės gauti šį bei tą? Mums tai būtų neįkainojamos vertybės. Jums tikriausiai žinoma ir būsimos kongreso data bei vieta. Praneškite mums, galbūt kas nors iš mūsų galėtų ten nuvykti.

Baigdamas linkiu Jums sėkmės padedant ieškoti ir rasti savąsias šaknis tiems, kas tuo domisi, nes kaip tik čia ir prasideda visų mūsų Tėvynė Lietuva. Viso geriausio!

Pagarbiai

Algirdas Vaičekūnas,
KKK'S Sėliai tarybos pirmininkas

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO UNIVERSITETO VANDENS ŪKIO INSTITUTAS

skelbia konkursą instituto direktoriaus pareigoms užimti.

Norintieji dalyvauti konkurse per 10 dienų nuo jo paskelbimo datos LŽŪU VŪI tarybos pirmininkui (Parko g. 6, LT-5048 Vilainiai, Kėdainių r.) pateikia šiuos dokumentus:

- prašymą;
- darbo veiklos aprašymą;
- aukštojo mokslo baigimo diplomo, mokslo laipsnio suteikimo diplomo kopijas;
- mokslinių darbų sąrašą;
- veiklos programą tapus direktoriumi.

LŽŪU VŪI tarybos pirmininkas Vytautas Morkūnas

MATEMATIKOS IR INFORMATIKOS INSTITUTAS

praneša, kad Matematikos ir informatikos institute (Akademijos g. 4-203) gins fizinių mokslų matematikos (01 P) daktaro disertacijas:

2002 m. gruodžio 12 d. 11 val. **ALGIRDAS LAUKAITIS** – tema „**FUNKCINĖS DUOMENŲ ANALIZĖS METODŲ PANAUDOJIMAS EKONOMETRIJOJE**“.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. **Alfredas RAČKAUSKAS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P);

nariai:

prof. habil. dr. **Vytautas KAMINSKAS** (Vytauto Didžiojo universitetas, fiziniai mokslai, informatika, 09 P),
prof. habil. dr. **Kęstutis KUBILIUS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
prof. habil. dr. **Remigijus LEIPUS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
prof. habil. dr. **Vytautas STATULEVIČIUS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P);

oponentai:

prof. habil. dr. **Vygantas PAULAUSKAS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
doc. dr. **Marijus RADAVIČIUS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P).

xxx

2002 m. gruodžio 13 d. 10 val. **OLGA SUBOČ** – tema „**KAI KURIE UŽDAVINIAI SU NELOKALIOMIS KRAŠTINĖMIS SĄLYGOMIS**“.
Disertacija ginama eksternu.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. **Raimondas ČIEGIS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P);

nariai:

doc. dr. **Juozas AUGUTIS** (Vytauto Didžiojo universitetas, fiziniai mokslai, informatika, 09 P),
prof. habil. dr. **Mifodijus SAPAGOVAS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
prof. habil. dr. **Leonas SAULIS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
doc. dr. **Artūras ŠTIKONAS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P);

oponentai:

prof. habil. dr. **Feliksas IVANAUSKAS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
doc. dr. **Mečislovas MEILŪNAS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P).

xxx

2002 m. gruodžio 13 d. 12 val. **TERESĖ LEONAVIČIENĖ** – tema „**SU SPAUDŽIAMO SKYŠČIO TEKĖJIMO MATEMATINIAI MODELIAI BEGALINĖSE SRITYSE**“.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. **Konstantinas PILECKAS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P);

nariai:

prof. habil. dr. **Raimondas ČIEGIS** (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
prof. habil. dr. **Alfredas RAČKAUSKAS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
prof. habil. dr. **Mifodijus SAPAGOVAS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
prof. habil. dr. **Ignas SKUČAS** (Vytauto Didžiojo universitetas, fiziniai mokslai, informatika, 09 P);

oponentai:

prof. habil. dr. **Henrikas PRAGARAUSKAS** (Matematikos ir informatikos institutas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P),
doc. dr. **Vladas SKAKAUSKAS** (Vilniaus universitetas, fiziniai mokslai, matematika, 01 P).

Su disertacijomis galima susipažinti Matematikos ir informatikos instituto ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekose.

Direktorius

Lietuvos karo akademija pasirašė bendradarbiavimo sutartį su Fizikos institutu

Lapkričio 26 d. sutartį pasirašė Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos viršininkas plk. Algis Vaičeliūnas ir Fizikos instituto direktorius prof. Vidmantas Remeikis.

Kaip po sutarties pasirašymo teigė Fizikos instituto direktorius prof. Vidmantas Remeikis, jo vadovaujamas institutas ir Karo akademija tik iš pirmo žvilgsnio atrodo labai skirtingos institucijos. Šiuolaikinio mokslo patys geriausi, patys įdomiausi rezultatai gaunami netikėčiausių sričių sandūroje. Svarbiausia, kad originalioms užduotims realizuoti būtų surasta realių galimybių.

Sutartį pasirašiusios institucijos ketina bendradarbiauti įvairiais fizikiniais metodais (taikant masės spektroskopiją ir pan.) tirdamos teršalus ir sprogstamąsias medžiagas. Ypatin-gas dėmesys bus skiriamas teršalų bei sprogstamųjų medžiagų detekcijai moksliniais metodais. Šioje srityje bus taikomi lazeriai, kur ir Fizikos instituto, ir Karo akademijos Taikomųjų mokslų katedros mokslininkai yra sukaupe nemažos patirties.

Sutartyje numatyta partnerystė integruojantis į NATO programos ir projektus, studijų ir mokslinių tyri-

KA viršininkas plk. Algis Vaičeliūnas ir Fizikos instituto direktorius prof. Vidmantas Remeikis

mų koordinavimas, visų lygių specialistų rengimas.

Karo akademijos mokslininkams ši sutartis bus tikrai naudinga, kadangi Fizikos institutas yra neabejotinas savo srities lyderis. Jo atstovų teigimu, per metus Fizikos institute dirbantys 100 mokslinių darbuotojų skaito pranešimus 200 mokslinių konferencijų, į tarptautinius žurnalus parašo per 270 mokslinių straipsnių.

Alina Žebrauskaitė

Aptarti Lenkijos ir Lietuvos istorijos vadovėliai

Lapkričio 24–26 d. Švietimo ir mokslo ministerijoje vyko Lietuvos – Lenkijos dvišalės komisijos istorijos mokymo problemoms nagrinėti skirti posėdžiai. Komisija sudaryta remiantis Lenkijos Respublikos nacionalinio švietimo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos bendradarbiavimo programa.

Komisijos posėdžiuose abi pusės informavo viena kitą apie istorijos mokymo situaciją abiejose šalyse.

Pagrindinis svarstytas klausimas – Lenkijos istorijos vadovėlių gimnazijoms (tai – pagrindinės mokyklos Lietuvoje analogas) turinio analizė ir lietuviškos problematikos atspindėjimas juose. Vadovėlius vertinę ekspertai konstatavo, kad aptartuose vadovėliuose Lietuvos istorija pristatoma korektiškai, nors apie kai kuriuos svarbius bendros istorijos aspektus Lenkijos moksleiviai negauna išsamos informacijos.

Abi pusės sutiko su siūlymu, kad vadovėliai galėtų būti papildyti svarbiais abiem pusėm faktais, ypač tais, kurie praeityje jungė abi tautas. Lenkijos pusė kaip pavyzdį nurodė faktą, kad 1939 m. prasidėjus karui Lietuva išlaikė neutralumą ir suteikė prieglobstį apie 12 000 Lenkijos karių ir civilių pabėgėlių. Ši informacija labai reikalinga Lenkijos mokykliniuose vadovėliuose.

Buvo susitarta kitą susitikimą ateinančiais metais surengti Varšuvoje.

Nomeda Barauskienė

VI IMUNOLOGIJOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. sausio 9 d. 14 val. VU Imunologijos instituto salėje (Molėtų pl. 29, Vilnius) **VIRGINIJA KANAPECKIENĖ** eksternu gins daktaro disertaciją tema „**IMUNINIO ATSAKO CITOMEGALOVIRUSUI YPATUMAI ŽMONIŲ ORGANIZME**“ (biomedicinos mokslai, biologija, 01 B).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. **Julius KALIBATAS** (Higienos institutas, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B);

nariai:

prof. habil. dr. **Vytas TAMOŠIŪNAS** (VU Imunologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);
prof. habil. dr. **Juozas PIEŠKUS** (VU Imunologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);
dr. **Zina PALAIKIENĖ** (Higienos institutas, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B);
doc. dr. **Genė BIZIULEVIČIENĖ** (Vilniaus universitetas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);

oponentai:

prof. habil. dr. **Aniolas SRUOGA** (VU Ekologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);
prof. habil. dr. **Rūta DUBAKIENĖ** (Vilniaus universitetas, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B).

Su daktaro disertacija galima susipažinti Imunologijos instituto ir Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekose.

Direktorius

Humanitarinių (istorijos) mokslų daktaras Romualdas Neimantas daugiau kaip 30 metų tyrinėja Lietuvos ir Oriento šalių kultūrų ryšius ir sąveikas. Per tą laiką akademiniame Oriente studijų institute Maskvoje apsigynė disertaciją apie Lietuvos ir Indijos kultūros ryšius ir sąveikas, tyrimų tematika skaitė paskaitas studentams Lietuvos aukštosiose mokyklose, perskaitė pranešimų ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje vykusiose konferencijose, paskelbė straipsnių periodikoje, išleido daugiau kaip 30 knygų. Tarp jų – *Faraonų pėdsakais* (apie senovės Egiptą), *Smauglio sužadėtinė* (apie Tropikų Afriką), *Pasaulis puodelyje arbatos* (apie japonų kultūrą), *Afrikos freskos* (iš kelionės po Sacharą senųjų civilizacijų pėdsakais); biografines knygas: apie indų poetą Rabindranatą Tagorę, norvegų keliautoją Thurą Hejerdalą, prancūzų orientalistą Žaną Fransua Šampoljoną, taip pat pirmą lietuvišką originalią knygą apie Okeanijos tautų kultūrą *Akmeninės karūnos paslaptis, Auksinį drakoną* (apie kinų daosizmą), *7 Rigvedos himnus apie pasaulio sutvėrimą* (apie senovės indų kosmogoniją), *Himną saulės dievui Atonui* (apie senovės Egipto religiją) ir kt. Monografijoje *Rytai ir Lietuva* pateikta plati Lietuvos kultūros ryšių su įvairiomis Oriento kultūromis panorama. Ką tik pasirodė knyga *Saulės akmens pėdsakais* – istorinė, etnografinė mokslo populiarinimo apysaka iš senovės baltų gyvenimo beveik prieš du tūkstančius metų, antrame mūsų eros amžiuje, kurioje pasakojama apie ikiistorinius mūsų protėvių kultūros ryšius su Europos, Afrikos, Azijos tautomis.

Spausdina dr. Romualdo Neimanto straipsnį, kuriame atsiliepiama į *Mokslo Lietuvoje* (2002, Nr. 14–15) paskelbtas mokslo tyrimų prioritetas kryptis, raginančias mokslininkus daugiau dėmesio skirti nacionalinės kultūros raidai.

Turime galvoti ne tik apie tai, kaip gyvename, bet ir apie tai, kaip gyvensime

Neseniai paskelbtose mokslo tyrimų prioritetais kryptyse raginama ne tik išsaugoti nacionalinės kultūros identitetą, bet ir atsakyti gynybinio požiūrio į etnokultūrą, saviizoliacijos, siekti, kad nacionalinė kultūra „susikalbėtų“ su kitomis kultūromis išlikdama savita, nes tik tokie mes esame įdomūs pasauliui. Tai labai reikšmingas dokumentas. Juk pradėdami trečiąjį tūkstantmetį turime galvoti ne tik apie

tai, kaip gyvename, bet ir apie tai, kaip gyvensime, kas mūsų laukia ateityje. Penkiasdešimt metų užtrukusios sovietinės okupacijos metu tautai svarbiausia buvo išlikti, o dabar, neatmetant vis dar gresiančio sunaikinimo (iš išorės) ar susinaikinimo (iš vidaus) pavojaus, labai aktualus tapo imperatyvas plėtoti, įveikti atsilikimą, susitapatinti su pasauliu.

Spręsdami šią problemą tautinės plėtros ideologai kadaise aiškino, kad lietuvių tautai derama vieta pasaulyje užimsime tik tada, ...*jei savo kultūrinės kūrybos kilnumu... prilygsime kitoms kultūringesnėms tautoms*, taip pat jei išvystysime *savąjį idealą, kuris suteikia tautos civilizacijai savąjį stilių, kuris padaro ją vienintelę savo rūšyje, kuo ji tampa visai nepakeičiama žmonijos gyvenime...*, pridurdami, jog norint šito pasiekti, reikia, kad tauta būtų tam pasirengusi, o tai įmanoma tik išugdžius jos nacionalinę savimonę, apie kurią dar 1548–1550 metais traktate *Apie lietuvių, maskvėnų ir totorių paročius* rašė Mykolas Lietuvis, o vėliau visapusiškai analizavo Kazys Puida,

Šiuolaikinės Lietuvos kultūros plėtros pagrindinė kryptis: KEISTIS, KAD IŠLIKTUM SAVIMI

Aleksandras Dambrauskas-Jakštas, Romanas Bytautas, Vydūnas, Antanas Maceina, Stasys Šalkauskis ir kiti.

Progresyvos kultūros dėmenys: universalus turinys + individuali forma

Iki šiol tebesiginčijama, kokia gi turėtų būti ideali lietuvių nacionalinė savimonė, kuri lemtų spartų tautos progresą, užtikrintų jai deramą vietą pasaulio tautų šeimoje? Kokia turi būti jos sąlygojama kultūra, per kurią toji sąmonė pasireiškia. Remdamiesi kultūros filosofijos autoritetais galime tvirtinti, kad kiekvienoje tautinėje kultūroje, o kartu ir lietuvių, turi rasti vietos du svarbiausieji dalykai. Pirmiausia – universalumas, kuris suvokiamas kaip didžiosios humanistinės vertybės: Gėris, Grožis, Tiesa – žmogiškosios egzistencijos transcendentalijs, pačios būties atributai. Anot filosofo Karlo Jasperso (1883–1969), jos sudaro žmogiškosios būties prasmės esmę, nužymi koordinatas, kuriomis žmogus turi vadovautis savo, kaip ribotos būtybės, egzistencijos metu, kad per jas susietų save kaip individą su kitais į save panašiais ne tik erdvėje, bet ir laike. Be to, žmogiškoji egzistencija, skirtingai nuo kitų gyvūnų egzistencijos, praktiškai neįmanoma, nes nepakyla į žmogiškąjį lygmenį. Jo nuomone, šitai yra todėl, kad žmogus negali gyvuoti remdamasis vien tik savo paties egzistencija, kitaip – kasdienišku. Atvirkščiai, savo kasdieniškumą – empirinę būtį – žmogus turi pajungti tam, kas nepavaldu baigtinio žmogaus būčiai, tam, ką ir galima pavadinti besąlygiškumu. Gėrį, Grožį, Tiesą, Meilę, Idėją jis ir laikė besąlygiškumo pasireiškimu. Be

universalumo negalime suvokti kito būtino kultūros aspekto – individualumo, kuris yra skiriamasis kiekvienos tautos požymis, kitaip vadinamas tautiškumu. Jo esmę nusako formalijs universalumo išraiška; visa tai, kas vieną tautą išskiria iš kitų tautų. Mūsų atveju šitai galima apibūdinti kaip lituanistiką plačiaja prasme, nes šiuo terminu suvokiame kur kas daugiau nei kalbos ar kalbotyros reikalus; tai fizinis ir psichinis lietuvių tipas, charakteris, tautos papročiai, tautinis menas, religija ir dar daug kas.

Pats gyvenimas įtvirtino sampratą apie universalų turinį ir individualią formą. Todėl norėdami sau kuo visapusiškiau atskleisti universalų žmonijs humanistinės kultūros turinį neturėtume apsiriboti tik vienos kurios nors tautos požiūriu, viena išraiška, nusistovėjusia konkrečioje tautoje. Pravartu susipažinti su daugeliu universaliųjų vertybių raiškos versijų. Tik tada universalios esmės atsivers kur kas pilniau, o per tai ir nacionalinė savimonė taps platesnė, tautinė kultūra turiningesnė, mes patys įdomesni sau

pakopą įmanoma pakylėti ne tik individualiai, bet ir tautai...

Jau seniai reikėjo orientuotis į savo kultūros identiteto plėtrą praturtinant ją kitų kultūrų vertybėmis, žinoma, ne aklai perimant, o protingai atsiirenkant, sintezuojant.

Kultūrų sintezė – ne naujiena Lietuvoje. Ypač aštrus disputas dėl jos buvo išplėskęs XX amžiaus pradžioje. Ji pradėjusio profesoriaus Stasio Šalkauskio nuomone, Lietuvai gyvenant tarp Rytų ir Vakarų nelieka nieko kito, kaip formuojant savo kultūrą plėtoti kultūrų sintezę... Profesorius S. Šalkauskis buvo įsitikinęs, kad Lietuvai gyvenant tarp Rytų ir Vakarų kitaip išgyventi neįmanoma, kaip tik perimant kaimynų kultūrų vertybes ir sintezuojant jas su savomis. Jo oponentai manė, jog nacionalinė kultūra gali išlikti savita tik atsiorenkant ją nuo kitų kultūrų. Šis ginčas tęsiasi jau beveik šimtas metų, naujai atgijo mūsų laikais, kai Lietuvai vis labiau suartėjant su skirtingų kultūrų pasauliu nacionalinę kultūrą veikia

divido) tiesioginį suartėjimą su tautos dvasios išraiška – kalba, tautosaka, literatūra, menu, religija. Tautinio auklėjimo šerdimi jis laikė patriotinį auklėjimą, patriotizmą suprasdamas kaip nesavanaudišką savo tautinės individualybės meilę, kuri nepakanti asmeninems ydoms, silpnybėms ir nukreipta į tautos tobulinimą visuotinių žmonijs idealų pagrindu. Jis ragino pakelti patriotizmą į sąmoningos dorovės lygį, išmintingai ir kritiškai mylėti savo tautinę individualybę, diegti jaunajai kartai vidinio kultūringumo ir moralinės bei dvasinės didybės siekius, tautinę kultūros formą jungti su bendražmogišku turiniu.

Šios S. Šalkauskio mintys, jo raginimai nė kiek nepaseno, tinka mūsų laikams, tebelieka reikšmingomis aktualijomis, galinčiomis praversti tiems, kurie rūpinasi tautiniu, patriotiniu auklėjimu, tautinės kultūros reikalais. Norint, kad tautinis identitetas ne tik išliktų, bet būtų pajėgus absorbuoti iš kitur plūstančias įtakas, reikia imtis ne tik plačiau ir giliau studijuoti šiuolaikinės nacionalinės kultūros ryšius ir sąveikas su savo pačios paveldu, baltiškais šaknimis, bet ir tinkamai atnaujinti prigimtines baltiškas kultūrinės vertybes.

Kodėl populiarus pasakymas – einame į Europą – atrodo paradoksaliai

Norint sėkmingai plėtoti šiuolaikinę nacionalinę kultūrą nepakanka apsiriboti tik savimi, ugdant tik savo prigimtinius pradus ir ant jų pamato suformuotą tradicinę kultūrą, svarbu neužsiklesti nuo kitų tautų sukurtos ir kuriamos kultūros, o tai, kas joje mums priimtina, būtina kūrybiškai perimti ir tuo praturtinti savo kultūrą. Mums reikia pirmiausia iš naujo įvertinti kultūrinius ryšius ir sąveikas su Europa, kurioje gyvename ir kuriai nuo amžių priklausome. Dabar populiarus pasakymas – einame į Europą – atrodo paradoksaliai: lyg mes kur nors iš Europos būtume išėję. Nors kaip čia pasakius... Žinoma, fiziškai mes visada buvome Europoje, o štai dvasinio gyvenimo aspektu penkiasdešimt metų, praleistų SSSR sudėtyje, nuo Europos buvome atskirti, pirmiausia nuo tiesioginio dalyvavimo kultūros procesuose Vakarų Europoje, kur visada klostėsi europietiškosios normos. Kaip tik todėl dabar jungdamiesi į ekonominę bendriją dar labiau norėtume ištraukti ir į kultūrinę Europos tautų bendriją. Ėmęsi spęsti su tuo susijusias problemas pajutome, kad mes beveik visiškai nepažįstame šiuolaikinės Europos, taip pat primiršome (jeigu buvome spęję pažinti), ką ji sukauptė nuo tų laikų, kai Viduržemio jūros baseine išsižiebė prometėjiška antikos ugnis, padėjusi pamatą tam, ką vadiname Europos kultūra. Iš to, kas pasakytą, aišku, kad plėtodami savo kultūrą turime iš naujo atrasti Europą, patikrinti jos vertybes, įvertinti kultūros ryšius ir sąveikas, išdiskutuoti, kokioms europietiškos vertybėms reikia teikti prioritetus, o kokioms pasipriešinti. Vargu ar viskas, kas patenka iš Europos su vadinamąja vartotojiška, popkultūra, gali mus tenkinti...

Bus daugiau

Dr. Romualdas NEIMANTAS

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius Gediminas Zemlickas
Sekretorė Kristina Bučionytė
Stilistė Angelė Pletkuvienė
Dizaineris Valdas Balciukevičius

„Mokslo Lietuva“ remia Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas
Patarėjai: V. Būda, R. Goštautienė, J. Puodžius, A. Ramonas,
D. Stančienė, A. Targamadžė, E. K. Zavadskas.
Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslolietuva@takas.lt, tel. (8–5) 2 12 12 35, 62 74 58, faks. 61 47 29
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>
Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja

ISSN 1392-7191
Leidžia
UAB „Mokslininkų laikraštis“
SL Nr. 169
Spausdino
UAB „Sapnų sala“
S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius